

BREVIS NARRATIO

EORVM QVÆ IN FLORIDA AMERICÆ PROVINCIA
Gallis acciderunt, secunda in illam Navigatione, du-
ce Renato de Laudoniere classis Præfecto
Anno M D LXIII.

QVÆ EST SECUNDA PARS AMERICÆ.

*Addita figuræ & Incolarum eicones ibidem ad vivū expressæ.
brevis item Declaratio Religionis, rituum, vivendique
ratione ipsorum.*

Auctore

Iacobo le Moyne, cui cognomen de Morgues, Laudonierum
in ea Navigatione sequuto.

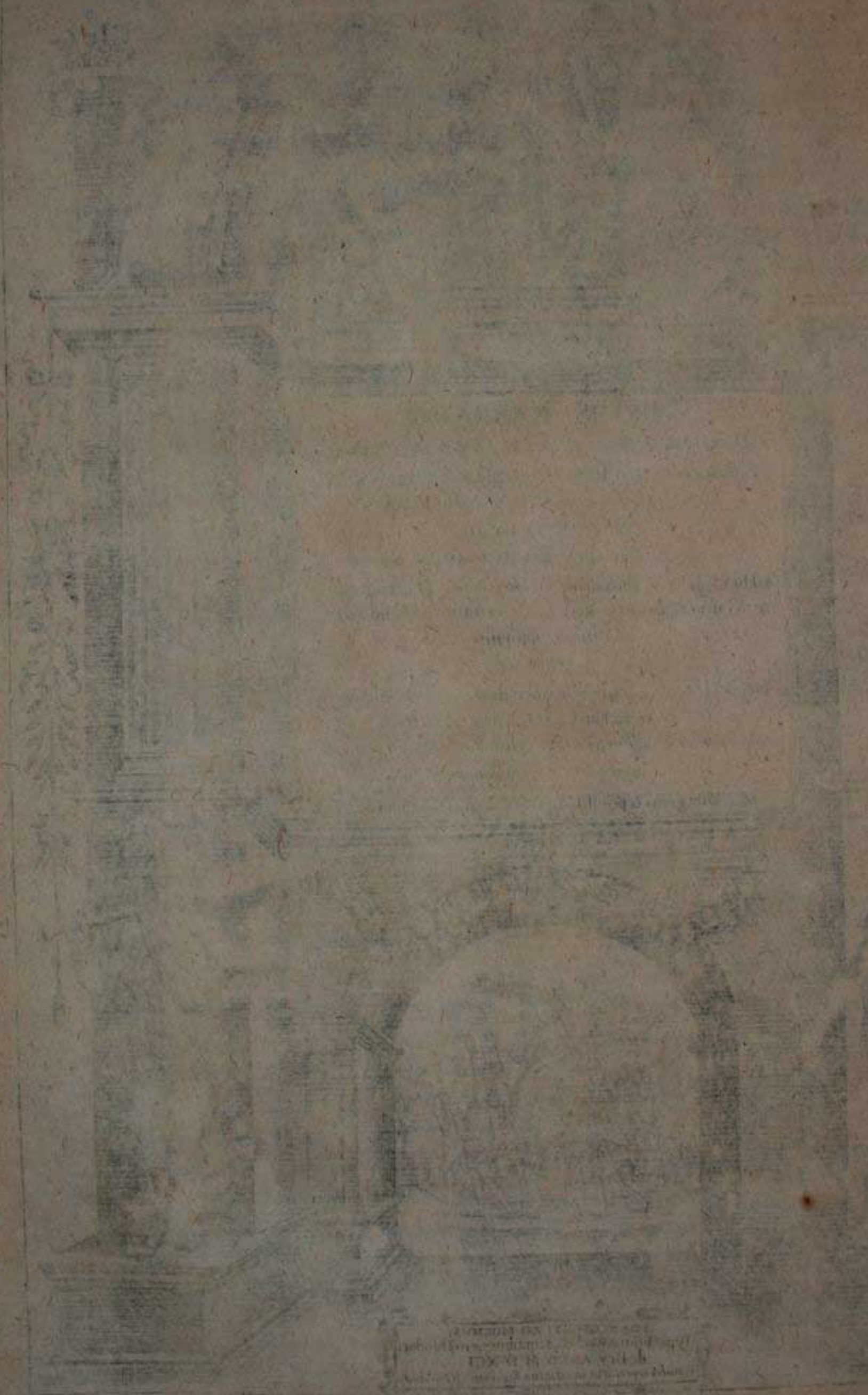
*Nunc primum Gallico sermone à Theodoro de Bry Leodiense.
in lucem edita: latine vero donata a C.C.A.*

Cum gratia & privil. Caf. Maiest. ad quadriennium.

FRANCOFORTI AD MOENVM
Typis Ioannis Wecheli, Sumptibus vero Theodori
de Bry ANNO M D XCI.
Venales reperitur in officina Sigismundi Frombordi

100

1710
 1711
 1712
 1713
 1714
 1715
 1716
 1717
 1718
 1719
 1720
 1721
 1722
 1723
 1724
 1725
 1726
 1727
 1728
 1729
 1730
 1731
 1732
 1733
 1734
 1735
 1736
 1737
 1738
 1739
 1740
 1741
 1742
 1743
 1744
 1745
 1746
 1747
 1748
 1749
 1750
 1751
 1752
 1753
 1754
 1755
 1756
 1757
 1758
 1759
 1760
 1761
 1762
 1763
 1764
 1765
 1766
 1767
 1768
 1769
 1770
 1771
 1772
 1773
 1774
 1775
 1776
 1777
 1778
 1779
 1780
 1781
 1782
 1783
 1784
 1785
 1786
 1787
 1788
 1789
 1790
 1791
 1792
 1793
 1794
 1795
 1796
 1797
 1798
 1799
 1800

ILLVSTRISSIMO

PRINCIPI AC DOMINO

D. N. CHRISTIANO, DVCI SAXONIÆ,

LANDGRAVIO THVRINGIÆ, MARCHIONI MISNIÆ, BVRG-
gravio Magdeburgensi, Sac. Rom. Imperii Archimarschalco
& Electori, &c. Domino suo Clementissimo.

M

VLTIIS placuit Ill^{ms} Princeps ac Domine Clementissime, Vir-
ginia^e historia, quam Jll^{ms} U. C. nomini dicavi. Nunc in lucem
emitto Florida^e historiam, per breuem quidem illam, sed qua multa
scitu digna contineat paucis adhuc cognita: Et cum pluribus e-
legantioribusq; iconibus et picturis sit exornata quam superior,

) (2

Epistola Dedicatoria.

addita etiam Chorographia diligentissime expressa, qua magnam venustatem illi conciliat (scio enim nullam illius regionis descriptionem haecenus fuisse publicatam quae huic comparari possit) magis adhuc placituram spero. Nam illa breviter explicat quid Gallis duce Laudonniero in eam Provinciam profectis acciderit anno MDLXV. Et quam ornate et copiose in eadem ab Hispanis fuerit occidat deinde Incolarum mores, ritus, ceremonias, victus rationem et ornatum luculenter admodum exprimit. His ingenium vafrum, acre, ad bellum pronum, vindictae cupidum, contra Virginensibus mite et placidum.

Licet autem nullis sumtibus (qui sane non fuerunt leves) aut laboribus percerim, ut haec Historia ornatio, plenior et absolutior in lucem prodiret: non de futuros tamen suspicior (ut tetricum, et alienos conatus carpenti prurigine laborans est quorundam ingenium) qui cavillentur.

Eam ob causam, ut Virginiae patronum ante delegi Illmo V. C. sub cuius presidio tuta esse posset ab istorum vitilitigantium et male feriantium hominum Theonino dente: sic eiusdem Illmo V. C. tutela commendandam putavi hanc ipsius sororem Floridam.

Illam igitur eadem animi benignitate excipere et fovere dignabitur Illmo V. C. cum sorore longe venustior sit, et me cum utraque commendatum habere.

DEVS OPT. MAX. Illmo V. C. omni felicitatis genere pro divina sua clementia prosequi velit. Datum Francofurti ad Mœnum 20. Februarij, Anno reparatae salutis humanae 1610 Xci.

Illmo V. C.

humillimus cliens

Theodoricus de Bry
Leodiensis, & civis
Francofurtensis.

BENEVOLO LECTORI.

N

OLI existimare, benevole Lector, *Virginia*, quam ante aliquot menses publicam fecimus, & hanc *Florida*, quam tibi nunc proponimus, Historias nobis dumtaxat esse concessas, ut voluptatem ex earum lectione & intuitu caperemus; tamen, ut verum fateamur, ea res magnopere animos etiam afficiat: sed potius, ut obseruatis immensis & admirandis Dei operibus, illi gratias agamus pro accepto beneficio, quod se nobis patefacere, & salutis viam nos docere dignatus sit, cum animadvertimus miseros istos *Florida* & vicinarum Prouinciarum incolas (qui tamen ab uno ex Noe liberis haud dubie originem duxerunt, à *Cham* vero potius, ut credibile est, quam ab ullo ex reliquis) cognitionis Dei adeo esse ignaros. Alioqui sane eleganti corporis symmetria donati sunt, magni, robusti, audaces, agiles: summi tamen dissimulatores & infidi. Luridum & sordidum colorem habent, quem corporis inunctione oleo quodam, & Solis ardoribus contrahunt: nam recens nati satis sunt albi.

) (3

Ad lectorem Præfatio.

Ut vero in Virginia historia significavi à quo illius icones acceperam: sic etiam tibi significandum duxi, hanc historiam & ejus icones in Anglia accepisse à vidua Iacobi le Moyne, cui alias cognomen de Morgues inditum erat, pictoris, qui Laudonierum in eam Provinciam secūda nauigatione comitatus est, isticque icones expressit, deinde rei gestæ historiam conscripsit, quam dum viveret aliquoties mihi ostendit.

Gaudio igitur perfructus me eam esse nactum, nullis sumptibus peperci, ut illam prælo committerem, egoque & mei liberi diligentem operam impendimus incidendis in æreas tabulas iconibus, ut nitidiores essent, licet parum durabiles, quia delicatior illa sculptura facile atteritur. Mea tamen diligentia nihil effecissem, omnia enim in varias schedas dispersa acceperam, nisi Nobilis viri mei amici benevola opera in rebus ordine distribuendis adjutus fuisset: quin & Gallicum Historiæ sermonem ille expolivit, & eam deinde Latinam fecit, quemadmodum antea Virginia Historiam.

Provincia ergo Chorographiam, Incolarum icones, vivendi rationem & ritus ad vivum expressos, tibi que oblatos, ut non minus commode, quam si in ipsa Provincia versareris, contemplari possis, eo animo accipe, quo tibi offeruntur: spero etiam futurum, Deo annuente, ut aliquid adhuc aliud huius farinae accipias.

Exem-

EXEMPLAR CÆ- sarei Privilegij.

RUDOLPHVS II. Divina favente clementia electus Romanorum Imperator, semper Augustus, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiae, Sclavoniæ, &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniole, Wirtembergæ, &c. Comes Tyrolis, &c. Recognoscimus & notum facimus tenore presentium universis, nobis & Imperio dilectum Theodoricum de Bry civem Francofurti ad Mœnum, humiliter nobis exponendum curasse, quod magna cura & magnis sumptibus Incolarum Americae habitus, ritus & mores in aeneas tabulas incidere, quod opus libenter in lucem emittere cuperet, demisse etiam supplicasse (quandoquidem nemini id aduersum, sed multis gratum futurum sit, magnique in eam rem sumptus sint ipsi faciendi) ut Cæsareo nostro privilegio eum munire clementer dignemur, ne cuiquam alteri, qui suum commodum cum ipsius summo detrimento querit, aeneas istas tabulas aut icones vel hoc opus imitari aut exprimere liceat. Nos illius humilibus precibus annuentes, ex certa nostræ Cæsareæ Maiestatis scientia & auctoritate hanc gratiam & privilegium prædicto Theodorico de Bry concedimus, ut prædictos typos & icones in lucem edat, & ne intra quadriennium ab huius privilegii concessione supputandum, quispiam, quicumque tandem ille sit, istas icones ad imitationem excudat, aut sic impressas invehat, importet, aut vendat. Quapropter inhibemus singulis nostris & sacri Imperii subditis & fidelibus, cuiuscumque dignitatis, status & conditionis sint, præsertim autem omnibus Typographis, bibliopolis, aliisque librariam negotiationem exercentibus, nisi nostram indignationem & gravem pœnam incurrere velint, & vetamus, ne quis eorum, aut alius eorum nomine, prædictas aeneas tabulas & icones quas sæpe memoratus Theodoricus de Bry excudet, intra dictum quadriennium ad imitationem imprimat, aut sic impressas circumvehat, venales proponat aut quoquo modo distribuatur, aliosve id facere permittat, sub pœna nostræ indignationis & amissionis singulorum exemplarium dictæ impressionis, quæ sæpe dictus Theodorus de Bry, ubicumque locorum nactus fuerit, per se, vel suos, propria auctoritate & sine impedimento sibi vendicare, atque illis pro suo arbitrio uti poterit, libere, & sine detrimento.

Debet tamen sæpe præfatus Theodoricus de Bry, nisi hac nostræ gratia & privilegio privari velit, tria præfate impressionis exemplaria propriis impensis ad nostram Imperialem Cancellariam transmittere. Harum testimonio literarum manu nostra subscriptarum & sigilli nostri impressione munitarum, Datum in nostra Regia arce Præge, vigesima quarta Martii, Anno Domini Millesimo quingentesimo & nonagesimo, Regnorum nostrorum Romani decimoquinto, Hungarici decimo octavo, & Bohemici etiam decimoquinto.

Rudolphus.

Iacob Kurz von
Senftenau.

Ad mandatum sacræ Cæsæ
Majestatis proprium

A. Erstenberger.

EXEMPLAR OMNIA

in Angli

Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text appears to be a list or index of items, possibly related to a library or collection.

Abm...
A...

Rad...
Jacob Kur...

GALLORVM
IN FLORIDAM

AMERICÆ PROVINCIAM

ALTERA NAVIGATIO, DVCE

LAUDONNIERO, ANNO

M D LXIV.

ANTE quam hujus Historiolæ Narrationem exordiar, operæpretium esse duxi Prouinciæ Floridæ brevem Descriptionem prius dare, & de Indigenarum natura & moribus aliquid præfari, ut Lectores facilius quæ in ea continentur, intelligere possint.

ORBIS Quarta pars, quam hodie Americam, sive Occidentalem Indiam appellamus, Veteribus incognita fuit, propter nimiam distantiam: quinimo omnes Occidentis Insulæ, & eæ quæ Fortunatæ dicuntur, solummodo à recentioribus fuerunt inventæ: licet nonnulli affirmare voluerint Cæsaris Augusti ætate cognitæ fuisse, atque Virgilium id innuere Æneidos VI. his verbis:

—jacet extra sidera tellus,

Extra anni, Solisque vias, ubi califer Atlas

Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.

Facile tamen judicari potest, de hac orbis parte non intellexisse, cum nemo ejus ætate de ea scripserit; neque etiam mille post eum annis.

Christophorus Colonus primus omnium in hanc terram appulit anno Salutis humanæ quadringentesimo nonagesimo secundo supra millesimum, & quinto post anno Americus, ex Regis Castellæ mandato eo profectus, ex suo nomine Americam nuncupavit, quod nomen postea retinuit. Feliciter versatus is erat in Astronomia, & navigationis peritus: itaque multas provincias veteribus Geographis incognitas observavit. Vocatur à nonnullis *Brasilia*, & *Terra Papagalli*: patet auctore P. ostello à polo ad polum, excepto Freto Magellanico, vbi desinit, quinquaginta duobus gradibus ultra Æquatorem.

Eam porro facilioris intelligentiæ causa in tres primarias partes dividam. Quæ ad polum Arcticum sive Septentrionem vergit *Noua Francia* appellatur, quia anno millesimo quingentesimo vigesimo quarto, *Ioannes Verrazanus*

Florentinus missus à Rege *Francisco I.* & Matre ipsius Regno praefectæ, in novum orbem, totum litus illud marinum observavit, quod à Tropico Cancriferi scilicet à vigesimo octavo gradu usque ad quinquagesimum protenditur, atque etiam ulterius versus Septentrionem: & Regis insignia fixit: sic ut Hispani ipsi, qui postea eo appulerunt, illam Americae partem, Terram Francicam nominarint. Latitudo autem ejus est à vigesimo quinto gradu, ad quinquagesimum quartum ad Septentrionem: longitudo vero, à ducentesimo octuagesimo ad trecentesimo trigessimum. Orientalis ejus pars à recentioribus *Norumbega* dicitur, ad sinum usque *Gamas* extensa, quo à *Canada* (ad quam *Robertus Vallus* & *Jacobus Carterius* pervenerunt anno millesimo quingentesimo tricesimo quinto) discreta est. Circa hanc multae sunt insulae, & inter eas Terra de *Labrador* nuncupata ad *Gronelandiam* tendens. Occidentalis pars multas Provincias jam cognitatas continet, quales sunt *Quirvira*, *Cevola*, *Astatlan*, & *Tetlichichimichi*. Meridionalis, *Florida* appellatur, quia Palmarum die quem Galli *Floridum Pascha* vocant, fuit observata. Borealis pars plane est incognita.

America pars altera *Hispania nova* nuncupatur: incipit à Tropico Cancriferi, videlicet vicesimo quinto gradu ad nonum. In ea sita est *Themistitan*, multasque continet Provincias, & insulas adjacentes, ut quas nominant *Antillas*, quarum primariae & magis celebres *Hispaniola* & *Isabella*, & aliae innumeræ. Totius huius partis longitudo, comprehensis etiam Mexicano sinu & omnibus supradictis insulis, est septuaginta duntaxat graduum, à ducentesimo videlicet & quadragesimo quinto, usque ad trecentesimo & decimum quintum: longa igitur & arcta est *Italiae* modo.

Tertia *America* pars *Peru* dicitur: ampla est admodum, ejusque altitudo est à decimo gradu cis Aequatorem ad quinquagesimum secundum trans Aequatorem; nempe ad fretum usque Magellanicum. Forma ejus ovalis, undique admodum cognita: qua magis in latitudinem patet, sexaginta gradus continet, inde ad utrumque extremum paulatim gracilescit. In quadam eius parte, videlicet sub Tropico Capricorni, habitavit *Villagagnonus*, & eam *Franciam Antarcticam* appellavit; quoniam ad polum Antarcticum tendit, ut *Europa* ad Arcticum.

Nova Francia ejusdem fere amplitudinis cum nostra *Europa*: ejus tamen pars magis cognita & culta, est *Florida*; ad quam multi Galli variis navigationibus pervenerunt: cultissima igitur est totius *Novae Franciae* Provincia. Eius Promontorium centum leucis in mare protenditur, atque ad Septentrionem vergit. Ex adverso habet viginti quinque leucis distantem insulam *Cubam*, quae alio nomine *Isabella* dicitur: ad Orientem *Bahamam*, & *Lucaiam*: ad Occidentem Mexicanum sinum. Plana est regio, multis fluminibus secta, eam ob causam humidior & arenosa in maritimis. Istic nascitur magna *Pinorum* quantitas, quorum strobili nucleis carent. Nascuntur quercus, *Iuglandes*, *sylvestria cerasa*, *Mora*, *Lentisci*, *Castaneae*, Gallicis tamen magis *sylvestres*, frequentes *cedri*, *cupressi*, *lauri*, *palmæ*, *aquifoliae*, & *vites sylvestres*, vicinas arbores scandentes,

dentes, & edulas uvas proferentes. Mespilorum item genus, quorum fructus Gallicis præstantior & crassior est; sunt etiam istic pruna fructu eleganti, sed non admodum grati saporis: Rubus item Idæus, & exigui quidam fructus palato valde grati, quos Galli *Bleues* (Germanorum *Heydelbeer* forte) appellant. Crescunt etiam radices eorum lingua *Hatle* dictæ, è quarum farina in annonæ penuria fit panis.

Quadrupedes istic vulgatiores sunt Cervi, Cervæ, Hinnuli, Damæ, Vrsi, Leopardi, Lupicervarii, Lynces, Luporum varia genera, sylvestres canes, Lepores, Cuniculi, Aves, Gallo-pavones, Perdices, Pittaci, Columbæ, Palumbes, Turtures, Merulæ, Cornices, Accipitres, Falcones, Æsalones, Ardeæ, Grues, Ciconiæ, Anseres sylvestres, Anates, Corvi aquatici, Ardeolæ albæ, rubræ, nigræ, & cineræ, & aquaticæ aliæ quamplurimæ. Tanta est Crocodilorum frequentia, ut homines natantes sæpenumero ab illis appetantur, serpentum varia genera, & animalis quoddam genus non multum ab Africanis leonibus diversum. Auri & argenti, quibus inter se commercia exercent, copia apud eos invenitur; quam, ut ab ipsis intellexi, ex navium quæ ad littora alliduntur naufragio adipiscuntur: & facile ita se rem habere mihi persuadeo, quia circa Promontorium, ubi maxima ex parte naves pereunt, plus est argenti quam in ora Septentrionali. Asserunt tamen in montibus *Apalatey* æris (quod aurum esse existimo) venas esse. Crescit istic etiam radix Chinæ, ad veneram luem curandam valde accommoda: atque innumera semina & herbæ, è quibus colores varii & elegantes ad tingendum & pingendum utiles fieri possent. Indigenæ certe his uti norunt ad pelles variis coloribus inficiendas: luridi & fœdi coloris sunt, eleganti tamen corporis symmetria præditi, magni, & nervosi, Obscœnas partes tegunt cervina pelle eleganter parata. Maxima illorum pars corpus, brachia, femora pingit elegantibus & concinnis figuris, quarum color numquam obliteratur: in ipsa enim cute sunt impressæ notæ sive puncturæ. Nigros habent capillos, & ad coxendices usque promissos: in nodum tamen satis concinne colligere solent. Summi sunt dissimulatores & infidi, strenui tamen & pugnaces, nec alia habent, præter arcum & sagittas, arma. Arcus nervum ex cervino intestino aut corio adeo concinne parare norunt, ut Galli melius non possint, & variis coloribus inficiunt; pro mucrone sagittarum sunt piscium dentes & lapides affabre adaptati. Adolescentes cursu, sagittarum missione, & pilæ ludo exercentur, ut in figura 36. expressum & declaratum est. Venatione & piscatione magnopere delectantur. Reges bella inter se gerunt assidua fere, nullique viro hosti, quem capere possint, parcunt; deinde caput adimunt, ut cutem cum capillis habeant, qua domum reversi trophæum statuunt, feminis & infantibus parcunt, perpetuoque apud se retinent & educant. Domum ex bello reversi, omnes suos subditos convocant, & præ gaudio tres cōtinuos dies ac totidem noctes genio indulgent, saltant, & canunt. Totius sui dominii vetulas capillos hostium manu tenentes saltare compellunt, atque saltando laudes Soli accinere, ipsi victoriam, ex hostibus relatam, acceptam ferentes. Nul-

Consule fig. 41.

Consule fig. 11.

Fig. 36.

Consule fig. 15. & 16.

lam Dei habent notitiam, neque ullam religionem: quod illis conspicuum est, veluti Sol & Luna, illis Deus est. Sacrificos habent quibus valde fidunt: magni enim sunt magi, arioli, & daemorum invocatores. Funguntur etiam in sacrifici Medicorum & Chirurgorum munere; eius rei causa semper circumferunt faccum herbis & medicamentis plenum, ad aegros curandos, qui plerumque venerea lue laborant: nam feminarum & virginum, quas Solis filias nuncupant, amoribus sunt admodum dediti; inter illos tamen etiam nonnulli sodomitae. Singuli singulas habent uxores, Regibus autem binas aut ternas habere permiffum: sola tamen primum ducta colitur, & pro Regina agnoscitur; quin & soli hujus primariae liberi, in paternam haereditatem atque auctoritatem succedunt. Feminae omnem rem domesticam curant: cum sunt gravidae, viri earum consuetudinem fugiunt, neque ulla re vescuntur, quam illae mensuris laborantes attigerint. Abundat tota ea regio Hermaphroditis, qui omnes penelabores ferre coguntur: imo etiam annonam viris ad bellum proficiscentibus gestare solent. Faciem illi pingunt, & crines tenuioribus atque delicatioribus avium plumis sive villis implent, ut eo terribiliores appareant. Annona sunt panis, mel, farina ex mayzo tosto & ustulato confecta; sic enim paratum diutius incorruptum permanet. Interdum etiam pisces fumo exsiccatos gestant. In annonae penuria varias sordes deglutiunt, etiam carbones & arenam in jam dictae farinae pulvem ingerentes. Illis ad bellum proficiscentibus, Rex primum obtinet locum manu baculum tenens, altera arcum, pendente ex humeris pharetra sagittis plena. Reliqui eum sequuntur arcu & sagittis armati. In pugna magnos clamores edunt. Nihil moluntur, quin prius aliquoties concilium cogant, & de singulis egregie deliberant ante quam quidquam statuunt. Singulis diebus mane conveniunt, ut in icone 29. declaratum & expressum est. Mortuus Rex eadem ratione sepelitur, quae describitur & exprimitur figura 40. Bis singulis annis Mayzum ferunt, Martio videlicet & Junio, atque id eodem loco. Tertio a satione mense, maturum colligitur. Reliquis sex mensibus tellus inculta manet. Elegantes etiam illas cucurbitas, quae *citrulli* vulgo appellantur, & optimas fabas colunt. Terram non stercorant; sed serere volentes, ignem plantis, per sex illos menses, quibus terra quievit, sponte enatis, duntaxat iniiciunt, easque adurunt. Terram fodiunt ligneo instrumento ligonis in modum fabrefacto, quo Gallica vineta coluntur: binaque semper mayzi grana simul iniiciunt. Sementem facere volentibus, Rex alicui e suis imperat, omnes suos subditos singulis diebus convocet ad telluris culturam: interea Rex magnam potionis illius, cujus in figura 29. facta est mentio, quantitatem parare jubet, quae operis praebetur. Collectum mayzum in publicas aedes infertur, ubi in singulos, pro eorum dignitate, distribuitur. Tantum vero duntaxat ferunt, idque satis parce, quantum in sex menses suffecturum existimant; nam singulis annis hieme in sylvas secedunt, isticque tres aut quatuor menses haerent in tuguriolis ex palmarum ramis paratis, glande interea victitantes; piscibus quos capiunt, ostreis, cervorum quos venantur carnibus, Gallopavonibus & aliis animalibus. Omnia eorum edulia supra carbones ustulata sunt, hoc est, fumo

Consule fig.
37. & 38.

Expressi
fig. 17.

Fig. 29.

Fig. 40.

Vide fig. 21.

Consule fig.
22.

Fig. 24.

Secundapars.

5

fumo quodammodo cocta & indurata. Libenter vescuntur Crocodilorum carne, quæ profecto candida & nitida est: eamque sæpius edissemus, nisi moschum nimium redolere nobis visa fuisset. Invaluit apud eos consuetudo, ut si quis ægritudine corripiatur, venæ sectionis, apud nos usitata, loco, æger loco ubi dolorem sentit, ab ipsorum medicis fugatur, donec sanguinem eliciant. *Fig. 10.* Grandes etiam sunt feminae, & alacres, ejusdem cum viris coloris, quemadmodum & viri pictæ: recens tamen natae, non sunt adeo luridæ, sed multo candidiores. Nam potissimum conciliatur is color olei cujusdam, magni inter eos usus in unctiōe, ob certos quosdam ritus, quos intelligere non potui, tum etiam Solis, cui eorum corpora exposita sunt, ardoribus. Feminarum tanta est agilitas, ut magna etiam flumina natando superare possint, licet liberos altero brachio sustineant: imo in altissimas totius regionis arbores conscendendo evadunt.

Cæterum ad Historiæ contextum nunc veniamus.

a 3

NARRATIO.

ADMONITVS ab Admirallio Castilionæo CAROLVS IX. Galliarum Rex, nimium procrastinari auxilia, quæ paucis iis Gallis, in Florida ad obsequium ipsi Regi præstandum a Ioanne Ribaldo relictis, mitti debebant; Admirallium naves ad eam rem necessarias expedire iussit. Commendat interea Regi Admirallius nobilem virum Renatum de Laudonniere, aulæ suæ familiarum, virum sane multarum rerum peritum, verum nõ tam artis militaris scientia atque usu præditum quam rerum nauticarum: hunc Rex sui Legati sive Locum-tenentis titulo insigniit; atque in eam expeditionem nummorum Francorum centum millia numerari curavit. ~~Ad hoc dicitur omni virorum genere, præditus, & Christianæ pietatæ insignis,~~ cupiens Regia negotia fideliter administrari, Laudonnierum sui officii admonet, atque ut cum omni fide munere suo fungatur, hortatur; in primis autem viros deligat idoneos, ~~quos Deum merentes, sua perfectione cœcines, quando quidamam Religionem præterea,~~ lubet præterea conquirere quotquot possit homines in omnibus artibus egregie versatos: quod ut facilius consequatur, datum illi diploma regio sigillo obfirmatum.

Laudonnierus igitur ad Gratianum portum, Gallis *Hable de Grace* dictum, proficiscitur, naves instrui curat, & summa diligentia viros rerum peritos (ut ipsi imperatum) per universum regnum conquirat, adeo ut serio affirmare possim, advenisse ad illam navigationem suscipiendam, viros in omnibus artibus egregie versatos: his sese adjunxerunt plerique nobiles & antiquæ familiæ adolescentes, desiderio quodam solummodo ducti exteras regiones lustrandi, nam nullo stipendio, sed propriis sumtibus eam navigationem susceperunt. Milites ex veteranis delecti, adeo ut nullus inter eos esset, qui ordines ducere non mereretur. Accersiti sunt Diepa bini Naucleri nostræ ætatis nobilissimi, Michaelle Vasseur, & Tribunus Thomas le Vasseur ejus frater, uterque Regis stipendiarius in Classe Regia: his ut me adjungerem, & ad Laudonnierum proficiscerer imperatum. Advenientes ille humaniter & cum magnificis pollicitationibus excepit; verum non ignarus aulicos homines liberaliter promittere solere, ipsius mentem intelligere volui, & cujus rei gratia Rex, ut ipse dicebat, meo obsequio uti vellet. Tum ille polliceri, mihi nullum obsequium nisi liberum imperandum; duntaxat meum munus futurum, cum in Indiam perveniremus, ut maritimæ oræ delineationem conficerem, urbium situm, fluminum altitudinem & cursum observarem: præterea portus, Incolarum domicilia, & quidquid singulare in ea Provincia esset. Quod qua potui fide, præstiti, uti ab Hispanorum insigni perfidia & atroci crudelitate liber, & in Galliam redux suæ Majestati demonstravi.

Vicesima secunda porro Aprilis anno 1564. tres nostræ naves explicatis velis è Gratiano portu solverunt, recta ad Fortunatas insulas, quas nauticum genus Canarias appellare solet, tendentes; deinde Tropico vicini, ad Antillas insulas

insulas pervenimus, in quarum una, Dominica nuncupata, recentem aquam hausimus, duobus tamen è nostris desideratis. Ulterius progressi, ad Floridæ, quam *Novam Franciam* appellant, maritimam oram, die Iouis vicesima secunda Iunii subsequenti appulimus.

Laudonnicus observato flumine, cui Ribaldus Maii cognomen dederat, maxime commodo ad naves admittendas, & in quo propugnaculum extrui posset, omnem diligentiam adhibuit ut id effectum redderet: atque navium maximam, cui nomen Elizabeth à Honfleur, & Ioannes Lucas præerat, in Galliam remisit. Interea tota ora maritima obsita erat immensa virorum & mulierum ignes excitantium frequentia, ut merito nobis ab ipsis cavendum existimarem: paulatim tamen animadvertimus, eos minime nobis nocere voluisse: quandoquidem multa amicitiae & favoris indicia demonstrarunt, rapti quodammodo in admirationem, cum nostra corpora à suis mollitie & teneritate differre conspicerent, & vestes quibus tegebamur inusitatas: eæ vero merces, quas à novis istis negotiatoribus accipiebamus, magna ex parte constabant ex rebus, quæ ab illis maximi aestimantur, nempe quæcumque ad humani corporis alimentum & conservationem spectant, ut mayzi grana tosta, aut in farinam redacta, aut ejus integras spicas: præterea lacertos & silvestria animalia ustulata, quæ illis sunt deliciae, tum varii generis radices; quarum nonnullæ edules, aliæ ad medicum usum utiles. Denique cum animadverterent Gallis magis placere metalla & lapides, nonnulli etiam ea attulerunt. Porro Laudonnicus agnoscens nostrorum cupiditatem, vetuit capitis poena constituta, ne quod commercium cum Indis aut commutatio fieret auri, argenti, aut lapillorum, quin omne in communem usum conferretur.

Interea plerique Reguli nostrum Præfectum adierunt, & significarunt, se potentis cujusdam Regis, cui nomen *Saturioua*, subditos esse, in cujus ditio-
ne essemus, cujusque domicilium nobis esset vicinum, qui in bellum ad aliquot hominum millia educere posset; ea de causa nostri propugnaculi fabricam accelerandam duximus. Isque adeo Rex *Saturioua*, ut providus, singulis diebus exploratores mittebat observatum quid ageremus; atque ab illis intelligens terram, ad quorundam funiculorum in triangulum extensorum normam, effodi, ipsemet spectatum venire voluit: binis tamen ante suum adventum horis legatum præmisit, cum centum & viginti viris robustis, arcus, sagittas, clavas & jacula gestantibus, & onustis more Indico, suis divitiis, ut varii generis pennis, torquibus ex selecto concharum genere, armillis è piscium dentibus, cingulis è sphaerulis argenteis oblongæ & rotundæ formæ constantibus, atque multis unionibus ad crura alligatis; sed & plerique è cruribus suspenderant planos orbis cum aureos, tum argenteos & æreos, ut gradiendo sonitum excitarent instar nolularum ad crura appensarum. Legatus suo munere perfunctus, secundum colliculum quendam è palmarum, lauri, lētisci & aliarum odoriferarum arborum ramis tabernacula extrui jussit, ad Regem sub tectum recipiendum. Cæterum ex eo colliculo poterat Rex videre quidquid intra nostrum vallum fieret, & pauca tentoria, militumque impedimenta, quæ sub tectum nondum

inferri potuerant: quia propugnaculi structuram absolvere praestabat, quam extruendis tuguriis operam dare, quae maiore deinde cum ocio aedificari poterant.

Laudonnierus audita legatione suos ita disponit, ut (si pugnandum foret) strenue rem gesturos confideret, tametsi sclopetarii nihil haberent quo se tegere possent. Porro quia in prima Navigatione, cum Ribaldus in eundem locum appelleret, Laudonnierus eundem Regem viderat, & quaedam vocabula illius idiomatis didicerat, quibusque ceremoniis excipi soleant, callebat; ut etiam è numero militum unus vir alacris & acris ingenii, qui Ribaldum in ea navigatione comitatus fuerat; tunc autem Centurio erat Laudonnieri, censuit neminem ad Regis tabernacula accedere debere praeter ipsum, Dn. d'Ottigny ipsius Legatum, & Centurionem la Caille.

Regem comitabantur septingenti vel octingenti viri venusti, validi & robusti, agiles, & ad cursum maxime exercitati, sua arma gestantes, ut ad bellum profecturi solent; ante ipsum gradiebantur quinquaginta adolescentes, manu jaculum aut pilum tenentes: ipsi viciniore erant viginti tibicines, silvestre quidpiam sine harmonia vel concentu sonantes, sed duntaxat qua maxime poterant contentione tibias inflantes; quae nihil aliud sunt quam harundines admodum crassae, bina foramina habentes, supernum qua inflant, & infernum qua flatus egreditur, ut in organorum tubulis sive fistulis. Dextrum ipsius latus claudebat Necromanticus, sinistrum primarius ejus Cõsiliarius: sine his enim duobus nullam rem aggreditur. Solus locum ingressus qui paratus fuerat, confedit Indico more, hoc est summa tellure, simiae aut alterius animalis instar. Tunc conjectis circumquaque oculis, & observatis nostris exiguis turmis ordine dispositis, in suum tabernaculum accersi iussit Laudonnierum & Ottignium ejus Legatum, atque ad illos longam orationem habuit; quam nisi ex parte intellexerunt; sed tandem percontatus est, quinam essemus, cur potius ipsius dominium ingressi, quam ullius alterius, & quodnam esset nostrum institutum. Ei respondit Laudonnierus per Centurionem Caillum, quem supra diximus utcumque callere ejus regionis idioma, se à potentissimo quodam Rege missum, qui Franciae Rex appellaretur, ut ipsum ad foedus cum eo paciscendum invitaret, quo ipsi & ipsius confederatis amicus esset, ipsius vero hostibus hostis: quod illi admodum gratum fuit. Tum munera utrinque in amicitiae & perpetui foederis pignus data. His rebus ita peractis, Rex propius ad nos accessit, nostraque anima admiratus est, praesertim pyxides tormentarias; ad nostri propugnaculi fossas usque progressus, illud foris & intus emensus est: è fossa autem terram exportari & vallum instrui conspiciens, interrogavit in quem usum ista fierent. Responsum tulit, aedes extrui quae nos omnes exciperent, atque in iis multa tuguria aedificanda; quod admiratus, inquit se cupere, ut brevi istae aedes absolventur. Eam ob causam à nostris rogatus, ut aliquot è suis nobis commodaret, qui nostris in struendo auxilio essent: annuit, & ilico octoginta robustissimos & laboribus assuetos misit, quorum opera magnopere levati sumus, nostrumque propugnaculum citius extractum, & tuguria absoluta; ille vero à nobis discessit.

Dum

Dum hæc geruntur, nemo ex nostris non admovebat manum operi, nobiles, milites, opifices, nautæ & alii, ut se adversus hostem munitent, & contra aeris injurias tuerentur, singuli sibi pollicentes (facta ex his quæ donata & permutacione acquisita fuerant æstimatione) brevi se locupletes futuros.

Laudonnierus extracta jam arce, ipsiusque ædibus, & magno illò ædificio, in quod convecta annona, & reliqua ad bellum necessaria, absolutis, singulorum in cibo & potu dimensum contrahere cœpit, sic vt post tres hebdomadas, singulis in diem vnum vitrum sicera dimidia ex parte aqua diluta plenum daretur: quod ad cibos attinet, quorū in novo hoc orbe spes facta, ne gr̃y quidem, ac nisi incolæ singulis diebus nobis suos cibos communicassent, non dubium est quin nostrum aliqui fame periissent, ij præsertim qui in venationibus pyxide tormentaria uti non norant.

Interea Laudonnierus suo Fabrorum præfecto *Ioanni des Hayes Diepensi* mandat, ut bina nauigiola conficiat quorum carina, quantum memini, triginta quinque vel quadraginta pedes longa esset, quibus altius flumina subire, atque secundum maris littus nauigare posset: hæc satis brevi temporis spatio propemodum confecta reddidit.

Cæterum Nobiles viri, qui animi solum gratia in hunc novum orbem trajecerant ex Gallia, magna cum pompa instructi, mirū in modum angebantur, conspicientes se nil eorum istic invenire, quæ sibi polliciti erant, & animo conceperant, sicut multorum cottidie exaudirentur querimonix. Altera ex parte Laudonnierus nimium facilis, plane possidebatur à tribus aut quatuor gnatonibus, atque milites contemnebat, eos præsertim quos in precio habere debebat. ~~quodque per se etiam de se ipso indignum et impletum edis, qui se cum dno puerum Evangelii doctrinam vivere se velle probabant, quod verbis in Ministro delataverunt.~~ Verum ad Regem *Saturioua* revertamur.

Is legatos ad Laudonnierum mittit, non modo ad confirmandum fœdus inter ipsos initum, verum etiam vt pacta fœdera servaret, videlicet ut se amicorum ipsius amicum & hostium hostem re ipsa declararet: profectionem enim se adversus suos hostes institutere. Laudonnierus satis ambiguum Legatis responsum dedit, hac occasione: compertum enim jam nobis erat ex longa navigatione per maiorem fluminis *Mai* alveum, nostri vicini *Saturioua* hostem ipso longe esse potentiozem, imo illius amicitiam nobis esse necessariam, quia ex nostra arce ad montes *Apalatey* proficisci volentibus (hos autem montes in venire cupiebamus, quod auri atque argenti à nobis redempti maximam partem inde advectam esse intelligebamus) itineris potior pars per ejus ditionem erat facienda: huc accedebat ex nostris aliquos apud eum esse, qui ad nostram arcem magnum auri & argenti pondus jam miserant, fœdus cum illo pangentes, cum Laudonniero mandatum esset, vt iisdem conditionibus, quibus supra, cum magno Rege *Outina* fœdus iniret.

Rex *Saturioua* accepto adeo frigido responso, ad nostrum propugnaculum, cui nomen *Carolina* inditum, ipsemet advenit cum mille ducentis aut

quingentis viris, atque admiratus locum adeo esse immutatum, ut fossam amplius transilire non posset, sed angustum admodum esse ad arcem aditum, eo se contulit atque Centurionem invenit Caillium, qui illi Regii Legati nomine denuntiavit, colloqui gratia, arcem non licere ingredi nisi suis ablegatis, vel cum viginti duntaxat delectis. Is attonitus illo mandato, dissimulat, atque cum viginti ex suis arcem ingreditur: ingresso omnia demonstrantur. Tympanorum vero & tubarum strepitu, atque aeneorum tormentorum, quae ipso praesente explosa fuerunt, tonitruo exterrito admodum, nunciatur omnes suos nimio metu diffugisse, quod illi credibile fuit: quandoquidem ipse procul à nobis esse voluisset. Inde factum, ut nostrum nomen per vicinas provincias esset valde celebre, & majora vero de nobis crederentur. Tandem Laudonnierum admonet fidei datae, suum exercitum iam esse paratum ad profectioem, annonam in promptu esse, subditos Reges etiam advenisse: sed cum nihil obtinere posset, solus cum suis in istam expeditionem profectus est.

Dum haec geruntur, Laudonnierus alteram nauem, cui praerat Petrus Centurio, in Galliam remittit. Nunc Lectorem rogatum volo ut secum reputet, quam multi aspirarent ad reditum in patriam. Inter reliquos Nobilis adolescens Marillac nomine, adeo abitum expetebat, ut Laudonnieto polliceretur (si ipsi litterarum fasciculum in Galliam deferendum traderet) indicaturum se quae ad eius vitam & nominis famam maxime pertinerent; ea tamen conditione ne aperiret, ante quam nauem conscenderet, Laudonnierus nimium credulus ipsi pollicetur.

Iam dies aderat quo Navis solvere debebat, nobilis quidam cui nomen Dn. de Gievre ex honesta familia natus, comis, Deum metuens, & omnibus charus, quinque aut sex horis ante quam accusatio traderetur Laudonnieto, admonetur ut secedat, Marillacum enim aliquid sinistra aduersus ipsum moliri obsequitur, & in siluam se abdit, ut Laudonnieteri iracundiam effugiat, cui Marillacus infames quosdam ut assererat libellos Gievraei manu scriptos tradiderat in hanc sententiam. Laudonnierum centum illa Francorum millia ipsi à Rege data male collocasse, quandoquidem nullam annonam in hunc orbem intulisset: ~~nam rabi De ministrum (a abe ad misallo illo imperium) ad-~~ ~~duisse~~ nimio favore amplecti blaterones & loquaculos, eos vero qui virtute praediti essent, contemnere: & pleraque alia quae nunc non succurrunt.

Multis bonis viris molestum erat Gievraei exilium, omnes tamen muscitabant: paulatim tamen nonnulli indigne ferebant tam maligne cibum praebere, & singulos nimio & difficili labore fatigari: praesertim Nobiles quidam qui ipsorum maiorem rationem habendam censebant. Tandem dum alter alteri suam molestiam exponit, clandestina ineunt consilia quinque aut sex initio, quibus deinde alii accesserunt ad tricesimum usque numerum ante quam aliquid molirentur. Inter eos autem qui primi iniierunt consilia, vnus erat Laudonnietero adprime familiaris: certissimum etiam est selectissimos quosque milites & Nobiles consiliorum participes, à quibus reliqui persuasi, iis exceptis quos ut minus vafros contempserunt & ex suo coetu excluderunt.

Dum

Dum commodum videtur, Centurionem Caillium adeunt, cui nondum suum consilium aperuerant, quod omnes illum nossent virum integrum, qui que summam integritatem à singulis in muneris administratione requireret, eum obtestantur, ut quandoquidem sit primi pili Centurio, omnium causam tuendam in se recipiat, & eorum querimonias, quas scripto comprehenderant, Laudonniero tradere non gravetur. Caillius pro suo officio operam pollicetur: & cum eum ad hanc rem conficiendam delegerint, illam Laudonniero ipsorum nomine declaraturum, licet ille etiam indigne ferre velit, imò adjunctum etiam esset ipsius vitæ periculum: quia ipsorum petitionem æquam censebat. Postridie, qui fuit dies Domino sacer, mane Laudonnieri ædes adit, eumque omnium nomine orat, ut in forum prodire velit: se enim quædam habere ipsi communicanda. Omnibus in forum convocatis, Laudonnierus cum suo Legato Ottignio advenit: factò autem silentio, Centurio Caillius huiusmodi orationem habuit:

Domine, quotquot huc convenimus, ante omnia protestamur nos te agnoscere Legatum Regis nostri Domini in hac provincia supremi, in qua ipsius nomine limes est positus, tibi que obsequentes futuros in hac tam honesta expeditione, etiam si Maiestatis ejus gratia, vita nobis sit in tuo conspectu profundenda, ut jam periculum facere potuisti in eorum magna parte qui hic adsunt, inter quos plerique sunt Nobiles viri, qui neglectis suis commoditatibus voluntarie & suis sumptibus te sequuti sunt. Primum igitur ea qua decet reverentia admonent, singulis, dum adhuc in Gallia essent, fidem datam fuisse, hic annonam in integrum annum reperturos, atque nova subsidia recentesque copias, antequam ea absumeretur, accepturos: verum tantum abest, ut alimenta in id tempus suffecerint, ut vix ad mensem fuerint satis. Deinde Indi segnius adferre ea incipiunt; quia animadvertunt maxime nostrorum parti merces deficere: neque enim tibi ignotum est, barbaros hos homines nihil conferre, nisi contra aliquid accipiant: tandem cum intelligent omnibus deesse munera, & milites ab illis alimenta verberibus extorquere volent (ut jam nonnulli facere cœperunt magno cum prudentiorum dolore) tum vicina loca deferent, eaque ratione iis commodis destituemur, quibus hætenus usi sumus: quæ si adveniant, non possumus non extremam famem expectare. His igitur difficultatibus ut occurratur, te summopere orant, tertiam navem è Gallia huc advectam, atque etiamnum in hoc flumine existentem, reparare & instruere cures, cui eos viros quos idoneos judicabis imponas, atque ableges in novam Hispaniam, huic provinciæ vicinam, ad annonam pecuniis aut alia ratione comparandâ, non dubitantes quin hac ratione nobis succurri possit: si tamen commodiores rationes proferantur, eas libenter amplexuros. Hæc fuit Orationis summa, quæ in eo conventu fuit habita.

Ad hæc paucis respondit Laudonnierus. Ab ipsis suarum actionum rationes non esse petendas: ad annonam quod attinet, ejus se rationem habiturum, aliquot adhuc dolia sibi superesse mercibus plena, quæ in commune conferret, ut illarum commutatione alimenta ab Indis redimi queant: in Hi-

spaniam novam ut mittat, se nunquam id effecturum, sed potius bina navigio. la pridem inchoata daturum, ut maris littus legant ad ducenta aut trecenta miliaria, qua ratione eos annonam comparaturos plus quam opus esset. Sic dimissa fuit concio.

Laudonnierus interea ablegabat quosdam qui remotiora loca observarent, praesertim ea, quae magno Regi *Outina* nostri vicini hosti proximiora erant, a quo curantibus nonnullis nostris Gallis, qui apud ipsum versabantur, multum auri & argenti in nostram arcem mittebatur, uniones praeterea & alia exquisita: sed non cuilibet concedebatur haec provincia: quam ob causam invidia erant apud plerosque, qui illos brevi ditescere aestimabant. Et licet Laudonnierus polliceretur omnia in commune distribuenda, multi tamen iniquo ferebant animo. Nam quidam nomine *La Roche-ferriere*, qui verbosus cum esset, jaectabat se omnium rerum scientiam habere, tali pollebat auctoritate apud Laudonnierum, ut ejus consilium pro oraculo haberet: negare sane non velim quin dotibus ingenii praeditus esset, praesertim industrius erat in nova ista conquisitione, & diu versatus cum Rege *Outina* negotiabaturque ea quae in arcem mittebantur, unde illi subinde remittebantur quinque aut sex sclopetaarii, qui permutabantur pro occasione, aut necessitate quam illorum haberent ipse aut *Outina*. Ut brevibus absolvam, tantum valuit industria, ut amicitiam contraheret cum hostibus *Outina*, montibus vicinis; eaque de causa Laudonniero scripsit, ut sibi successorem mitteret, se enim seria quaedam habere ipsi communicanda, ad Regis obsequium, omniumque honorem & utilitatem pertinentia.

His auditis Laudonnierus *Roche-ferrierio* successorem statim mittit, & ille ad arcem rediit, istic refert certo se rescivisse, omne aurum & argentum in arcem missum, ex certis quibusdam montibus *Apalatcy* cognominatis provenire, Indos enim a quibus ipse accepisset, non aliunde habuisse: nam quidquid haecenus possederant, id omne in bello adversus tres Reges *Potanou*, *Onatheaque* & *Ousfaca* adquisivisse qui potentem istum Regem *Outinam* impediabant, quominus motes illos subjugare posset. Attulit praeterea *Roche-ferrierius* illorum montium fodinae fragmentum continens satis multum auri & aëris. Petit igitur a Laudonniero facultatem discedendi, periculum enim facturum tam longinquae profectiois, ut speret ad tres istos reges pervenire posse, & illorum aulam observare, atque impetrata a Laudonniero licentia discessit.

Profecto *Roche-ferrierio*, triginta illi, qui Demonstrationis sive supplicis libelli supra memorati auctores fuerant, omnia turbant in arce, quam occupare constituunt, ut rebus aliter provideant: atque ut commodiore ordine omnia procedant, duces sibi deligunt Dominum de Fourneaux insignem hypocritam, & impense avarum, Stephanum Genuensem Italum, & tertium nomine *La Croix*, militum autem Centurionem, Vasconem quendam appellatum *Seignore*. Porro illi in suam sententiam pertraxerant omnes qui munere fungebantur in exercitu, tribus exceptis, *Ottignio* Legato, *Domino d'Ar-lac* nobili Helvetio, nostro signifero, & Centurione *Caillio*. Reliqui milites
adco

adeo ab illis corrupti ut sex & sexaginta iique selectissimi & veterani subscriberent. Me etiam corrumpere tentarunt per meos quosdam intimos familiares, exhibito eorum catalogo qui nomina dederant, dira etiam minitantes his qui tantundem non facerent. Verum illos rogavi, ne mihi molesti essent: profiteri enim me, illis adversum fore in hoc negotio. Laudonnierus quidem intellexerat aliquam conspirationem fieri, sed auctores ignorabat: Ottignio etiam quædam fuerant indicata, sed subobscura. Vespere præcedente noctem qua conjurati sua consilia exequi statuerant, admoneor à nobili Nortmanno, cui cognomen de Pompierre, sequente nocte Conjuratos Caillium Centurionem, cum quo commune habebam hospitium, jugulare decrevisse, itaque si vita mihi cara esset, alio me conferrem: cum vero propter temporis angustiam mihi non esset integrum alio proficisci, domum redeo, & Caillio significo quæ intellexeram. Ille illico per posticum se proripit & in silvam se ita abditum: ego, Dei protectioni me commendans, rei eventum expectandum censeo.

Sub mediam noctem Fourneauxius Conjuratorum dux, thorace ferreo indutus & pyxidem tormentariam manu tenens, cum viginti pyxidariis ad Laudonnieri ædes proficiscitur, quas aperiri jubet, recta ad ipsius lectum profectus, pyxidem illius gutturi admovet, & foedissimis convitiis illum proscindens, claves armamentarii & annonæ petit, omnia illi arma adimit, & catena pedibus injecta captivum in navim quæ in flumine ante arcem erat abduci jubet, additis duobus militibus qui ipsum observarent. Eadem hora alter Croixius armatus decem & quinque pyxidariis ipsum comitantibus ad Ottignii Legati ædes proficiscitur, quem nulla alia re offenderunt, nisi quod arma ipsi ademerint, & constituta capitis pœna vetuerint ante lucem domo egredi, quod pollicitus est. Tantundem factum est à Stephano Genuensi in ædibus Arlacio nostri Antesignani, qui idem iuramentum præstare coactus est. Eodẽ tempore Centurio Signore stipatus reliqua militum qui nomina dederant multitudine, ad Caillium proficiscitur ea mente ut eum neci traderet, quia aperte ipsorum conatibus se opposuerat, dum ei consilia sua aperirent: sed ubique quæsitus, neque ipse, neque ejus germani fratres sunt reperti: omnia autem eorum arma auferuntur cum meis, mandato etiam factò ut captivus in stationem militum duceret: sed proborum quorundam virorum nobilium opera, qui hujus conjurationis minime conscii, ab aliis subornati fuerant, mihi restituta sunt arma, ea tamen conditione ne ante lucem ædibus excederem, quod sum pollicitus. Deinde reliquorum militum, qui nomina non dederant, domos adiens omnibus arma adimit, atque ea ratione rerum potiuntur.

Conjecto in vincula, ut diximus, Laudonniero, Ottignio Legato & signifero Arlacio inermibus & domi conclusis, Centurione Caillio per silvas vago & cum feris versante, & reliquis probis spoliatis armis, conjurati omnium rerum ordinem pervertunt, Laudonnieri etiam nomine & auctoritate abutentes: atque quo facilius ad suæ deliberationis scopum pervenirent, Fourneauxius Conjuratorum dux diploma sive licentiam in membranis describi curaverat Laudonnieri nomine, qua ipse ut Regis Galliarum Legatus, potestatem con-

cedit maxime suorum parti (quandoquidem annonae penuria cum suis laboraret) in novam Hispaniam proficiscendi, alimentorum conquirendorum causa, omnes praefectos, centuriones, & reliquos munere aliquo publico fungentes sub auspiciis Regis Hispaniae orans, ut eis in hac re auxilio esse velint. Hoc diploma ab ipsis conscriptum Laudonnierus subsignare cogitur: bina illa deinde navigiola majora quorum ante memini, ex armamentario regio omnibus necessariis rebus & annona instruunt; deligunt naucleros & nautas ad profectiorem in Novam Hispaniam suscipiendam. Vni navi praeficiunt senem Nauclerum Michaelem Vaforium Diepensem, alteri alium Nauclerum Trenchant appellatum: atque sic instructi a Carolina solverunt VIII. Decembris, timidos & tirones nos nuncupantes, & minitantes, nisi cum omnes opulenti ex Hispania nova redirent, illos in arcem recipere vellemus, pedibus nos protrituros.

Ceterum dum hi latrociniis opes quaerunt, de Roche-ferrierio agemus, qui ad montes profectus sua prudentia & diligentia effecit, ut familiarem se redderet tribus supra nominatis Regibus, Regis *Outina* (cum quo diu versatus erat) infensissimis hostibus. Ille attonitus conspectu ordinis & opulentiae ipsorum, misit in arcem Laudonniero multa munera ab istis Regibus illi donata: inter quae fuerunt plani orbis aurei & argentei amplitudine mediocris lancis, quibus pectus & dorsum tegere solent in bellum profecturi, multum auri infecti cui admixtum aes, & argenti non bene excocti: misit praeterea pharetras selectissimis pellibus tectas, & omnes earum sagittas cuspidibus aurea armatas, plurima aulea ex pennis confecta, & scirpis diverso colore infectis summa arte contexta: lapides item virides & caeruleos, quos nonnulli smaragdos & sapphiros esse censebant, cunei modo efformatos, securis vicem ad ligna caedenda illis praebentes. Laudonnierus contra misit quae potuit, veluti crassiores pannos crispatos, secures & ferras aliquot, aliasque viles Lutetianas merces, quibus abunde sibi satisfactum putarunt.

His commerciis magnam sibi invidiam conciliavit Roche-ferrierius apud Regem *Outina*, praesertim vero apud omnes ejus subditos, qui tale in ipsum odium conceperunt, ut ne nominis quidem ipsius appellationem audire sustinerent, sed illum *Timogua*, hoc est, hostem vocarent. Verum Roche-ferrierius, aliorum Regum amicitiam retinens, alia via in nostram arcem redire poterat: quia multi rivi in majorem fluminis Maii alveum se exonerant quindecim vel sedecim infra *Outina* Regis habitationem miliaribus. Non abs re porro me facturum arbitror si militis cujusdam meminero qui Roche-ferrierii exemplo motus, etiam a Laudonniero facultatem postulavit commercia agendi alio loco: impetrat quidem, sed etiam admonetur, ut quid moliretur probe antea consideret: nam fieri posse ut cum vitae ipsius dispendio susceptum negotium profequatur, quod eventu comprobatum est. Impetrata igitur potestate, adolescens hic miles robustus & agilis ab ineunte aetate in Admirallii Castilionei aula educatus, cui nomen Petro Gambie, solus sine ministro ab arce nostra discedit onustus vilibus quibusdam mercibus, & sua pyxide tormentaria, per provinciam negotiari coepit. Is adeo fortunatus fuit in sua negotiatione, ut etiam
in Inco-

in incolas imperiū quodammodo exerceret, quos subinde cogebat ad nos sua mandata perferre: tandem ad Regulum quendam *Adelano* cujus domicilium in parva fluviali insula, profectus, tantam cum illo familiaritatem contraxit, ut ipsi fieret carissimus, atque adeo filiā illi donaret. Tanto honore affectus, accumulandis opibus studebat tamen: imo Rege absente cum ille omnia gubernaret, ipsius Regis subditos adeo tyrannice habebat, ut eos quærete cogeret, quæ invenire non poterant, & tandem omnibus invisus redderetur: quia vero Regi erat charus, nemo mutire audebat. Accidit ut ille à Rege licentiam postularet ad nostram arcem proficiscendi, iam enim duodecim lunis amicos sibi non esse conspectos. Facultatem impetrat ea conditione, ut intra paucos dies redeat: collectis quas adquisierat opibus, & in canoam siue lintrem qui illi traditus fuerat, impositis, & binis Indis additis qui eum veherent, Regi valedicit. In itinere, alter comitum memoria repetens se aliquando fustibus fuisse ab hoc milite castigatum, & invitante illum præda, talem occasionem cum vindictæ tum prædæ minime negligendam esse judicat: quapropter dum miles securus se inclinat, arrepta quæ propter militem jacebat securi, caput illi confringit, & sublatis ejus opibus, comite alio Indo fugit, ut in postrema figura postea videre licebit.

Nunc redeundum ad Laudonnieri liberationem & narrationem eorum quæ acciderunt post nostrorum abitum, qui etiam abstulerant quædam dolio-
la generosi vini Hispanici, quod asserente Laudonniero & ejus famula, in ægrorum usum adservabatur. Centurio Caillius per sylvas errans, per juniorem fratrem quo administro mittebantur illi quæ poterant, intelligens eorum abitum qui mortem ipsi machinati erant, in arcem subito rediit, & reliquis animum addens, adhortatus est ad arma denuo sumenda, (nam qui abierant illorum non fuerant indigi) & Laudonnierus è naui accersitus, Ottignius Legatus & Arlacius Signifer, ex suis ædibus cum omni securitate dimissi. Delectus fit, & novo sacramento omnes astringuntur, cum ad Regis obsequium, tum ad hostibus, in quorum numero habiti sunt qui adeo scelestè nos contempserant, resistendum. Instituti quatuor præfecti qui totum cœtum in quatuor manipulos distribuerent, & ita singuli ad suum munus redierunt.

Dum hæc geruntur, venit in nostram arcem adolescens nobilis Pictaviensis, dictus Dn. *Grouant* à Roche-ferrierio missus, cui semper comes fuerat etiam in profectioe ad tres Reges vicinos montibus *Apalatey*. Is Laudonniero retulit tertium ex his Regibus magno amore prosequi Christianos, cum esse potentem & opulentum, habereque semper parata ad bellum quatuor hominum millia, petiisse à Roche-ferrierio, ut se ad Laudonnierum mitteret significatum, perpetuum fœdus (si volet) inter utrumque futurum, cumque intelligat eos aurum expetere, quibusvis conditionibus astricturum suam fidem, ut si centum pyxidarios ab eo accipiat, se certo scire eos redditurum victores & dominos montium *Apalatey*. Hos illi curaturum pollicitus erat Roche-ferrierius, ignarus turbarum quæ in arce fuerant excitatæ: nec dubitandum est quin (nisi tam turpiter deserti fuissetus à potiore nostrorum parte)

periculum ejus rei fecissemus, cognito tanto hujus Regis erga nos affectu. Sed Laudonnius apud se reputans, si centum ex nostris ablegaret, neminem reliquum fore qui arcem tueri posset, eam expeditionem distulit, donec nova e Gallia ad venirent auxilia: licet non admodum fideret Indis, praesertim ab eo tempore quo ab Hispanis fuit admonitus: de quibus non abs re videor mentionem hic facturum, ut ex Floridae Historia à Laudonniro conscripta & divulgata, colligere licuit.

Dum, inquit, Indi me invisunt, & semper aliqua munera adferunt, veluti pisces, ceruos, galli-pauos, leopardos, vrsorum catellos, atque alia pro regionis quam incolebant natura: illos contra remunerabar securiculis, cultris, vitreis globulis precariis, pectinibus & speculis. Bini Indi quodam die salutatum me adveniunt sui Regis *Marracou* appellati nomine, qui habitabat circiter quadraginta miliaria à nostra arce, Meridiem versus, mihi que significarunt, in Regis *Onachaquara* familia quendam versari cui nomen *Barbatus*; & apud Regem *Mathiaca* alium esse, cujus nomen ignorabant, vtrumque exterum: in mentem mihi subiit, forsitan Christianos esse, ea de causa omnes vicinos Reges rogatum misi, ut si quem Christianum in suis dominiis haberent, ad me perducerent, me duplum repensurum. Illi cum muneribus capiantur, tam diligentem nauarunt operam, ut bini illi, quorum facta mentio, ad me in arcem venirent. Nudi erant, capitisque comam ad poplites vsque propendentem habebant, Indorum more; Hispani quidem natione, ad mores tamē indigenarū ejus regionis ita assueti, ut initio nostra consuetudo illis peregrina videretur. Habito cum illis colloquio, vestes illis dedi, & comam adimere jussi, quam negligere noluerunt, sed sindone involverunt, dicentes se in patriam referre velle, tamquam testimonium earum ærumnarum quas in India perpeffi essent. In vnus capillis inventum est auri paucillum reconditum, quod circiter viginti quinque coronatos pendebat, quo me donavit. Sciscitanti de locis quæ peragrassent, & qua ratione in eam provinciam peruenissent, responderunt, quindecim jam annos elapsos, quod tres naues, in quarum una ipsi vehebantur, circa *Calos* periissent, ad scopulos vulgo *Martyres* dictos allisæ, Regemque *Calos*, maximam divitiarum qua hæ naues onustæ erant partem, ad se recepisse, tali etiam adhibita cura, ut maxima virorum pars salva fuerit, atque plurimæ mulieres; e quarum numero tres aut quatuor erant nobiles, connubio junctæ, quæ cum suis liberis etiamnum apud eundem Regem *Calos* vivebant. Interrogati quis esset hic Rex, responderunt formosissimum & maximum esse totius regionis Indum, strenuum admodum, & potentem. Significarunt præterea, magnam auri & argenti vim possidere, eamque pago quodam in scrobe reconditam habere, humana altitudine non minore, nec minus lata quàm dolium: ad quam si cum centum pyxidariis proficisci possem, se curaturos ut omnes hæ divitiæ in meam potestatem venirent, præter eas quas ab indigenis qui opulenti erant, acquirere possem. Significarunt præterea, mulieres cum ad saltationes conveniunt, e cingulis propendentes habere planas auri massas, orbibus non minores; easque tanta quantitate, ut pondere fatigatæ incommode saltare possent: viros itidem

dem similibus esse onustos. Maximam earum divitiarum partem (ex ipsorum opinione) ex Hispanicis navibus, quæ ad illud fretum plerumque allidebantur, provenire: reliquam autem ex commercio, quod huic Regi cum aliis vicinis Regibus erat. Ipsum vero apud subditos magna in veneratione esse, ab eo persuasos, ipsius magicis incantationibus fieri, ut tellus affatim necessaria produceret: quoque facilius id illis persuaderet, cum duobus aut tribus ex fidissimis in ædes quasdam secedebat, in quibus suas incantationes exercebat, Regisque mandato statim occidi, quisquis curiosius, quid agerent, observare vellet. Imo addebant, singulis annis tempore messis barbarum hunc Regem hominem facrificare, qui ejus rei causa expresse adservabatur, & deligebatur ex Hispanorum, qui in hoc freto naufragium patiebantur, numero. Alter illorum etiam retulit, se diu apud illum tabellarii munere functum: & sæpius ab eo ablegatum ad Regem quendam, nomine *Oathkaqua*, quatuor aut quinque dierum itinere à *Calos* distantem, qui illi semper fidus amicus fuerat. Medio autem itinere insulam esse magno in lacu dulcis aquæ *Sarrope* nuncupato, & quinque miliaria patente sitam, multis fructuum generibus vberem, dactylis præsertim in palmis nascentibus, quorum magnum est commercium, sed majus adhuc radicis cuiusdam, ex qua fit farina, ad panem pinendum adeo idonea, ut præstantissimus panis ex ea conficiatur: quindecimque in circuitu miliaribus totam regionem ab ea educari. Hinc fieri, ut ejus Insulæ inquilini à vicinis magnas adquirent opes: nam ab ipsis nisi magno precio non redimitur ea radix. Præterea totius illius regionis maxime strenui existimantur, ut re ipsa declararunt, cum Rex *Calos* affinitate cum *Oathkaqua* contracta, ejus filia, quæ illi desponsata erat, spoliatus fuit. Rem vero sic gestam narrabat.

Oathkaqua magno suorum numero stipatus unam è suis filiabus eximia forma, pro coloris ratione in ea provincia præditam, ad Regem *Calos* deducebat, ut ipsi conjugem daret: huius Insulæ incolæ cum id intellexissent, structis insidiis qua *Oathkaque* transeundum erat, pugna commissa ipsum fundunt fugantque; sponsa cum toto gynæceo capta, in Insulam abducitur. Quod apud Indos pro insigni victoria censetur; matrimonio enim sibi coniungere eas virgines, & perditæ amare solent. Qui mihi hæc referebat Hispanus, addebat, de bellato *Oathkaqua*, ad ipsum commigrasse, atque circiter octennium hæsisse, donec ad me veniret.

Calos ad flumen quoddam situm est quadraginta aut quinquaginta miliaribus ultra Floridæ promontorium qua ad Meridiem vergit, *Oathkaque* vero domicilium cis Promontorium est Septentrionem versus, eo loco qui in Chorographia *Cannaverat* nomine insignitur, octo & viginti gradibus ab æquatore.

Circiter vigesimum quintum Ianuarii, meus vicinus *Paracoufi Saturiona* per binos è suis aliquot munera misit, ad mihi persuadendum, ut conjunctis viribus bellum adversus *Outinam* mihi amicum gereremus: orans præterea, meos qui apud *Outina* versabantur, revocarem, quorum causa sibi ab *Outina* invadendo & superando temperauerat; plurimi etiam reges ipsi confederati, per

tres hebdomadas aut totum mensem ejus rei causa nuncios ad me miserunt. Sed eorum votis acquiescere nolui, imo omnem operam adhibui, ut eos amice conjungerem: quod annuerunt, ita ut existimarem jam pro rato habituros quidquid statuerem. Tum uterque Hispanus qui jam diuturno usu perspectum habebant Indorum ingenium, me admonere, ne ullo modo eis fiderem: cum enim maxime blandiuntur, tum proditorie aliquid moliantur; natura ipsos esse summos proditores & dissimulatores. Sed ego etiam minime illis fidem habebam: experientia enim & ex Historiarum recentiorum lectione mille eorum artes & fraudes cognoveram.

Duabus cymbis iam paratis, Navarcho *Vasseur* mandatum dedi ut littus marinum ad Septentrionem vergens observaret, & ad flumen usque navigaret, cujus Rex *Adusta* erat, ejus loci dominus, e quo Galli anno millesimo quingentesimo sexagesimo secundo annonam convexerant. Binas differentes vestes illi mittebam, aliquot secures, cultros, & alias viles merces, ut facilius me in ipsius amicitiam insinuarem. Atque ut ipsum facilius demereri possem, *Vassorio* adjoinxi militem Aimon dictum, qui in prima navigatione fuerat, sperans a Rege *Adusta* cognitum iri. Sed ante quam cymbam conscenderent, diligenter perquirere iussi, quid altero milite *Rouffi* vocato, qui solus in illa regione remanserat, cum *Nicolaus Mallon* tribunus, & reliqui in priore illa navigatione, naves conscenderunt, ut in Galliam redirent, actum esset. Eo pervenientes intellexerunt, militem quadam cymba, istac iter faciente, exceptum, & alio traductum; postea autem didici Hispanos illud littus legentes eum excepisse & *Hauanam* duxisse. Rex *Adusta* cymbam mayzo & fabis plenam mihi remisit; addidit praeterea binos cervos, & binas pelles secundum ipsorum consuetudinem pictas, & aliquot uniones vilis precii; quoniam *adusta* erant; mihi etiam significari iussit, latas possessiones daturum si sedes apud ipsum figere vellem, & collecto mayzo quantum vellem communicaturum. Interea tanto numero palumbes advolarunt septem hebdomadam spatio, ut singulis diebus plus quam ducentas tormentaria pyxide in sylvis nostrum propugnaculum ambientibus occideremus. Reverso Tribuno *Vassorio*, denuo binas cymbas milite & nautis armari iussi, & munus meo nomine mihi viduae defuncti Regis *Hionacara*, quae a nostra arce circiter duodecim miliaria habitabat ad Septentrionem: illa humaniter exceptis meis utramque cymbam mayzo & glande onustam remisit: addidit etiam aliquot corbes *Cassinae* foliis plenos, e quibus potionem conficere solent: huius viduae habitatio mayzi omnium elegantissimi feracissima esse perhibetur, praeter reliquis maritimis regionibus. Fertur etiam haec Regina omnium Indicarum formosissima, & summa esse in existimatione: imo eam subditi adeo reverenter habent, ut fere perpetuo humeris ferant, nec pedes ire sinant. Aliquot diebus post remissas meas cymbas, suum *Hiatiqui*, hoc est, interpretem ad me misit.

Tantum porro annonae me habere existimans, quae sufficeret donec naves e Gallia advenirent, binas meas cymbas (ne mei otiosi essent) mihi observatum ad verso flumine, quae eo usque progressae sunt, ut triginta miliaribus
supra

supra *Mathiaca* peruenirent, & istuc lacum observarent, cuius aduersa ripa (referentibus Indis) conspici non posset; licet enim cellissimas totius illius regionis arbores conscendissent, nunquam tamen terram ex aduerso conspiciere potuissent. Ea de causa mei ulterius non sunt progressi, sed regredientes per *Chilili*, insulam *Edelano* medio in flumine sitam observarunt, omnium sane amœnissimam. Nam cum circiter tria duntaxat miliaria in longitudinem & latitudinem pateat, feracissima tamen est hominum & fructuum. Pagum *Edelano* egressis, & ad fluminis portum tendentibus, transeundum fuit per deambulacrum trecentis passibus longum, quindecim latum, vtrunque vastis arboribus confitum, quarum rami sese tam eleganter in fornices implicant, ut pergula quædam videatur arte facta, non natura, cui similem forte Christianus orbis non habeat. Egressi inde nostri, ad *Enecaque* navigarunt, postea ad *Patchica*, denique ad *Choya* istuc relictis in ejus fluminis exiguo ramo cymbis, & aliquot ad earum custodiam viris, *Outina* inviserunt, qui humanissime illos excipiens, ipsos inde discedentes adeo importunis precibus urfit, ut sex è meis apud ipsum hærent, è quorum numero nobilis quidam nomine *Grotant* fuit. Is postquam bimestre apud eum hæsisset, & diligenter regionem observasset cum alio, quem diu ante istuc ejus rei causa reliqueram, ad me in arcem rediit, significatum, se amœniorem regionem numquam conspexisse. Inter reliqua referebat se locum quendam *Oustaca* appellatum conspexisse, cuius Rex adeo potens erat, ut tria aut quatuor Indorum milia in aciem producere posset, cui si me adungere vellem, facile reliquos in nostram potestatem redacturos: deinde huic Regi itinera, quæ ad montes *Apalacy* ducunt, cognita erant, ad quos peruenire Galli adeo desiderabant, & in quibus *Oustaca* hostis suam habitationem habebat, quem facile debellare possent, modo conjunctis viribus in ipsum impetum facerent. Misit ille Rex ad me laminam ex ære è montibus illis eruto, è quorum radicibus torrens emanata auri, sive, ut Indi putant, æris dives: nam in eo torrente harundinaceo calamo concavo, arenam hauriunt, donec plenus sit, deinde eo quassato & succusso, cum arena mixta inveniunt æris & argenti grana: unde conjecturam faciunt aliquam ejus metalli venam esse in illis montibus, Cum vero quinque aut sex duntaxat dierum itinere à nostra arce abessent, ad *Thraciam*, constitueram, simulatque subsidia è Gallia advenissent, habitationem nostram traducere ad flumen aliquod, ad Septentrionem magis obversum, ut eo viciniore montibus essemus.

Redeundum nunc ad nostros nobiles & milites, qui conquirendorum alimentorum gratia, in novam Hispaniam profecti erant. Illi ad insulam *Cubam* appellentes, aliquot naves capiunt, quasdam etiam sine magna difficultate, omnis generis annonæ plenas, ut *Cassavi*, oleo olivarum, vino Hispanico, has naves in suum usum applicant, relictis suis navigiis. Ea præda non contenti, in aliquot insulæ loca excendunt, & deprædantur, sic ut ex ea præda bis mille coronati in singula capita redire crederentur. Deinde actuariam navem opibus plenam, in qua ejus insulæ portus cujusdam appellati *la Havana* præfectus, non sine pugna capiunt. Præfectus pro sua & duorum liberorum redem-

ptionem magnam pecuniæ summam offert: de precio conveniunt, sed ut huic etiam accedant quatuor aut sex simiolæ Saguins dictæ, elegantissimæ, & totidem plittaci qui in insula reperirentur selectissimi, manente captivo interea in nave Præfecto, donec redemptionis precium persolutum esset. Annuit præfectus, & quo maturius ista confici possint, rogat, ut ipsi liceat alterum ex liberis ad uxorem cum epistola mittere continente redemptionis conditiones. Scriptam epistolam legunt, probant nostri Galli, nihil in ea quod culpam possit reperientes, mittitur ea Havanam cum lembo actuariæ navis: ipsi tamen licet astuti & circumspecti sibi viderentur, verba non intellexerunt quæ Præfectus filio in aurem dixit, ne videlicet uxor quidquam eorum ageret quæ in epistola erant scripta, sed per dispositos equos juberet per omnes eius insulæ portus significari, ut auxilia ipsi mitterentur. Vxor mariti mandata tanta diligentia exequuta est, ut diluculo feroces nostri Galli à duabus magnis navibus magna tormentorum æneorum quantitate ex utroque latere disposita instructissimis, & ingente rostrata nave cingerentur. Illi se conclusos conspicientes ob ostii portus angustiam, admodum attoniti fuere, pars tamen militum sex & viginti scilicet in parvam navem speculatoriam, quæ in portu erat, se conjiciunt, quo facilius & minore cum damno tormentorum perumpere possent, ac reciso anchoræ fune, pugnando per medios hostes evadunt: sed reliqui milites, (qui in actuaria navi erant, cum Præfecto Hispano) capti & in cōtinentem abducti (exceptis quinque aut sex qui in cōgressu cæsi) fuerunt, & in vincula coniecti, partim venditi & in alia loca deportati, etiam in Hispaniam & Lusitaniam usque.

Inter eos qui evaserant, tres fuere conjurationis principes, Fourneauxius, Stephanus Genuensis, & Croixius, Nauclerus Trinchant qui vi ab ipsis abductus fuerat etiam inter illos erat cum quinque aut sex nautis, qui animadvertentes navem speculatoriam carere alimentis, neque ullam affulgere spem ea conquirendi, inter se statuunt redeundum esse in Floridam interea dum alii dormirent, quod sane fecerunt. Milites excitati admodum indignati sunt, nam Laudonnierum metuebant: tandem statuunt adeundum esse fluminis Maii ostium ad alimenta quærenda: sibi enim multos Indos esse cognitos à quibus annonam accipere possent, deinde altum rursus petendum ac fortunam periclitandam clam his qui in arce erant. Ad fluminis igitur ostium pervenientes anchoras jaciunt, & alimenta quærere incipiunt: quod Indus quidam illico significatum venit Laudonniero. Hac re cognita, Laudonnierus voluit ad eos mandata perferri, ut navim ante arcem adducerent, & ipsi eum convenirent: sed Caillius centurio eum obsecrat ut rem alius perpendat, fieri enim posse ut ejus mandatis non obsequantur, sed potius fugiant: sicq; frustratum in occasione exemplar in eos statuendi. Adhæc Laudonnierus, quid igitur agendum statuis? cui Caillius, concede mihi obsecro viginti quinque milites pyxidarios, quos nostro navigiolo impositos tegam ejusdem velo, & sub auroram navem speculatoriam propius accedam: nam è longinquo nos binos solummodo aut ternos conspicientes cum binis nautis navigioli rectoribus, nō magnopere curabunt

rabunt etiam si propius eos accedamus, navi autem ipsorum proximi, mei milites exurgent & illorū navem ingredientur. Hoc probato consilio, navigiolum conscendunt milites, quod post die ante solis ortum vigiles, qui in navi erant, conspicati, totam catervam excitant; hi videntes nostrum navigiolū, ex longinquo Cailliū cum binis aliis militib. agnoverunt, & eos propius accedere permiserunt nullis armis sumptis, sed postquam nostrū navigiolū latus illorum navi conjunxit, subito nostri milites exilientes ipsorum in navim conscendunt: illi autem attoniti, ignem excitari jubent, & ad arma cōcurrunt, sed sero nimium: nam statim adempta fuerunt, & illis significatum ut ad Regis Legatum venirent, quo adeo sunt consternati, vt ipsorum vitam in summo discrimine esse agnoscerent. His in arcem perductis, iudice cum tribus conjurationis principibus actum est, & de condemnatis supplicium sumptum, reliquæ multitudini, primum tamen exauctoratæ, venia data: nulla deinde seditio subsequuta.

His rebus compositis ingens fames sequuta est, quia viciniore & remotiores Indi à nobis secesserunt multas ob causas: primum quod pro alimentis nihil illis conferebatur, deinde quod plerumque verbera à nostris acciperent, ad alimenta conquirendum: imo adeo vecordes fuerunt ne dicam perversi aliqui ut incenderent illorū ædes, existimantes ea ratione ab ipsis facilius alimenta se impetraturos. Sed malum indies sic crescebat, ut tria aut quatuor miliaria essent conficienda, prius quam aliquis Indus reperiri posset. Huc accedebat bellum adversus potentem Regem *Outina* gestum, quod cum sit à Laudonniero descriptum in eo quem de sua peregrinatione confecit libro, illius mentionem non faciam: vt summatim dicā, res esset miseratione digna, si quis sigillatim describere vellet, in quam egestatem redacti fuimus, meum enim institutum duntaxat est, ut quam brevissime scribam quæ acciderunt.

Quibusdam ergo fame extinctis, & reliquis adeo macie confectis, ut cutis ossibus hæreret, Laudonniero etiam desperante de auxilio è Gallia accipiendo, jam enim decem & octo mensibus istic hæseramus: communi omnium consilio deliberatum est rationes meditari quibus in Galliam redire possemus: tandem decretum, ut tertia navis è Gallia adducta, quam commode fieri posset reficeretur, & ejus summa tabulis auferentur, atque fabris in eo opere occupatis, milites secundum maris littus alimenta quærent.

Cæterum dum ad opus accingimur, appulit ex longinqua quadam navigatione, Præfectus quidam Anglus nomine Havvquins, qui lembo in nostram arcem venit, is nos in tam misero statu conspiciens, nobis obtulit suam operam quacumque in re nobis commodo esse posset, eamque etiam præstitit. Nam Laudonniero vendidit unam ex suis nauibus æquo admodum precio, & dolia aliquot farinae, è qua panes biscocti cōfecti in nostrum usum, & donatis etiam nonnullis doliis fabarum & pisorum, aliquot tormenta ænea arrhabonis loco accepit, ac discessit.

Læti admodum nactos nos esse navem præter eam quam fabri refecerant, atque annonam in nostrum reditum sufficientem, deliberatum est, arcem ante nostrum discessum duabus de causis esse diruendam, primum ne

Hispanis, quos intellexeramus eo venire velle, post nostrum discessum vsui esset, adversus Gallos, si denuo eo redirent; deinde ne *Saturionis* eam vacuum occuparet: à nobis igitur fuit diruta.

Verum nobis ad iter accinctis, & ventum secundum per tres septimanas expectantibus ad solvendum ex ea provincia, praeter spem aduenit septem navium classis Praefecto Ioanne de Ribaud viro celebri, & multis virtutibus praedito, qui Laudonniero mittebatur successor, ad ea peragenda quae Rex jam inceperat: qua de causa omnibus insignem laetitiam attulerunt non sperata ea auxilia. Iactis anchoris Ribaldus excendit, cum aliquot Centurionibus, multisque nobilibus viris & aliis, qui gratias agebant Deo, quod nos viuos reperissent, ut necessaria subministraret, significatum enim illis fuisse nos omnes extinctos: itaque pro longa afflictione quam perpessi eramus, Deus nobis gaudium immisit. Nam singuli liberales erant in communicandis alimentis & aliis bonis quae abunde attulerant, & omnes quacumque in re possent gratificari studebant suis amicis, aut consanguineis, aut popularibus, sic ut omnia perstreperent laetitia; sed brevi admodum, ut postea intelligemus. Ribaldus in continentem exponere cupiens merces, annonam & alia ad bellum necessaria, ostii fluminis altitudinem bolide tentari iussit: sed minus aquae reprens, quam ut maiores naves subire possent, tres minores duntaxat flumen ingredi iussit, quarum majori, Vnio nuncupatae praerat filius ipsius Iacobus Ribaldus, cui additus erat Legatus Tribunus Vallard Diepensis: alterius Praefectus erat Tribunus Maillard etiam Diepensis: tertiae imperabat nobilis quidam Machon-ville: quatuor maiores in anchoris steterunt uno à continente miliari: quia in ea plaga mare admodum erat planum, & exonerabantur lintribus & scaphis.

Septem porro aut octo diebus à Ribaldi adventu, omnibus nobilibus, militibus, & nautis (exceptis paucis qui ad quatuor maiorum navium custodiam relictis erant) in terram expositis, & inter se agentibus de aedificiis struendis & arce restauranda, sub quartam pomeridianam conspectae sunt ab aliquot militibus, qui ad littus marinum exspatiatum iverant, sex naves ad quatuor nostras quae in anchoris stabant accedere: id milites statim significari jubent Ribaldo, cui serius adveniendi denuntiant sex magnas naves anchoras apud nostras naues fixisse, quae illico praecisis anchorariis funibus, & omnibus velis expansis fugerunt; sex autem illas naves anchoris sublatis subsequutas esse (tempore autem advenit Ribaldus ut hanc persequutionem videret cum plerisque aliis) melioribus autem velis praeditae nostrae quatuor aliis sex, brevi oculorum nostrorum aciem effugerunt: ante quadrantem horae disparuerunt etiam aliae sex, quae res admodum anxios tota ea nocte nos reddidit, in qua Ribaldus omnes lintres & naviculas instrui iubet, quingentos etiam aut sexcentos pyxidarios in littore sistit, paratos naves conscendere, si opus esset: nocte sic transacta, postridie sub meridiem, maxima e quatuor navibus Trinitatis symbolum habens, apparere coepit, recta ad nos tendens; conspeximus deinde secundam cui praerat Cossette Tribunus, tandem tertiam, & paulo post quartam, quae signo dato nos ad se evocabant. Ribaldus vero metuens ne hostes aliqui, no-

stris

stris navibus occupatis, id agerent ad nos pelliciendos, periculo noluit exponere suos milites, qui tamen libentissime naves conscendissent. Navibus propius ad littus, adversis ventis, accedere nequeuntibus, Tribunus Cosselius epistolam ad Ribaldum scribit, quam nauta acceptam recondit, & in mare defiliit magno vitæ periculo: postquam diu nataisset, à nostris conspectus fuit, & subito missus lembus qui illum exciperet, & ad Ribaldum adduceret. Epistola autem sic erat scripta: Domine Ribalde, heri sub horam quartam à meridie classis Hispanica octo navium in cōspectum nostrum venit, quarum sex apud nos anchoras jecerunt, sed nos animadvertentes Hispanos eos esse, præcisus funibus anchorariis vela fecimus, ipsi etiam statim velis expansis tota nocte nos persequuti sunt, multaque tormenta in nos explosērunt; sed videntes consequi nos non posse, quinque aut sex miliaribus infra descensionem fecerunt, edueta è navibus magna Æthiopum multitudine palas & ligones gestantium, super qua re pro tua prudentia consilium capies.

Perlecta epistola, Ribaldus præcipuos suorum in cōcilium vocat, in quorum numero triginta prope Centuriones, præter Nobiles, & commissarios, aliosque rerum procuratores. Sanior hujus concilii pars, arcem quam primum restaurandam & muniendam, magnamque militum partem ducib. Laudonieri militibus quibus itinera erant cognita, ad locum ubi Hispani erant ablegandam esse censebat; atque ita futurum Deo juvante, ut brevi negotium expediatur: eam enim provinciam non esse Hispanici juris cuius limites viciniore trecentis vel quadringentis miliaribus aberant. Ribaldus autem omnes ad hunc scopum tendere intelligens, ait, Domini, auditis vestris sententiis, meam etiam proferre volo: sed prius vobis significandum arbitror, me, paulo ante meum ex Gallia discessum, literas ab Admirallio accepisse, ad quarum calcem hæc sunt verba ipsius manu exarata. Ribalde, admoniti sumus Hispanum adori vos velle, vide ne quid illi cedas, & recte facies. Itaque vobis aperte dico, si sequamur vestram sententiam, futurum fortasse ut Hispani nostrorum ferociam non expectent, sed fugiant & naves denuo conscendant: qua ratione nobis occasio præriperetur eos perdendi qui nos destruere volunt. Sed hæc sententia mihi potior videtur, ut omnes nostros milites imponam quatuor iis navibus quas ad anchoras habemus, & recta eamus occupatum ipsorum naves in anchoris istic hærentes ubi descenderunt, quibus captis, cum non habebunt quo confugere possint, præter aggerem recentem ab Æthiopibus factum, in continentem descendemus, & tanto confidentius cum eis pugnabimus.

Laudonnierus jam probe versatus in cognitione temperiei aeris eius regionis, ipsi significat, probe dispiciendum esse primum, ante quam denuo milites naves conscendant: nam eo anni tempore exoriri subito ventorum turbines sive typhones, quos nautæ *houraganes* appellant, totam illam plagam mirandum in modum affligentes: se ea de causa priorem sententiam probare: ob easdem atque alias causas etiam reliqui priorem sententiam amplecti dixerunt. Solum Ribaldus spreto aliorum consilio perstitit in sua sententia, quam Deus haud dubie ratam esse voluit, ut suos castigaret & improbos perderet.

Nec adhuc contentus suo milite, à Laudonniero postulavit ipsius Praefectos atque Signiferum, quos commode illi negare non ausus est Laudonnierus: tunc omnes Laudonnieri milites suum Antesignanum abeuntem videntes, ipsum sequuti sunt: ego etiam illos proficiscentes conspiciens, navem cum aliis conscendi, licet altero pede claudus, nec dum curatus è vulnere in crure accepto bello aduersus *Outmam* gesto.

Omnibus militibus navibus impositis, vnius aut duarum horarum dumtaxat secundo vento opus erat, ad perveniendum ad hostes: sed cum anchorae essent vellendae, ventus se convertit, & plane aduersus nobis factus est, inde flans quo nostrum iter erat institutum, sic ut duobus diebus & totidem noctibus fuerit nobis expectanda commoda aura. Tertio die ut videbatur mutatio venti futura, Ribaldus jubet omnes Praefectos suorum militum delectum facere. Ottignius lustrum faciens militum Laudonnieri, me nondum probe curatum reperit, ea de causa cymbae impositum, cum alio milite sartore, qui ei vestes in reditum in Galliam concinnaret, in arcem invitum redire coegit. Caeterum sublatis anchoris & datis vento velis, subito coorta est tam horrenda tempestas, ut naves pro sua salute in altum mare quantum possent tendere cogerentur: ea vero non remittente, venti turbinibus ejectae sunt versus Aquilonem plus quam quinquaginta ab arce miliaribus, & omnes ad scopulos allisae contractaeque; omnibus tamen viris salvis praeter nobilem ex familia Admirallij Castilionei cui nomen *La Grange* Tribunum, virum rerum experientia & multis virtutibus praeditum qui aquis haustus est. Hispanicae naves etiam elisae naufragio perierunt.

Perseverante ista tempestate, Hispani admoniti Gallos naves conscendisse, & non abs re suspicati naufragio per eam tempestatem periisse, nostram arcem facile se occupaturos existimarunt: & licet tanti atque continui essent imbres, ac si denuo peritura diluvio essent omnia, tota tamen nocte ad nostram arcem iter facere non destiterunt: eadem nocte continuas excubias egerant pauci illi qui arma tractare norant: nam ex centum & circiter quinquaginta qui in arce restiterant, vix viginti ad resistendum erant apti; quia Ribaldus, ut dictum est, omnes strenuos milites abduxerat praeter quatuordecim aut quindecim aegros & mutilos vulneratosque; ex praelio aduersus Regem *Outmam* gesto: reliqui erant aut ministri aut opifices (qui ne pyxidem quidem unquam explodi audiverant) aut Regii Commissarii, ad calamum quam gladium tractandum magis idonei; praeterea aliquot mulieres, quarum mariti majore ex parte naues conscenderant: Laudonnierus vero aeger in lectulo decumbebat.

Orta iam luce, cum nemo circum arcem conspiceretur, Dominus de la Vigne, cui Laudonnierus excubiarum curam commiserat, misertus militum mamentium, & continua vigilia fatigatum, eos ad horam quieti se tradere iubet: vix armis depositis in suas habitationes ingressi erant, cum Hispani duce Gallo Francisco Ioanne, qui suos sodales seduxerat, tribus locis accelerato gradu in arcem penetrant nemine resistente, & militum statione occupata signa
militaria

militaria figunt, inde per militum domos vagantur, & quotquot reperiunt occidunt, unde clamores & horreni gemitus exauditi eorum qui jugulabatur. ad me quod attinet, quotiescunque memoria repeto insigne miraculum quod Deus (cui nihil certe impossibile) in me ostendit, satis mirari nequeo, & quasi at tonitus hæreo: nam ab excubiis rediens, posita pyxide tormentaria, totus madens in xylum lectum, quem Brasilianorum more suspenderam, me conijcio aliquantulum dormire sperans: sed exauditis clamoribus, armorum strepitu, & iteratis vulnerum ictibus, illico desilii, atque egredienti ædes, ut viderem quid rerum gereretur, bini Hispani eductos gladios manu tenentes, in ipsa janua obvii facti, nec me allocuti (licet in eos imegissim) in habitationem ingrediuntur: ego vero ulterius progressus nihil nisi cædes conspiciens, atque etiam militum stationem occupatam ab Hispanis, pone eam regredior & recta proficiscor ad aggeris foramen (qua tormenta ænea explodebantur) ex quo facilis me posse exilire sciebam: istuc quinos vel senos è meis commilitonibus reperio necatos, quorum duos agnovi, videlicet la Gaule & Ioannem du den. Tum in fossam desilio, qua superata solus iter facio paulatim ascendens, donec ad silvam quandam pervenirem: istuc in æditiore collis loco consistenti, primum mihi à Deo mens reddita: certum enim est, quæcunque mihi ab habitatione digresso acciderant, tamquam mente capto evenisse. Oratione autem ad Deum facta, ut quid in tam extremo periculo agendum esset mihi suggereret, ejus Spiritus instinctu silvam, cujus semitæ ex frequenti usâ ante probe mihi erant cognitæ, ingressus sum: paululum progressus, alios quatuor Gallos reperi magna cû animi lætitia, atq; nos mutuo consolati, disquirere cœpimus quid esset agendum: nonnullorum erat sententia, ut istuc in posterum diem, quo Hispanorum furor mitigari posset hæreremus, deinde in ipsorum potestatem nos traderemus potius, quam istuc manentes ferarum libidini nos exponeremus, aut fame, quam alias tam diu perpeffi eramus, extingueremur: aliis displicebat hæc sententia, & Indorum habitationes procul quærendas esse censebant, apud quos viveremus, donec Deus aliam viam nobis demonstraret: ad quos ego, fratres, neutrorum sententiam probo, sed si mihi credatis, per silvam ad maris littus tendemus, vbi forsitan aliquid intelligemus de binis navigiis minoribus quæ Ribaldi mandato flumen ingressæ sunt ad exonerandam annonam è Gallia advectam: illi meas rationes omnino impossibiles judicantes, ad Indos se contulerunt, me solo relicto. Verum Deus, meæ afflictionis misertus, alium comitem procuravit, nempe militem illum, Grand chemin nominatum, quem ab Ottignio in atcem, ad vestes illi concinnandas, remissum ante dixi: huic idem consilium do quod aliis, nempe littus investigandum, ad minora duo navigia reperienda; probato meo consilio, toto illo die facientes iter, tandem silvam superavimus: sed ut quo tendebamus perveniremus, emetienda adhuc erant harundineta, magis harundinibus confita (difficile admodum iter) atque tali labore confectos nox oppressit continuis imbribus supra nos cadentibus, & maris vndis intumescantibus, aqua supra cingulum inter ista harundineta etiam pertingente, quo in labore prior nox transacta est. Orta iam die cum ver-

fus mare nihil sese offerret nostris oculis, indignatus miles mihi dixit, praestitisse hostibus se tradere, atque ad eos regrediendum: nam dum intelligent nos opifices, parcituros, sin minus an non satius est ab illis occidi, quam in hoc misero statu languere? Eum à tali proposito divertere tentavi, sed operam lusi: imo jam me relicturus, effecit ut fidem illi darem ad Hispanos cum ipso regressurum: remenso itaque per sylvam itinere, conspiciens jam arcem, & strepitum gaudiūq; Hispanorum exaudiens, commotus fui: atq; militi dixi, Oro te amice & sodes, ne illuc eamus, sed aliquantulum adhuc subsistamus: Deus enim aliquam salutis viam nobis demonstrabit, cum multas habeat nobis incognitas, & nos ab his molestis liberabit: tum ille me amplexus, ego inquit abeo, & tibi valedico. Editiorem paulo locum conscendens, observare volui quid illo fieret. Conspetus ab Hispanis ut è monte descendebat, illico adversus eum caterva militum mittitur, quos ad se venientes videns, in genua se coniecit, vitam ab illis postulans: sed furore perciti frustulatim eum conciderunt, summis hastis & pilis frustra concisa praefigentes. In sylvam interea me abdo, in qua confecto unius miliaris spatio, incido in quendam Rotomagensem, cui nomen La Crete, & Belgam Insulanum Eliam des Planques cum Laudonnieri ancilla, quae vulnus in pectore acceperat; ad prata igitur marina tendentes, ante quam sylvam egrederemur, Laudonnierum etiam invenimus & alium nomine Bartholomæum, cui altum vulnus in collo acinace inflatum; tandem accedentibus adhuc aliis, decimum quartum vel decimum quintum numerum explevimus. Quia vero faber lignarius dictus Le Chaleux, vnus è nostris, breuiter descripsit eam calamitatem, de iis non plura: illud solum addam, quod transactis in aqua supra cingulum duobus diebus & totidem noctibus in paludibus & harudinibus, Laudonnierus qui natandi peritus erat, cum adolescente Rotomagensi tria magna flumina natando superavit, ante quam nostras naues conspiceret: tertio die nautarum opera salvi Dei beneficio ad naues pervenimus.

Supra dictum est, Ribaldum aquae penuria quatuor maiores naues in fluminis ostium perducere non potuisse, ad eas exonerandas, sed tres minores duntaxat flumen ingressas, quarum majori praerat Iacobus Ribaldus ejus filius: is suam navem usque ad arcem perduxerat, & licet istic in anchoris staret dum Hispani istam lanienam exercerent, ne tormentum quidem vllum (cum non careret) explodi curavit. Contra volenti suam navem ad fluminis ostium moliri, venti obsistebant toto illo die: interea Hispanis ipsum sollicitantibus ut se ipsis traderet, aequis enim conditionibus cum eo pacisci velle, nihil responsum: nam cum illum observarent omni conatu suam navem in altum deducere velle in cymbam, qua in arce utebantur, tubicine cum proditore illo Francisco Iohanne (qui Hispanos ad arcem perduxerat) imposito, colloquium perierunt ipsum ad compositionem invitantes. Et licet is proditor adeo confidens fuerit, ut Iacobi Ribaldi navem ingredi non dubitavit, adeo tamen ignavus & timidus fuit Ribaldus, ut illum retinere sit veritus, atq; liberum dimiserit; tametsi praeter nautas plures quam sexaginta milites haberet. Sed nec Hispani licet cymbis & lintibus abundarent, cum aggredi unquam sunt ausi.

Postridie

Postridie tandem Iacobus navem ad fluminis ostium perduxit, ubi alias duas minores invenit classiariis fere vacuas; nam maior pars eorumque præstantiorum Ioannem Ribaldum sequuta erat. Quod animadvertens Laudonnierus, ex binarum illarum classiariis & apparatu unam instruendam, alteram autem deferendam statuit; deinde cum Iacobo deliberat quid potissimum sit faciendum, recte facturos si ipsius patrem perquirerent: ille respondit, se in Galliam redire velle: quæ sententia obtinuit. Porro, quia præter biscoctum panem in minore navi nulla erat annona, atque aqua destituebatur, Laudonnierus aliquot vacua dolia aqua impleri curavit: idem fecit Iacobus, in qua re & restaurandis quæ deerant, biduum insumptum; totoque illo tempore nostræ naves lateribus confertæ fuerunt, cum arbitraremur Hispanos aggredi nos velle: nam subinde cymbas ingressi nos observatum veniebant, propius numquam tamen accedentes, quam ad pyxidis tormentariæ iactum; & certe cognitis iis, quæ in nostris perpetrarent, strenue nos defendere statueramus.

Ante quam solveremus, petiit à Iacobo Ribaldo Laudonnierus, ut vnum ex quatuor quos habebat naucleris sibi commodaret, quia nullus nostrum navigationis admodum peritus erat, sed repulsam tulit; deinde commodum futurum ait, ut deprimerentur naves, quas ad fluminis ostium habebamus, ne Hispani à nostro discessu eas occuparent, iisque Ioanni Ribaldo reditum in flumen præcludant, si illud ingredi cuperet (ignorabamus enim ipsius naufragium) sed Iacobus nihil istorum facere voluit. Laudonnierus hominis pertinacia perspecta suum fabrum misit, qui naves corrumpere & deprimeret, videlicet quam ex Gallia advexeramus, quamque à Præfecto Anglo Havvquins emeramus, & minimam earum quas Ribaldus advexerat, atque è *Florida* solvimus, nautis & annona male instructi; sed Deus adeo prosperum iter nobis concessit (licet multa in navigatione perpeffis) ut pone Angliam appelleremus in sinum, qui vulgo *Dirvi Georgij manica* appellatur. Hæc sunt quæ de ijs, quæ in nostra navigatione à me observata sunt, dicenda esse existimavi; ex quibus apparet victoriam non ab hominibus, sed à Deo provenire, qui omnia pro sua voluntate iuste facit. Nam humano iudicio, quinquaginta Ribaldi milites infimi ordinis, omnes Hispanos protrivissent, qui magna ex parte mendici & fex populi erant: Ribaldus vero plures octingentis pyxidariis veteranis, & strenuis, quorum arma erant deaurata, habebat. Sed quandoquidem Deo ita placuit, nostrum est dicere, sit benedictum nomen Dei æterni.

Quid porro Ribaldo acciderit ab ejus naufragio, quia non adfui, dicere nihil possum, nisi quod à nauta quodam Diepensi intellexi, qui ex Hispanorum manibus elapsus est, ut postea dicitur. Summatim igitur rem ipsam percurram, Lustro, ut diximus, suorum facto, & solo Centurione *la Grange* desiderato, amissis tamen naufragio omnibus armis, Ribaldus ad suos egregiam orationem habuit, illis declarans æquo animo ferendam esse eam calamitatem, quæ ex Dei voluntate ipsis acciderat; erat enim ~~vero pius~~ & bene dicendi facultate præditus. Peractis deinde ad Deum precibus, ad nostram arcem (à qua quinquaginta miliaribus aberant) proficiscendum esse statuunt. In hoc itinere multas haud

dubie perpeffi sunt difficultates, & magnos labores sustinuerunt: nam loca per quæ illis iter faciendum, aquis intercisa erant, ab Indis neque habitata neque culta, sic ut herbis & radicibus vesci cogerentur, vnde maxima pars animi admodum anxio: superatis tamen omnibus difficultatibus magno animo, vicini nostræ arcis facti sunt ad quartum aut quintum miliare, ut Laudonnieri milites ex locorum observatione judicare poterant. Tum Ribaldus ulterius progredi non voluit, sed coacto concilio, quid agendum esset, deliberandum censuit: tandem in eam sententiam itum est, mittendum esse Vassorium, virum navigationis admodum peritum, cui noti erant omnes rivi qui in flumen Maiû decurrebant, cum quinque aut sex viris, in Indica cymba, ut observaret, & intelligeret qui valerent Galli in arce relictæ. Ille in majorem fluminis alveum perveniens & arci vicinus, Hispanica signa agnovit, quibus conspectis, ad Ribaldum rediit, ab Hispanis non observatus, & quæ vidisset retulit. His auditis quantum animo mœrorem conceperit Ribaldus cum sua caterva facile est conicere, ut quid dicerent, quid agerent plane ignorent. Nam ipse prævidebat Hispanorum crudelitatem, deinde majorem suorum partem fame & egestate perituram mediis in sylvis animadvertēbat: ante tamen quam quidpiam statuerent, ad arcem remittendum esse aliquem censent, qui intelligat quo animo erga se sint affecti Hispani, & quid de his actum sit qui in arce erant. Mittitur ergo Nicolaus Verdier navis unius Navarchus, cui adjungitur Laudonnieri Centurio Caillius, cuius ante memini, in cymba cum quinque aut sex militibus, qui secundum mandata illis data, è longinquo se conspiciendos præbuerunt: Hispani his conspectis, scapha ad alteram fluminis ripam aduenerunt, & cum nostris colloqui cœperunt. Galli percontantur ubinam essent quos in arce reliquerant: respondent Hispani, suum præfectum virum humanum & clementem magna navi omnibus rebus egregie instructa ipsos in Galliam remisisse, nec minore humanitate erga ipsum Ribaldum, & eius milites usurum: hæc illi referri posse. His auditis Galli revertuntur. Ribaldus his intellectis, nimis temere credidit suos in Galliam remissos, & coacto denuo concilio; maxima pars militum vociferari cœpit, eamus, eamus, quid dubitamus ad eos proficisci? Etiam si nobis vtantur pro sua voluntate, an non præstat semel occubere, quam tot clamitates perpeti? nullus est nostrum qui centies mortem in sinu jam non senserit, dū in istis angustiis versamur. Alii prudentiores dicebāt se Hispanis numquā fidem adhibituros: nā licet, inquiebant, nulla alia subesset causa, quam odium quo nos religionis causa prosequuntur, certū est eos nobis non parcituros.

Ribaldus autem videns maximam suorum partem eius esse sententiæ, ut sese Hispanis traderent, statuit mittendum Caillium ad Hispanorū Præfectum: atque si illum ad clementiā propensum animadverteret, ab ipso peteret fidem Legati regis Galliæ nomine, atque significaret, si iusiurandū præstare velit omniū vitæ se parciturum, paratos eos fore ad ipsius pedes se abiicere. Hac sententiā à maxima parte probata, remittitur Caillius, qui ad arcem veniens ad præfectum perductus est, ad cuius pedes se abiiciens, sibi commissā refert. Ille Caillii oratione audita, non modo conceptis verbis fidem Caillio dedit, quam repetitis multis

multis crucis signis, osculo sancitis, confirmavit, sed etiam juratam coram omni suorum caterva, & scriptam suoque sigillo obfirmatam tradere voluit, per quam denuo jurabat, & pollicebatur, se sine fraude, fideliter, & ut virum nobilem atque probum decet Ribaldi atque militum ipsius vitam conservaturum: datae sunt igitur litterae eleganter scriptae: sed tantundem praestitisset nuda charta, atque papyracea haec fides. Refert ergo Caillius bellam illam promissionem, quae nonnullos laetitia affecit, aliqui non multum spei ex ea ceperunt.

Ribaldus tamen suos egregia oratione exhortatus, & precibus, ad Deum ab omni coetu fufis, proficisci statuit, atque ad fluminis ripam e regione arcis cum suis venit. Ab Hispanis qui excubias agebant conspecti, cymis accersiti fuerunt. Ribaldo solo in arcem perducto cum Ottignio Laudonneri Legato, reliqui extra arcem circiter teli jactum ablegati fuerunt, & quaterni simul per brachia dorsis ad dorsa conversis colligati; qui ex rerum apparatu, de sua vita jam actum esse facile cognoverunt. Ribaldus identidem Praefecti colloquium petebat, ut promissi illum admoneret, sed surdis canebat. Ottignius miserae plebis voces exaudiens, juratam fidem requirebat, sed risu excipiebatur. Ribaldum in sua petitione perseverantem, tandem adit miles Hispanus, Gallice interrogat an sit praefectus Ribaldus, annuit: tum ille rursus, si cum suis militibus imperaret, eos dicto audientes non expetebat, annuit denuo: volo etiam, inquit Hispanus, mei praefecti mandatis obtemperare. Mihi imperatum est ut te occidam, atque haec dicens pugionem in pectus ejus adegit: Ottignius similiter ab eo occiditur. His peractis, delecti sunt qui reliquos vinculis constrictos, clavis & securib. in tempora adactis maectarent, quod nulla interposita mora fecerunt, illos subinde appellantes Lutheranos, Dei atque Virginis Mariae hostes. Ea ratione ~~separatam religionem jurantem adhibere~~ caeli fuerunt omnes, praeter tympanistam quendam Diepensem Drouet vocatum, tibicinem & fidicinem alium Diepensem dictum Masselin, qui conservati fuerunt ad choreas illis praecinendum: elapsus est etiam nauta, qui hanc historiam mihi retulit subsequente ratione.

Ex eorum numero qui funibus colligati ad caedem destinati erant, cum esset, aliquot cum aliis, plagas accepit, non eas quidem mortiferas, sed quibus sensu privatus duntaxat fuit, tribus sociis supra ipsum cadentibus, cum quibus pro mortuo habitus est. Hispani ingentem pyram exstruere volebant ad omnes comburendos; sed cum dies inclinaret, in alterum diem distulerunt. Nocte jacentibus humi stratis cadaveribus, nauta, qui solum attonitus fuerat, ad se rediit, atque memoria repetens se cultellum habere in lignea vagina, tantisper se versavit donec manu cultellum vagina educeret, & funes quibus ligatus erat praescinderet: deinde exurgens, illinc sine strepitu se subduxit, & tota reliqua noctis parte iter fecit; orto iam die, Solis cursu observato, quantum potuit ab arce recessit (eo enim judicio praediti sunt nautici homines, ut ex Solis situ dignoscere queant quo tendere velint) atque triduo integro sine ulla intermissione iter faciens ad Indum quendam Regem pervenit, quadraginta miliaribus ab arce distantem, apud quem per octimestre latuit, ante quam Hispanis proderetur.

Circiter octo menses ab occupata arce, Hispanis significatum est, Gallos aliquot effugisse, & per Provinciam sparsos esse. Praefectus Hispanorum metuens, ne Incolis coniuncti, quidpiam contra ipsum molirentur, minitatus vicinis Regibus, Gallos qui apud ipsos latebant repetiit: is apud quem erat hic nauta, ipsi dixit ut ad Hispanos necessario abiret, alioqui metuere, ne in se faciant impetum, atque suas possessiones incendant; ille ad alios Regulos transire voluit, sed ab omnibus responsum superiori simile tulit. Ignarus igitur quid ageret, ad arcem tendit, à qua cum binis tantum miliaribus abesset, ultra progredi non voluit, sed mœrore, animi anxietate, & fame confectus, & abjecta spe salutis, mortem expectabat; in quo statu per quatuor aut quinque dies mansit. Eo tempore tribus Hispanis ad venationem egressis, ab vno illorum deprehensus est, qui cadaveris potius quam vivi hominis speciem ipsum referre videns, misericordia ~~quarum mille Hispanis in reponas~~ motus est, nauta ad eius pedes se abijciēte, & orante ut ipsius miseretur. Interrogatus ab Hispano, qua ratione in ipsum incidisset, rem illi ut gesta erat narrauit: mitigatus ea oratione Hispanus, pollicitus est se in arcem ipsum non ducturum (metuere enim ne statim necaretur) sed Praefecto ad iram ejus leniendam loquuturum, & se quaecumque posset in ipsius gratiam facturum; & cognita Praefecti voluntate, ad se reversurum. Eo igitur istic relicto, abijt in arcem miles tantumque peregit apud Praefectum, ut polliceretur non moriturum: & militis persuasione condemnatus est ad mancipii servitia. Postridie miles Hispanus ad miserum nau-tam Gallum redit, & illum in arcem ducit, ubi tamquam mancipium annum servivit; deinde in Cubæ insulae, *portum Havana* dictum missus, & compedibus vinctus cum altero Gallo viro Nobili nuncupato Domino de Pompierre, qui una cum aliis Laudonieri militibus in *portu Havana* captus fuit, cum invitus eam navigationem suscepisset, ut in hoc brevi totius navigationis discursu supra declaravi. Tandem Pompierus cum nauta venūdati, & navi impositi, ut in Lusitaniam aveherentur: sed ea nave in Gallicam incidente, cujus praefectus erat Bontemps dictus ex Galliae portu adveniēns, pugnatum est utrimque aliquanto tempore, sed victoria penes Gallos fuit, qui binos istos vinctos reperientes, eos reddita libertate in Galliam reduxerunt. Sic Dominus pro sua voluntate rationes invenit, quibus miseros liberet praeter ipsorum spem.

Hæc sunt quæ à nauta intellexi de interitu Ribaldi & suorum: nostrum porro est, nosmet ipsos & nostra peccata accusare de hoc evētu, non Hispanos, quibus Dominus tamquam virgis usus est, ad nos secundum nostra merita castigandum. Soli autem Deo omnipotenti, & filio ejus Iesu Christo Domino nostro, atque Sancto Spiritui, sit honor & gloria in sempiternum. Amen.

INDEX CAPITVM.

- 1 Floridæ Promontorium ad quod Galli appellant, *Gallicum* dicitur.
- 2 Gallorum ad Maii flumen navigatio.
- 3 Galli Maio relicto, duos alios amnes obseruant.
- 4 Sex alia flumina à Gallis obseruata.
- 5 Galli ad Portum Regalem perveniunt.
- 6 Gallorum Præfectus columnam in qua Regis Galliarum insignia, statuit.
- 7 Galli in Caroli propugnaculo relicti, annonæ penuria laborant.
- 8 Columnã à Præfecto prima navigatione locatam venerantur Floridenses.
- 9 Galli locum condendæ arci aptum deligunt.
- 10 Arcis Carolinæ delineatio.
- 11 Ceremoniæ à Saturioua in expeditionem aduersus hostes profecturo, obseruata.
- 12 Outina aduersus hostem exercitum ducens, de eventu magum consulit.
- 13 Outina Gallorum auxilio Potanou suum hostem superat.
- 14 Outinæ in bellum proficiscentis militaris disciplina.
- 15 Outinæ milites ut cæsis hostibus utantur.
- 16 Trophæum & solennes ritus devictis hostibus.
- 17 Hermaphroditorum officia.
- 18 Mulierum quarum mariti vel in bello cæsi, aut morbo sublati postulata à Rege.
- 19 Mulierum extinctos maritos lugentium ceremoniæ.
- 20 Ægros curandi ratio.
- 21 Culturæ & sationis ratio.
- 22 Floridenses convehendis in publicum horreum fructibus diligentes.
- 23 Ferinæ, piscium, & reliquæ annonæ illatio.
- 24 Pisces, ferinam, reliquam annonam ustulandi ratio.
- 25 Ceruorum venatio.
- 26 Crocodilos conficiendi ratio.
- 27 Floridensium in insulas trajectus, ut genio indulgeant.
- 28 Conviviorum apparatus.
- 29 Qua ratione Floridenses de seriis rebus deliberant.
- 30 Oppidorum apud Floridenses structura.
- 31 Hostium oppida noctu incendendi ratio.
- 32 Excubitorum socordia ut punitur.
- 33 Bellum denunciandi ratio.
- 34 Primogeniti solennibus ceremoniis Regi sacrificantur.
- 35 In cervi exuvio Soli consecrando solennes ritus.
- 36 Iuventutis exercitia.
- 37 Qua pompa Regina delecta ad Regem deferatur.
- 38 Qua solennitate Regina à Rege excipiatur.
- 39 Regis & Reginae prodeambulatio recreandi animi gratia.
- 40 Ceremoniæ in Regis & Sacerdotum funere obseruata.
- 41 Auri legendi ratio in rivis è montibus Apalatcy decurrentibus.
- 42 Petri Gambie Galli cædes.

INDEX

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

I N D O R V M
F L O R I D A M P R O -
V I N C I A M I N H A B I T A N -
T I V M E I C O N E S , P R I M V M I B I D E M A D
vivum expressæ à I A C O B O L E M O Y N E , c u i c o g n o m e n
D E M O R G V E S :

Addita ad singulas brevi earum declaratione.

Nunc verò recens à T H E O D O R O D E B R Y L e o d i e n s e i n æ s
incisæ, & evulgatæ.

Cum gratia & privil. Cas. Maiest. ad quadriennium.

A N N O C H R I S T I M . D . C I X .

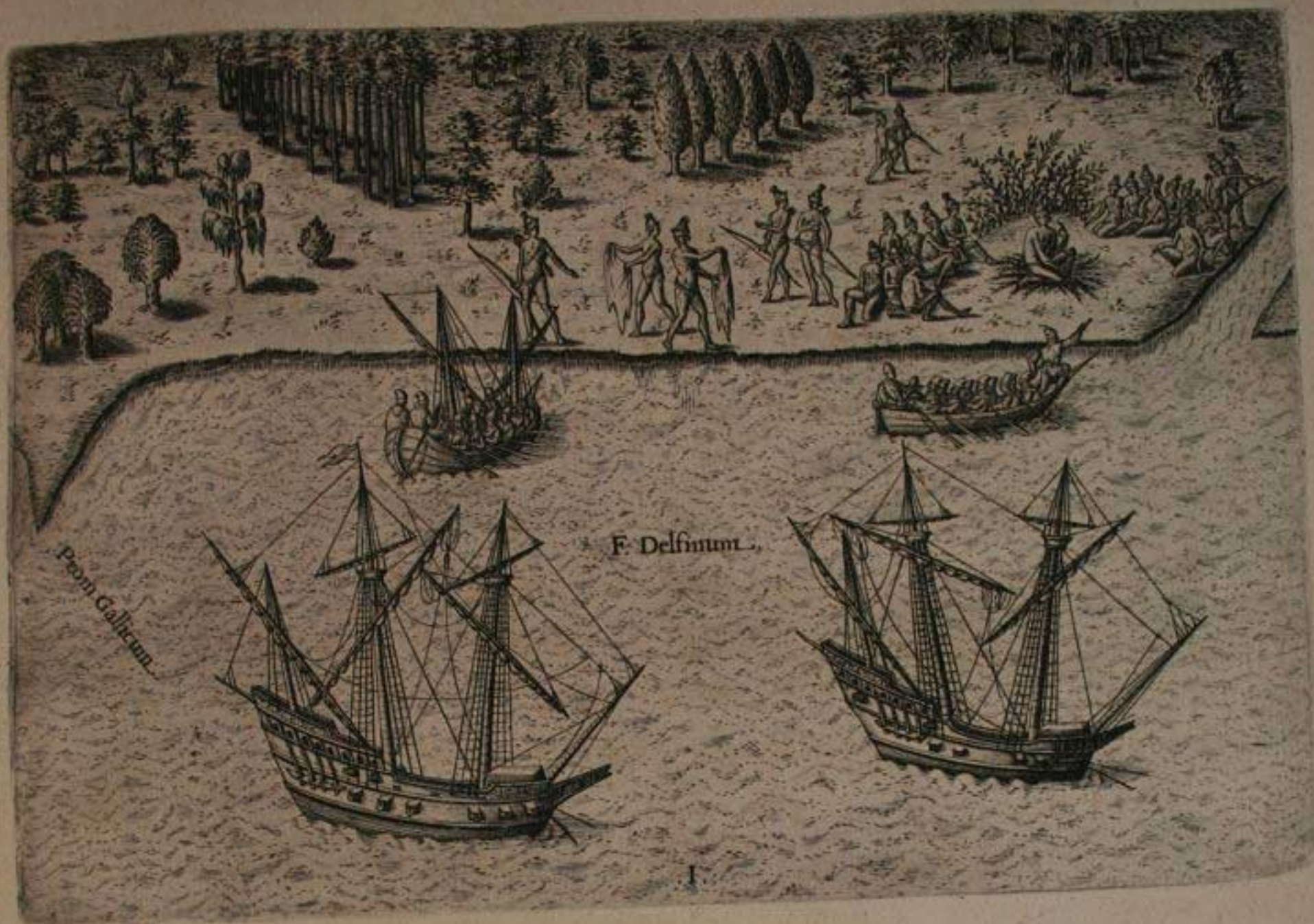

Florida Promontorium ad quod Galli appellunt,
Gallicum ab illis nuncupatum.

I

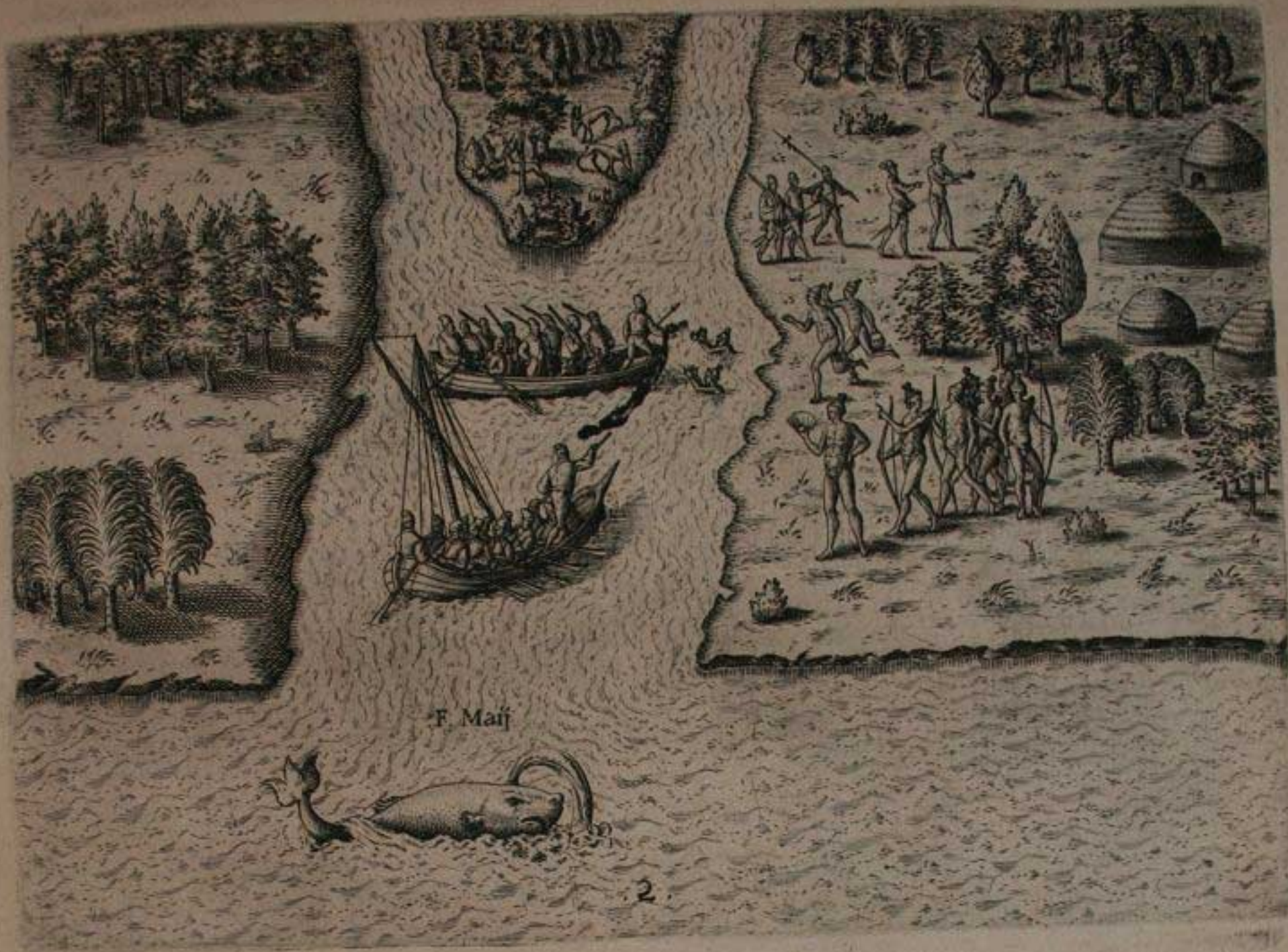
GALLI prima in Floridam provinciam navigatione, ad Promontorium appulerunt non in sublime elatum, (planum enim erat littus) sed præaltarum arborum sylvis obsitum, quod in honorem Gallie, Promontorium Gallicum à Classis Præfecto fuit nuncupatum, triginta circiter gradibus ab Æquatore discretum. Inde ad Septentrionem littus legentes, latum & amœnum flumen invenerunt; ad cuius ostia anchoras jecerunt, ut postmodum diligentius observarent: vocavit Laudonnius in secunda navigatione, hoc flumen Delphinorum amnem, quod istuc appellens plurimos Delphinos in eo natantes vidisset. Ad fluminis ripas appellentes, multos Indos conspexerunt, qui eo se contulerant, ut ipsos perhumaniter & amicè exciperent: quemadmodum re ipsa experti sunt, aliquot ibicum coriis ipsorum Præfecto donatis, polliciti sunt etiam suum Regem demonstraturos, qui tum illis non adsurrexerat, sed ramis lauri & palmarum substratis adhuc insidebat. Is Præfectum donavit magna pelle undique variorum animalium sylvestrium ad vrum expressorum genere exornata.

A 3

CONSCENSIS denuo scaphis aliò navigarunt: & antè quàm appellerent, ab alia Indorum turba salutationibus excepti sunt; qui ad humeros usque flumen ingressi, parvos corbes mayzo, morisque albis & rubris plenos ipsis obtulerunt: aliis ad eos in continentem deferendos operam suam offerentibus: in quem delati, illorum Regem conspexerunt, quem bini filij cum caterva Indorum arcu & pharetra sagittis plena armatorum comitabantur. Mutuis salutationibus peractis, in sylvas profecti sunt, multa singularia istuc se reperturos sperantes: sed nihil præter arbores rubra & alba mora ferentes obseruarunt, quarum fastigia multi bombyces occupabant. Id autem flumen Maij nomine indiget arunt; quoniam eius mensis primo die conspectum ab ipsis fuit.

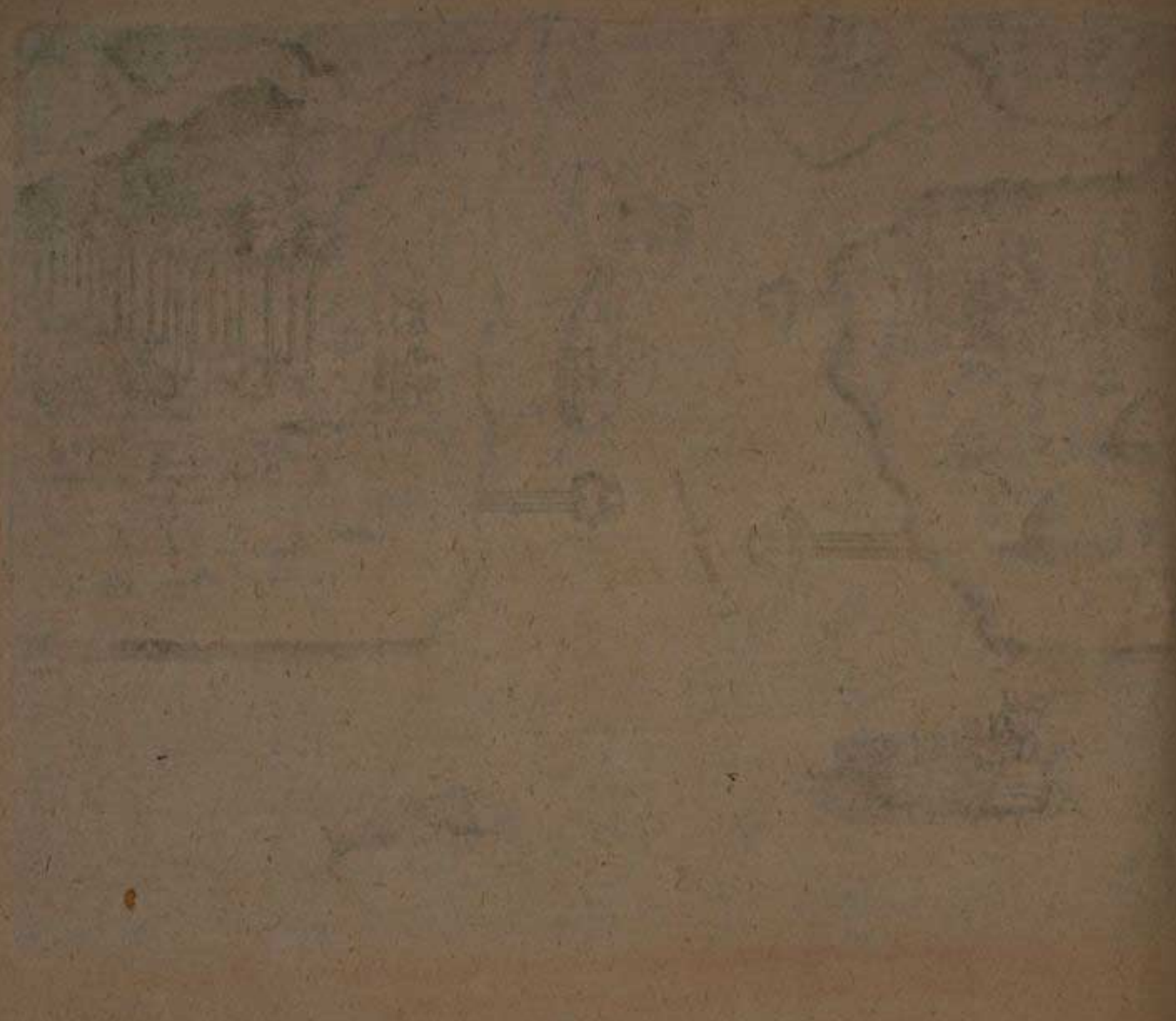

RAVLO post in naves regressi, sublati anchoris, ulterius secundum littus navigarunt, donec in amœnum flumen inciderent, quod ipse Præfektus observare voluit cum eius loci Regulo & indigenis, illique Sequanæ nomen indidit: quia Sequanæ Galliæ fluvio admodum simile esset: distat autem à Maij flumine circiter quatuordecim leucis. Deinde in naves regressi, ulterius ad Septentrionem navigarunt. Sed non procul digressi, aliud satis elegans flumen repererunt, cuius observandi causa binas scaphas instruxerunt. In eo Insulam invenerunt, cuius Rex superioribus non minus humanus fuit. Flumini Axonæ nomen inditum: distat verò à Sequana sex miliaribus.

A 103 in 1790...
 in 1790...
 in 1790...
 in 1790...
 in 1790...
 in 1790...
 in 1790...
 in 1790...
 in 1790...
 in 1790...

INDE navigantes, & circiter sex milia emensi, alium amnem invenerunt, cui Ligeris nomen
 impositum; deinde alios quinque subsequenter, quorum primus CHARENTA, alter GARV-
 MNA, tertius GIRVNTA, quartus BELLVS, quintus GRANDIS, appellati. Quibus
 diligenter observatis, & conspectis, minore quam sexaginta miliarium spatio, plurimis singu-
 laribus rebus secundum novem flumina: ijs tamen non contenti, magis adhuc ad Septentrio-
 nem progressi sunt, iter sequentes; quod ad JORDANEM flumen,
 totius fere Septentrionis elegantissimum, eos
 perducere posset.

In der Optik ist die Lichtstrahlung ein zentraler Begriff. Sie beschreibt die Ausbreitung von Licht durch den Raum. In der geometrischen Optik wird das Licht als Strahlen betrachtet, die sich geradlinig ausbreiten. Diese Strahlen können durch Reflexion an Oberflächen oder durch Brechung an Grenzflächen zwischen verschiedenen Medien abgelenkt werden. Die Gesetze der Reflexion und Brechung sind grundlegend für das Verständnis optischer Systeme wie Linsen, Spiegel und Prismen.

TER solitum persequentes, amnem invenerunt. quem Conspectu bellum nuncuparunt: dein tria aut quatuor miliaria ulterius emensi cum essent, ipsis significatum, non procul inde abesse latum aliud flumen magnitudine & amœnitate reliqua superans: quo progressi, ob eius amœnitate & amplitudinem Regalem portum appellarunt. Istic subductis velis, anchoras ad decem orgyias jecerunt: descensione à Præsèto & militibus in continentem facta, amœnissimum esse locum compererunt: nam quercubus, cedris, & aliis arborum generibus confitus erat. Per quas incedentes, Indicos pavones, sive Galli-pavos præter volantes, & cervos per sylvam errantes conspiciebant. Huius fluminis ostium latum est tribus Gallicis leucis sive miliaribus, & in duo cornua dividitur; quorum alterum ad Occidentem vergit, alterum ad Septentrionem, idque (secundum quorundam opinionem) interiora regionis penetrans, ad flumen Iordanem tendit: alterum in mare relabitur, ut ab inquilinis observatum est. Patent hæc bina cornua magnis duobus miliaribus in latitudinem, & in eorum medio insula est, cujus cuspis fluminis ostium spectat. Paulo post navi denuo conscensa, cornu ad Occidentem se convertens ingressi sunt, ut ejus commoditates observarent: & emensis circiter duodecim miliaribus, Indorum catervam conspexerunt, qui scaphis animadversis, illico fugæ se mandarunt, relicto quem assabant lupi cervarum catulo: cujus rei causa eum locum Lupi promontorium appellarunt. Ulterius navigantes, in aliam fluminis divisionem inciderunt, ab Oriente labentem, per quam Præsètus, relicto majore alveo, navigare statuit.

The text in this section is extremely faint and largely illegible. It appears to be a block of Latin text, possibly a continuation of the narrative or a list of names. The ink is very light, and the script is difficult to decipher.

IN naves tamen regressi, & in illis traducta unica nocte, Præfectus limitem columnæ in-
star excisum, in quo sculpta erant Regis Gallie insignia, in cymbam exonerari jubet, ut eum
amœnissimo aliquo loco collocaret: quo peracto, & tria circiter miliaria in Occidentem ver-
sus emensi, fluvium observarunt, quem ingressi tamdiu navigarunt, ut tandem in majo-
rem fluminis alveum relabi, atque parvam insulam à continente sejunctam conficere, com-
pererint. In hanc descendentes, perspecta ejus summa amœnitate, ex Præfecti mandato, co-
lumna in nudo quodam tumulo collocata fuit: deinde binos ingentis magnitudinis cervos, præ his quos hæte-
nus conspexerunt, invenerunt, quos facile tormentaria pyxide occidissent, nisi Præfectus, singulari eorum
magnitudine delectatus, vetuisset: antequam vero cymbam conscenderent, fluvio parvam insulam cingenti
Liburni nomen indiderunt. Conscensa cymba, aliam insulam non procul à prima disitam perlustrare vo-
luerunt: sed cum in ea nihil præter celsissimas cedros, quibus pares in ea regione non viderant, reperissent, Ce-
dorum insulam propterea appellarunt; deinde ad sua navigia reuersi sunt. Parva insula in qua columna
erecta fuit, hac nota F. insignita est.

B

Collection of the University of Virginia
Library of the University of Virginia

RAVLO post Præfecti Ribaldi à Florida abitum, qui in Charles fort propugnaculo supra fluviolum, insulam, quæ in majore Portus Regalis alveo Septentrionem spectante sita est, ingredientem, ab ipso extructo, relictī fuerant, annonæ penuria laborare cæperunt, varijs igitur exquisitis sententijs, qua ratione his difficultatibus occurrī possēt, nihil consultius futurum censuerunt, quam ad Regem Ouadé, & Couëxis ipsius fratrem proficisci: ea de causa aliquot e suis ad eos ablegarunt, qui indica cymba per regionis interiora circiter decem miliaria progressi, elegans & magnum flumen aque dulcis invenerunt, in quo plurimos Crocodilos Niliacis longe maiores observarunt: fluminis ripæ celsis cupressis sunt obsitæ. Paululum eo loco commorati, deinde ulterius progressi, ad Regem Ouadé peruenērunt: à quo perhumaniter excepti, sui aduentus causam ipsi exposuerunt, orantes ne in tanta necessitate eos desereret. Hac re intellecta, legatos ad fratrem Couëxis mittit petitem mayzum & sabas. Quod ille sine mora fecit: nam postridie summo mane legati cum comœatu reversi, & iubente Rege annonæ in cymbam illata, Galli plurimum hac Regis liberalitate gaudentes, valedicere voluerunt: verum ille non permittens, eo die apud se retinuit, & genialiter eos habuit. Postridie mane demonstratis milij sive mayzi agris, significavit, ne penuria se premi sinerent, quamdiu id milium superesset: deinde à Rege dimissi, eadem via, qua ad venerant, ad suos redierunt.

Columnam à Præfecto prima navigatione locatam VIII.
venerantur Floridenfes.

CUM Galli in Floridam prouinciam, secunda navigatione instituta duce Laudonniero, appulissent, ipse comitibus quinque & viginti pyxidarijs in continentem descendit, salute ab Indis accepta (nam catervatim ad eos conspiciendos advenerant) Rex Athore quatuor aut quinque miliaribus à maris littore habitans etiam venit, & muneribus datis & acceptis, omnique humanitatis genere exhibito, indicavit se singulare quidpiam ipsis demonstrare velle, propterea orare ut una proficiscerentur: adsentiuntur, quia tamen magno subditorum numero cinctum videbant, caute & circumspicte cum eo profecti sunt. Ille vero eos in insulam deduxit, in qua Ribaldus super tumulo quodam saxum limitem insignibus Regis Gallie insculptum posuerat. Proximi facti, animadvertunt Indos hoc saxum non secus atque idolum colere: nam ipse Rex eo salutato, & exhibito qualem à suis subditis accipere solet honore, osculum fixit, quem imitati sunt ipsius subditi, ut idem faceremus adhortati. Ante saxum jacebant varia donaria fructibus ejus regionis & radicibus edulibus, vel ad medicum usum utilibus constantia, vasaque plena odoratis oleis, arcus & sagittæ: cinctum etiam erat, ab imo ad summum, florum omnis generis corollis, & arborum apud istos selectissimarum ramis. Perspecto miserorum horum barbarorum ritu, ad suos redierunt observaturi commodissimum ad propugnaculum extruendum locum. Est vero hic Rex Athore formosus admodum, prudens, honestus, robustus & procera admodum staturæ, nostrorum hominum maximos sesquipede superans, modesta quadam gravitate præditus, ut in eo majestas spectabilis reluceat. Cum matre matrimonium contraxit, & ex ea plures liberos utriusque sexus suscepit, quos percusso scemore nobis ostendit: postquam vero ipsi desponsata fuit, parens ejus Satourioua illam amplius non attigit.

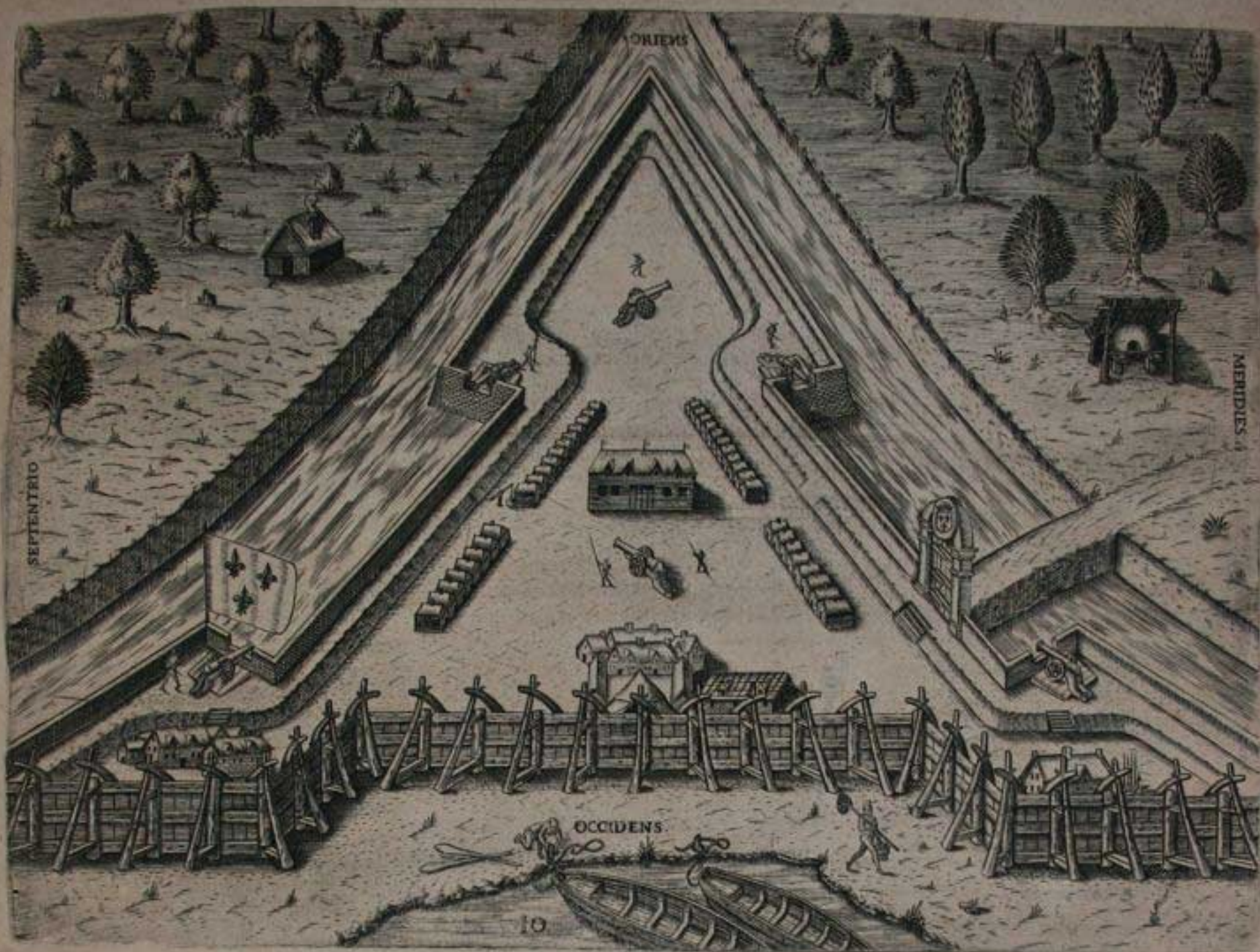

OBSERVATIS multis ejus regionis fluminibus, tandem itum est in eam sententiam, potius ad flumen Maii deligendas esse sedes, quam ad aliud ullum flumen: quia jam animadverterant illud præ reliquis milio & farina abundare, præter aurum & argentum quod istic in prima navigatione repertum est: cursum igitur ad id flumen direxerunt, in quo cum navigassent ad locum quendam monti vicinum, commodior estimatus est ille locus ad arcem condendam, quam ullus alius hæcenus ab ipsis conspexit. Postridie summo diluculo, suspirans ad Deum precibus, & actis gratijs de felici in eam provinciam adventu, omnes alacres sunt rediti: deinde plana area in triquetram formam dimensa, singuli manum operi admoveere cœperunt; alij terram evertendo, alij fascies ex virgultis castis componendo, alij vallum conficiendo: nemo enim adfuit qui palmam, ferram, securum, aliudve instrumentum non haberet, cum ad arbores cadendas, tum ad arcem instruendam, eaque diligentia adhibita est, ut brevi opus procederet.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

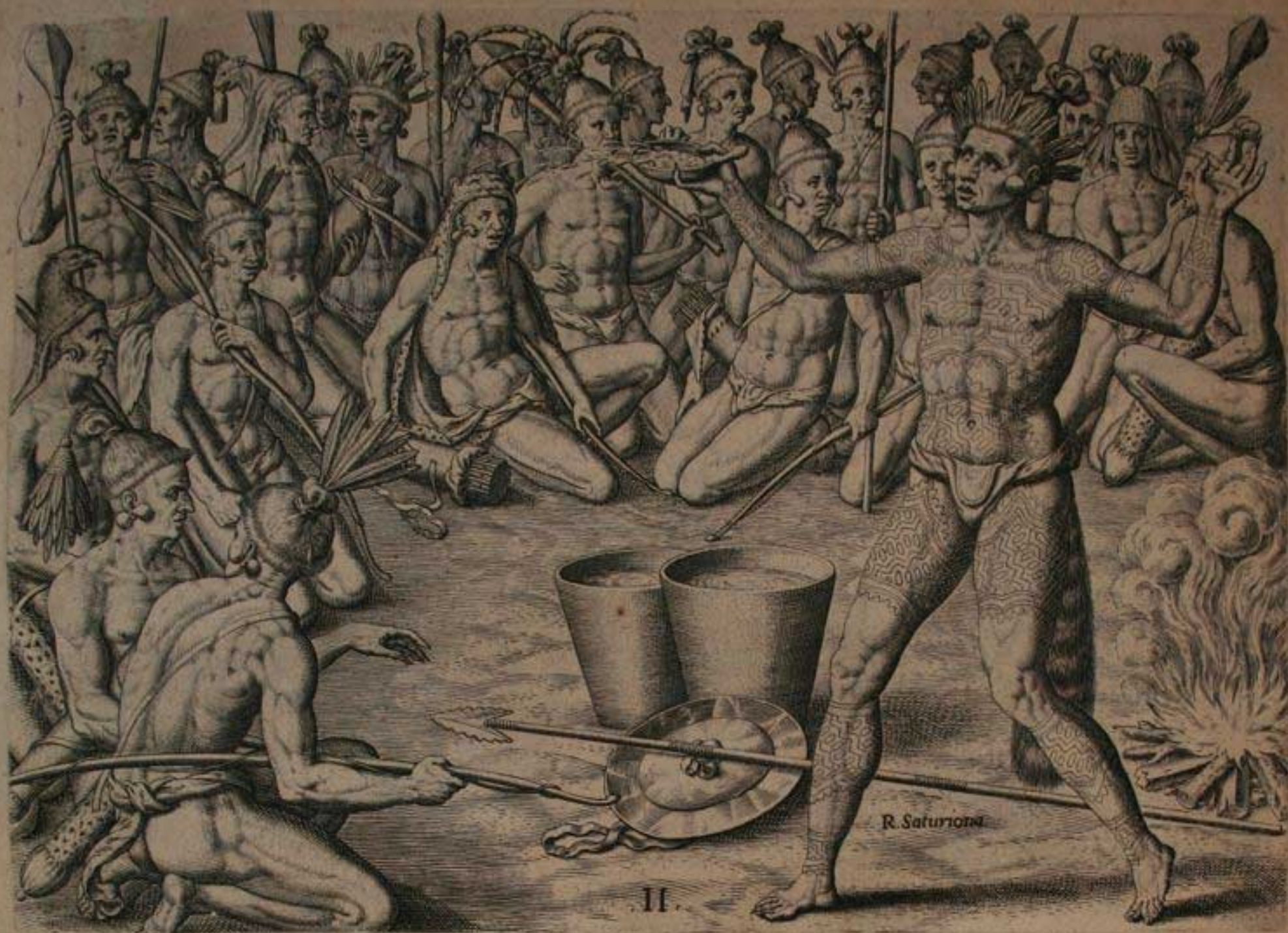
REDUCTA igitur in triangulum arce, quae Carolina postea nuncupata est, latus Occidenti obiectum & continentem spectans, exigua fossa & vallo ex cespitibus constante novem pedum altitudine clauderetur; aliud latus flumini obiectum tabulis & cratibus septum fuit. Latere Meridiem spectante veluti propugnaculum quoddam assurgebat, in quo horreum ad annonam recondendam exstructum. Omnia ex fasciculis & sabulo constabant praeter valli superiorem partem, quae ex cespitibus duos aut tres pedes altis erat. In media arce ampla fuit area decem & octo passus longa, totidem lata, in cuius medietate ad partem Meridiei obversam locus ad militum stationem paratus: parte vero ad Septentrionem vergente aedificium, quod, quoniam altius quam par erat, fuit exstructum, paulo post ventus disiecit: nosque experientia docuit, humilioribus contignationibus fabricanda esse aedificia in ea regione magnis ventis obnoxia. Erat praeterea alia area satis capax, cuius alterum latus ipsam claudens horreo supra dicto contiguum erat, & in altero latere amnem spectante Laudonniери domicilium porticu circumquaque cinctum. Fluvius anterior janua maiorem aream seu forum respiciebat, posticum autem, flumen. Satis procul ab arce furnus exstructus ad vitanda incendia: cum enim aedes palmarum ramis essent tecta, facillime ignem concepissent.

Ceremoniæ à Saturioua in expeditionem aduersus XI.
hostes profecturo, observatæ.

IN secunda Nauigationis compendio dictum est, Gallos cum Saturioua Rege potente eorum vicino fœdus & amicitiam contraxisse, ut arcem in eius ditione extruere possent, atque ipsius amicis amicos, hostibus vero hostes futuros; præbituros etiam aliquot pyxidarios offerente se occasione. Tribus igitur circiter mensibus ab inito fœdere mittit ille Legatos ad Laudonierum pyxidarios ex fœdere postulatam: bellum enim aduersus suos hostes se gerere uelle. Laudonierus misso ad eum Caillio Centurione cum aliquot militibus humaniter ostendit se nullos milites tum temporis mittere posse, quod speraret se hostem ei conciliaturum. Ille indignatus tali responso (nam expeditionem differre non poterat, cum annonam necessariam comparasset, & vicinos Reges jam in subsidium cõvocasset) profectiõnem statim instituit. Præsentibus ergo ijs qui à Laudoniero missi fuerant, milites pro consuetudine Indica pennis & alijs rebus ornatos in planiciem accersit, vicini Regi facti ipsum cingentes in orbem confederunt, Rege in medio relicto: deinde accensa ad latus ejus sinistrum pyra, & collocatis ad dextram magnis duobus uasis aqua plenis, Rex ueluti ira percitus oculos contorquens, gutture quidpiam submurmurans, variosque gestus faciens, subinde horrendos clamores edebat, eosdem clamores iterabant milites, cum armorum strepitu coxas ferientes. Ille deinde accepta lignea lance ad Solem se obuertit uenerabundus, & uictoriam aduersus hostes ab eo petens: ut que nunc sparsurus erat eam aquam quam lignea lance hauserat, sic hostium sanguinẽ effundere possit. Magno igitur impetu aqua in aërem coniecta, & in suos milites recidente, addebat, ut ego de hac aqua feci, idem de uestrorum hostium sanguine facere possitis exopto. Effusa autem in ignẽ qua in altero uase erat aqua, inquit, sic uestros hostes extinguere, & captis ipsorum cutẽ reserere queatis. Inde surrexerunt, & terra flumineque aduerso in expeditionẽ profecti sunt.

R. Holata Outina.

12

LAVDONNIERVS receptos aliquot Regis Holata Utina sive Outina, circiter quadraginta miliaribus à Gallorum arce versus Meridiem habitantis, subditos, qui superiore expeditione à Satourioua ejus hoste capti fuerant, ad suum Regem remisit; qui solenni fœdere cum illo icto, mutuam amicitiam se conseruatos polliciti sunt. Ictum est id fœdus, quia per eius Regis ditionem, & terrestri itinere, & adversis fluminibus aditus solum patebat ad montes Apalatcy, in quibus nascitur aurum, argentum, & aes: ut illius Regis amicitia (quæ vix annua fuit) freti Galli liberius ad eos montes penetrare possent. Constante adhuc amicitia à Laudonniero petijt aliquot pyxidarios milites, cupere enim bellum hosti inferre; missi viginti quinque duce Ottignio Laudonnieri legato. Rex advenientes magna lætitia excepit, eorum opera victoriam adversus hostem sibi promittens: quia tormentariorum pyxidum fama per vicinas regiones vagata erat, & terrorem incutiebat. Rege igitur ad expeditionem parato, profecti sunt: primo die expeditum fuit iter: altero difficile admodum, propter loca paludosa, spinisque & vepribus obsita; qua adeo causa Indi Gallos humeris gestare coacti sunt, magno sane eorum commodo ob immodicos calores, tandem ad hostium limites pervenerunt. Tum Rex exercitu subsistere jussit, senem Magum centum & viginti annos superantem advocavit, & quo in statu res hostium sint, pronunciare jubet. Magus locum in medio exercitus parat, & conspecto Ottignij, quod puer ejus gestabat, scuto, petere illud jubet, impetratum humi collocat, orbe quinque pedum diametri circum illud ducto, additis quibusdam characteribus & notis: tum in scutum genibus flexis pedum calcaneis insedit, sic ut nulla parte humum tangeret, & nescio quid submurmurans, varios gestus exprimebat, tamquam in vehementem aliquam orationem incumberet, qua ad quadrantem horæ producta, illico tam horrendus apparuit, ut humanâ effigiem amplius non exprimeret: nam ita omnes artus contorquebat, ut ossa dissolvi exaudirentur, denique præter naturam multa faciebat. His peractis, momento in pristinum statum redijt, lassus tamen admodum & quasi attonitus: deinde circulo egressus, Regem salutavit, ipsique indicavit hostium numerum, & quo loco illum expectarent.

C

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header, which is mostly illegible due to fading and bleed-through.

Main body of handwritten text, consisting of several lines of cursive script. The text is extremely faint and difficult to decipher, appearing as bleed-through from the reverse side of the page.

Outina Gallorum auxilio Potanou suum
hostem superat.

XIII.

Feres adeò Regem perterruit, ut non de hoste adoriendo, sed de suo reditu cogitaret: At Ottignius valde indignatus se tantum laboris sumpsisse, ut nulla re memorabili gesta reverteretur, dixit, se illum vilis & nullius animi Regis loco habiturum, nisi fortunam periclitaretur: tandem jurgijs atque etiam minacibus verbis eum adegit, ut hostem adoreretur. Gallos tamen in prima acie, ipsis non abnuentibus collocavit: & nisi totum onus pugnae illi sustinuisent, plurimos hostes maectando, & Regis Potanou exercitum in fugam vertendo, haud dubiè Outina superatus fuisset: nam verum apparuit quod Magus praedixerat, quem certum est à demone fuisse obsessum. Outina porro hostium fuga contentus, suos revocavit, & domum redire jussit, multùm fremente Ottignio, qui victoriam prosequi maluisset.

C 3

REGE Saturioua ad bellum proficiscente, ejus milites nullum ordinem seruant, sed sparsi hinc inde discer-
runt alij alios sequentes. Contra ejus hostis Holata Outina, cujus iam memini, quod multorum Regum
Regem significat, lōge eo potentior subditorum numero & diuitiis, progreditur seruatim ordinibus veluti
instruēta acie, solus in medio agmine consistens, rubro colore pictus: agminis alæ siue cornua ex adolescen-
tibus constant, quorum maxime agiles, rubro etiam colore picti cursorum & exploratorum munere fun-
guntur, ad hostium copias explorandas: nam horum vestigia perinde naribus percipiunt, atque canis seræ alicuius, & co-
gnitis hostium vestigijs statim ad exercitum significatum recurrunt. Porro ut tubis & tympanis nostri homines in exer-
citu utuntur ad significandum quid factō opus sit: sic apud eos præcones sunt, qui certis clamoribus indicant quando sub-
sistendum aut progrediendum, hosti obviam eundum, aut aliquod militare munus obeundum. Post Solis occasum substi-
stunt, nec vnquam pugnare solent. Castra autem ponere volentes per decurias distribuuntur, maxime strenuos ab alijs se-
gregantes: delecto à Rege Castrorum loco in agris vel syluis ad noctem traducendam, & illo jam cænato & solo sedente,
castrorum metatores decem strenuorum decurias in orbem circum Regem collocant: circiter decem inde passus alie vigin-
ti decuriæ etiam in orbem eos claudunt: viginti vero ab illis passus, alie quadraginta decuriæ collocantur, & ita deinceps
decuriarum & passuum numerum augendo pro exercitus copia & magnitudine.

[Faint, illegible text at the top of the page, possibly a title or header.]

[Large block of extremely faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

[Another large block of extremely faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

15.

VAMDIV Galli cū magno Rege Holata Outina in bello quod adversus hostes gessit, versati sunt, numquam pugna commissa est, qua legitime prælum appellari possit: sed omne eorum bellum aut clandestinis occupationibus, aut turmarum velitationibus constat, submissis semper in eorum qui regrediuntur locum recentioribus. Qui primus hostem cedit vel etiam vilissimum, victoriam sibi adscribit, licet maiorem militum numerum amittat. In istis velitationibus, qui occumbunt statim extra castra abripiuntur ab ijs quibus commissa est hæc cura, & arundinis fragmentis, exactioris quam ullus culter aciei, à fronte in orbem ad occiput, capitum ad cranium vsque secant; eamque totam detrahunt, hærentibus adhuc capillis cubito longioribus in nodum supra caput collectis; & qui supra frontem & occiput sunt, refectis in orbem ad duorum digitorum longitudinem, pileorum limbi instar; statim (si tantum est otij) egesta terra foramine facto ignem excitant, quem musco exceptum, plicis pellis, que illis cinguli loco est, involutum semper gestare solent, igne accenso, cutim desiccant, & membranæ instar indurant. Pugna etiam commissæ iisdem arundineis cultris cæsum brachia sub humeris & crura sub coxis incidere solent, ossaque nudata palo frangere, deinde eorum confractas & sanguine fluentes partes eodem igne ustulando resiccare: tum ea, capitumque cutim de summis pilis suspensa domum triumphantium modo deferre. Vnum sum miratus (nam ex eorum numero, qui à Laudonniéro missi fuerunt Ottignio duce, sui) numquam eos pugne loco excedere, quin cada veribus hostium sic mutilatis, sagittam per anum ad summum usq; traiciant: quod sanè non sine magno periculo interdum fieret, nisi qui ad hoc munus sunt delegati, perpetuò turmam militum auxiliarem haberent.

177
Omnipotentis et misericordissimi
Dei

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

DOMVM è bello regressi, certum locum habent in quem convenire solent: eò conferunt crura, brachia, capitisque cutim hostibus adempta, & solenni cum pompa, ea prælongis palis in terram serie quadam defixis imponunt: deinde viris & mulieribus in orbem ante hæc membra sedentibus, Magus imagunculam manu tenens, consueto more mille imprecationibus submurmuratis, hostes detestatur. Ex adverso ad aræ extremum, tres viri genibus flexis sedent, quorum unus clavam utraque manu tenens planum lapidem percutit, ad singula magi verba respondens: ejus latera claudunt alij duo, singulis manibus fructum herbe cujusdam, cucurbitæ aut peponis instar crescentis, tenentes, quem siccatum supernè & infernè aperiunt, medullaque & seminibus exemptis, lapillis aut granis implent, baculoque transfixo agitant, tintinnabulorum modo crepitant, patrio ritu canentes post Magi murmura. Hos dies festos celebrare solent, quotiescunque aliquos hostes ceperunt.

REQVENTES istic sunt Hermaphroditi utriusque naturae participes, ipsis etiam Indis exosi; eorum tamen opera, quod robusti & validi sint, ad onera ferenda utuntur jumentorum loco. Proficiscentibus ergo ad bella Regibus, hermaphroditi aënonam ferunt: & defunctis ex vulnere vel morbo Indis, illi ipsi binis longurijs satis firmis, baculos transversos imponere, atque his storiā è tenuibus scirpis contextam alligare solent, cui defunctum superimponunt, pelle capiti substrata, altera supra ventrem alligata, tertia supra coxam, postrema supra crus (quare id faciant non sum sciscitatus, magnificentiae tamen causa fieri arbitror; quandoquidem singulos non ita exornant, sed crus dumtaxat obligare solent) deinde coriacea cingula tres aut quatuor digitos lata sumunt; quorum extremis ad longurios aptatis media capiti, quod illis praedurum est, applicant; atque sic defunctos gestant ad sepulturae locum. Contagioso aliquo morbo affecti, etiam ab hermaphroditis humeris ad loca destinata feruntur, atque ab iisdem curantur & necessaria accipiunt, donec sanitati plene restituantur.

In nomine domini Amen. Hic incipit tractatus de
 virtutibus et vitiis. Virtus est habitus
 rationalis qui operatur in bonum. Vitium
 est habitus rationalis qui operatur in malum.
 Virtutes sunt sex: scientia, prudentia, fortitudo,
 temperantia, iustitia, caritas. Vitia sunt
 septem: ignorantia, imprudentia, timor,
 luxuria, incontinentia, irascibilitas, invidia.
 Virtutes et vitia sunt habitus qui
 operantur in bonum et malum. Virtutes
 sunt habitus qui operantur in bonum
 et vitia sunt habitus qui operantur
 in malum. Virtutes et vitia sunt
 habitus qui operantur in bonum et
 malum. Virtutes et vitia sunt habitus
 qui operantur in bonum et malum.

Mulierum, quarum mariti vel in bello cæsi, aut XVIII.
morbo sublatis postulata à Rege.

18.

FORVM qui in bello occubuerunt, vel morbo extincti sunt, uxores convenire solent eo die, quem magis opportunum ad Regem compellandum censent; ad quem accedentes cum magno mærore & ejulatu, calcaneis insident, & manibus faciem obtegètes, magnis clamoribus & questibus, defunctorum maritorum vindictam petunt à Rege & subsidium quo in viduitate vitam tolerare queant, & ut tempore per leges præfixo denuo illis nubere liceat. Rex earum misertus, postulata concedit: illæ domum revertuntur flentes & plangentes, in amoris quo maritos prosequabantur, indicium: consumptis in eo luctu aliquot diebus, ad maritorum sepulcra, ipsorum arma & poculum ex quo bibebant deferentes, denuo flent, atque alias muliebres ceremonias peragunt.

D

AD maritorum sepulcra pervenientes, capillos sub auribus præsecant, illisque per sepulcra sparsis, maritorum arma & conchas ex quibus bibebant ibidem abijciunt, in strenuorum virorum memoriam. His peractis domum redeunt, sed ad secundas nuptias convolare nequeunt, donec capilli renascantur tam longi, ut humeros tegere possint. Digitorum in manibus & pedibus ungues oblongos crescere etiam sinunt, illos per latera scalpentes ut præacuti reddantur, sed viri præsertim: nam si quem ex hostibus apprehendere possunt, unguibus in ejus frontem valide infixis, cutem detrahunt, eum cæcum & lacerum relinquentes.

20.

MORBOS ista ratione curare solent. Oblonga lataque, ut in hac icone conspici potest, fabricant scamna, quibus aegros pronos vel supinos imponunt, pro morbi quo correpti sunt natura; deinde conchula praecuta frontis cutim aperientes, sanguinem ore exsugunt, & in vas aliquod fœtile, vel lagenas è cucurbita constantes reijciunt. Feminae parvulos masculos lactantes, vel alioqui gravidae, hunc sanguinem, praesertim robusti alicujus adolescentis, potatum veniunt, ut earum lac praestantius reddatur, & pueri eo educati audaciores & strenuiores evadant. Aliis in ventrem incumbentibus suffumigia fiunt, coniectis supra prunas aliquot granis: nam fumus per os & nares receptus per unversum corpus distribuitur, & vomitum ciet, aut pellit & profligat morbi causam. Quandam etiam plantã habent cujus nomen excidit, Brasiliiani Petum, Hispani Tapaco appellant: hujus folia probè siccata laxiori tubuli parti imponunt, eorum incensorum fumum angustiore tubuli parte ori admota attrahunt tam validè, ut per os & nares illis egrediatur, & eadem opera abundè humores eliciat. Praeterea lui venerea sunt admodum obnoxij, ad quam curandam sua etiam habent remedia, quae natura illis suppeditavit.

D 3

Geographical

DILIGENTER colunt terram Indi, eam ob causam ligones è piscium ossibus parare norunt viri, quibus manubria lignea aptantes, terram fodiunt satis faciliè, nam mollior est: ea deinde probè confracta & æquata, semina fabas & milium sive Mayzum serunt, præeuntibus nonnullis quæ defixo in terram baculo foramina faciunt, in quæ fabæ & milij grana iniiciantur. Facta semente, agros relinquunt. nam eo tempore hiemis fugienda causa, quæ satis frigida est, utpote regione inter Occidentem & Septentrionem sita, & circiter trimestre durat, nempe à 24. Decembris ad decimum quintum Martij, ij nudi incedentes in sylvas se abdunt. Transacta hieme, domum redeunt, expectantes sementis maturitatem. Messè confecta fructus recondunt in totius anni usum, nullum mercimonium ex ijs facientes, nisi forte ob vilem aliquam supellectilem permutatione facta.

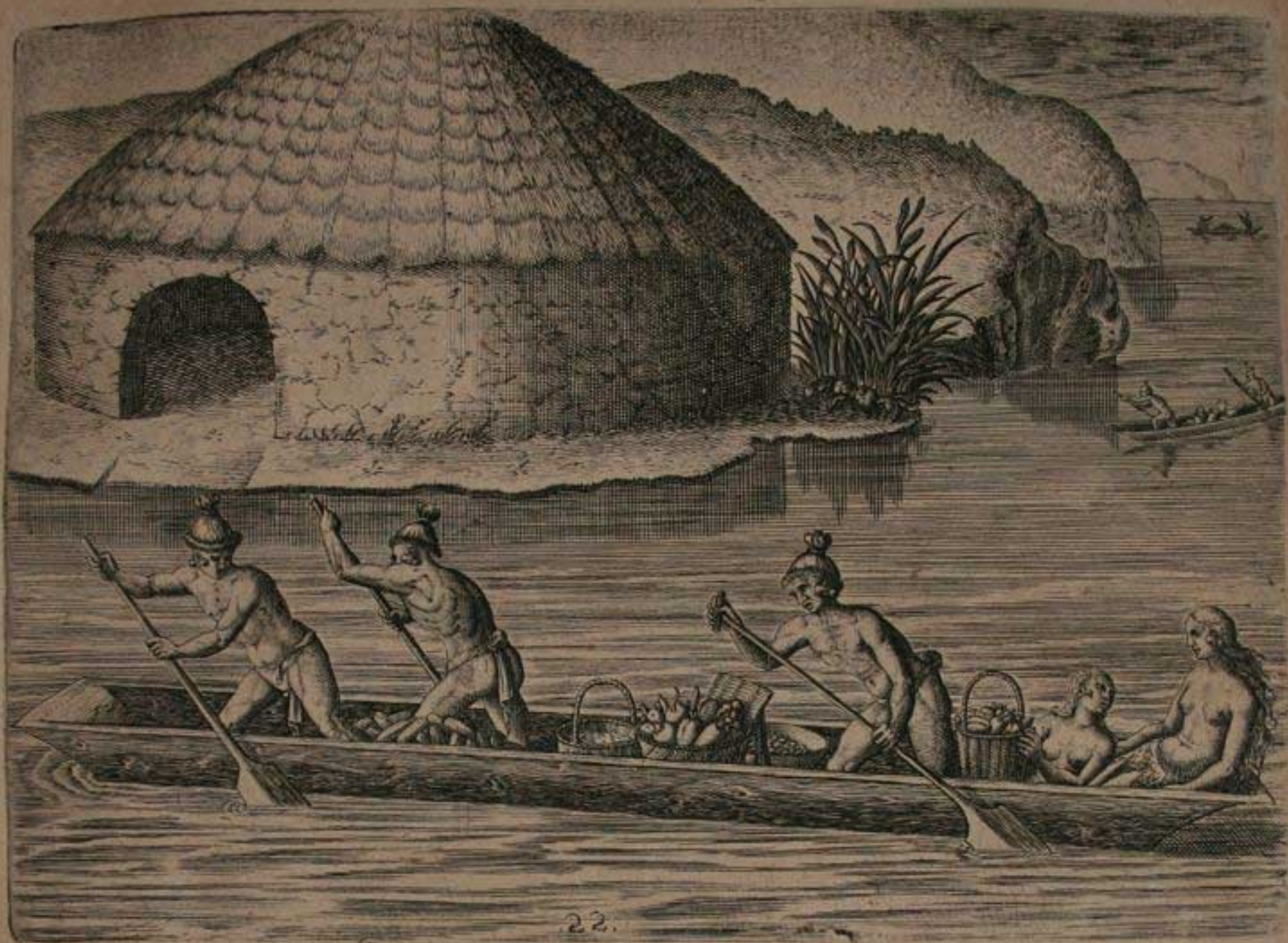

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a title or header.

Main body of faint, illegible text, appearing to be several lines of a letter or document.

Floridenses convehendis in publicum horreum XXII
fructibus diligentes.

VNT in ea regione plurima insula, varij generis fructus abunde producētes, quos bis in anno legunt, & cymbis impositos domum vehunt; deinde in laxum sed humile horreum recondunt è lapidibus & terra extructum; cui tectum è densis palmarum ramis & mollis terra ad eam rem apta constans, imponitur. Tale horreum plerumque sub aliquo monte aut rupe flumini vicina extruitur, quo solis radij non penetrant, ut fructus à corruptione facilius conserventur. In illud etiam inserunt alios fructus quos ad servare cupiunt, & reliquam annonam, quam inde petunt cum opus habent, nullo ab aliis se fraudandos iri metu solliciti. Optandum sane esset, ut inter Christianos avaritia non magis regnaret, & hominum animos torqueret.

CERTO etiam tempore, omnis ferina genus, pisces, atque etiam crocodilos coacervant
singulis annis: coribus deinde impositos, hermaphroditorum satis promissos, crispisque
capillos gestantium, quorum ante memini, humeris imponunt, & in horreū iam dictum
ferunt: hanc autem annonā non nisi extrema necessitate attingunt: atque tum ut omnis
dissidij tollatur occasio, alter alteri id significat, adeo pacificè inter se vivunt. Regi ta-
men licet, quantum volet, inde auferre.

HÆc autem animalia ut diutius adseruari possint, in hunc modum preparare solent. Quatuor ligneis & crassis furcis in terram defixis alia ligna imponunt cratis in modum supra quam animalibus & piscibus explicatis, ignem substruunt, ut fumo indurari possint: magnam porro adhibere solent curam ad diligenter & exquisitè indurandum, ut facilius à corruptione seruari queant, quemadmodum ex hac pictura videre licet. Hanc vero annonam comparari existimo ad vitam mensibus hibernis, quibus in syluis delitescunt, traducendam: nam eo tempore numquam ab illis vel minimum quidpiam impetrare potuimus. Propterea, ut dixi, annonæ horreum sub rupe vel scopulo aliquo, secundum flumen, nec procul à magna quapiam sylua extructum est, unde, cum opus est, parvis cymbis eam ferant.

E

100

Blank header area with faint bleed-through text.

Blank header area with faint bleed-through text.

Blank header area with faint bleed-through text.

Main body of text, consisting of several lines of faint, illegible handwriting. A large, irregular brown stain is present on the right side of this section.

INDUSTRIA ad cervos capiendos utuntur Indi, numquam à nobis ante conspecta: maximorum quos capere potuerunt cervorum pelles ita corpori applicare norunt, caput suo capiti accommodantes, ut per oculorum foramina, tamquam per larvam, conspiciere possint; ita compta quam proximè possunt, ad cervos nihil metuentes accedunt; prius tempore observato, quo cervi ad flumen bibendi causa eunt: eos, arcum & sagittam manu tenentes, facile figere possunt, cum frequentes sint admodum in ea regione: arboris tamen cortice sinistrum brachium muniunt, ne ab arcus nervo ledantur, à natura ita edocti. Pelles vero cervis detractas, non chalybe, sed conchis adeo accuratè parare norunt, ut mirum sit: nec quemquam in universa Europa inveniri existimo, qui tanta arte eas parare queat.

CROCODILIS hoc modo bellum inferunt: casulam rimis & foraminibus plenam apud flumen faciunt, in qua vigil, qui Crocodilos procul conspiceret & exaudire potest: nam fame pressi è fluminibus & insulis reptant praeae causa; qua non inventa tam horrendum clamorem edunt, ut per dimidij miliaris spatium exaudiri queat. Tum vigil excubitores convocat ad id paratos: illi deni aut duodeni longam arborem corripientes huic vasto animali obviam procedunt (hiante rictu si quempiam illorum apprehendere possent adrepenti) atque summa agilitate tenuiorem arboris partem quam altissime possunt in rictum ejus adigunt, ut inde ob inaequalitatem & corticis scabritiem eximi nequeat. Crocodilum igitur in dorsum obvertentes, ejus ventrem, qui mollior est, clavibus & jaculis feriunt & aperiunt; dorso enim ob duras quibus tectum est squamas impenetrabilis est, praesertim si vetulus est. Haec est apud Indos ratio venandi Crocodilos, à quibus adeo molestantur, ut noctu & interdum non minus excubias agere cogantur, quam nos ad versus insensissimos hostes.

1721

Historia general de las Indias
de las Indias Occidentales

En esta parte se muestra el
 mundo dividido en sus
 partes y reinos y se
 describe el estado de
 cada uno de ellos en
 su tiempo de su
 descubrimiento y en
 el presente.

ABVNDAT ea regio amœnissimis insulis, ut ex primis picturis videre licet: flumina alta non sunt, sed aqua limpida & pura, vix ad pectus pertingit. Indi genio indulgere volentes cum vxoribus & liberis, in has insulas, flumine trajecto, vel natatu (nam peritissimi sunt natatores) vel gradiendo, qui parvos habent liberos, perveniunt. Matres enim ternos simul ferre possunt, minimum in humeris, altera manu brachium ejus tenentes, aliis duobus matrem sub axilla amplectentibus; altera manu canistrum fructibus aut epulis ad vescendum plenum sublevatum gestantes. Cum vero ab hostibus sibi metuant, viri arcum & sagittas ferre solent; quæ ne mædeant, pharetram crinibus capitis implicant, altera manu sublevata arcum tensum & sagittam tenentes, ad defensionem parati, ut ex hac pictura videre licet.

28.

QERTO anni tempore, quo convivia inter se celebrare solent, delectos habet ad id munus coquos: ac primum magnum ac rotundum fictile vas (quod ipsi, met parare & adeo exacte percoquere norunt, ut in eo non minus ac in nostris lebetibus aqua bullire possit) supra crassa ligna collocant, ignem subijciunt ipsorum aliquo stabellum ad ignem excitandum valde aptum, manu tenente: Praefectus coquorum quae coquenda sunt in ollam inijcit, alij aquam in fossam ad purgandum infundunt, alius aquam vase, situla in modum facto, adfert. alter aromata cibus inspergenda in plano aliquo lapide atterit; dum mulieres, seligendis ijs quae ad culinam necessaria, sunt occupatae. Licet vero suo more magna agitent convivia, sobrii tamen sunt in edendo, inde fit ut longo tempore vivant. Nam ex iis Regulis unus mihi affirmavit, se trecentorum annorum aetatem habere; & patrem, quem mihi ostendit, quinquaginta annis eum superare: ut verum fatear, cum illum conspicerem, ossa humana pelle duntaxat tecta videre me putabam. Pudorem sane incutiunt Christianis, qui suis computationibus & conviviis sine moderamine celebratis, brevitatem vitae sibi accelerantes, merito deberent tradi in disciplinam his barbaris hominibus & animantibus brutis ad ediscendam sobrietatem.

Rex cum nobilibus certis anni diebus quotidie mane convenire solet in publicum locum ad hoc destinatum, in quo magna scamna quasi in hemicyclum constructa, inter quae aliud antrorsum paululum prominens novem truncis ligneis rotundis constans pro Regis sede, in qua solus residet, ut ab alijs dignosci queat, eumque istic singuli ex ordine salutatum veniunt, senioribus salutationem inchoantibus, utraque manu bis ad capitis altitudinem sublata, atque proferentibus ha, he, ya, ha, ha, reliquis autem respondentibus, ha, ha. Ut salutationem quisque absolvit, in scamnis sessum concedit. Si de re aliqua seria agendum est, Rex laevias, hoc est, suos Sacerdotes accersit, & seniores, à quibus singulorum sententiam exquirat: etenim de nulla re quidquam statuunt, quin primum aliquoties concilium convocent, & optime deliberant ante quam statuunt. Interea Rex mulieribus imperat, ut Casinam, hoc est potionem è quarundam stirpium folijs confectam, decoquant, quam deinde exprimentes transmittunt. Rege igitur & nobilibus in suis scamnis sedentibus, quidam cor am Rege expansis decussatim manibus stans, ipsi & reliquis qui hanc potionem ebibent bene precatur: tum pocillator primum Regi hoc decoctum calidum in capace concha praebebat, deinde (sic imperante Rege) omnibus alijs ex ordine, in illa ipsa concha. Tanti aestimant hanc potionem, ut nemini in hoc conventu eam bibere liceat, quin prius in bello fortem se praestiterit. Praeterea ea facultate praedita est haec potio, ut simulatque hausta fuerit, statim sudorem moveat. Eam ob causam qui continere non possunt, sed rejiciunt, ijs nulla res ardua committitur, aut munus aliquod militare creditur, tamquam inutilibus, cum saepe numero tres aut quatuor dies cibo abstinentium sit: hac vero decoctione hausta, viginti quatuor horis famem & sitim ferre possunt, hinc fit ut in bellum profecturis, hermaphroditum nullam aliam annonam ferant, quam cucurbiteas lagenas aut lignea vascula hoc decocto plena: quod licet corpora alat & roboret, caput tamen non tentat, ut à nobis, cum hujusmodi convivium celebrarent, observatum est.

SOLENT Indi hac ratione sua oppida condere. Delecto aliquo loco secundum torrentis alicuius profluentem, eum quantum fieri potest complanant; deinde sulco in orbem ducto, crassos & rotundos palos duorum hominum altitudinis conjunctim terræ insigunt, circa oppidi ingressum circulum nonnihil contrahendo cochleæ in morem, ut aditum angustiore reddant, nec plures quam binos conjunctim admittentem, torrentis etiam alveo ad hunc aditum ducto: ad huius aditus caput solet adicula rotunda extrui, altera item ad eius finem, singulæ rimis & foraminibus plene, & eleganter pro regionis ratione constructæ. In his constituuntur vigiles viri illi, qui hostium vestigia è longinquo odorantur: nam simulatque aliquorum vestigia naribus perceperunt, aduersus contendunt, & ijs deprehensis clamorem attollunt, quo exaudito incolæ statim ad oppidi tutelam corvolant; arcibus, sagittis & clavibus armati. Oppidi meditullium occupant Regis ædes nonnihil sub terram depresso ob solis æstum: hæc cingunt nobiliorum ædes, omnes palmæ ramis leviter tectæ, quia novem mensibus dumtaxat ijs utuntur, tribus aliis mensibus ut diximus in sylvis degentes. Unde reduces, domos repetunt: si eas ab hostibus incendio absumptas reperiunt, novas simili materia exstruunt, adeo magnifica sunt Indorum palatia.

F

XVI

Quod non est in libro

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

HOSTES enim vindicta cupidi, noctu interdum quam maximo possunt silentio adveniunt, exploratum an excubiæ sint somno oppressæ: si silere comperiunt, posteriorem partem oppidi accedentes, & arborum musco arido & pro eorum more parato ad sagittarum spicula alligato ignem iniiciunt, & sagittas in oppidum emittunt, ut adium tecta, palmarum ramis constantia, & æstris caloribus resiccata comburant. Flagrantia tecta conspicientes, quam celerrimè fugiunt, ante quam incolæ animadvertant: adeo enim agili sunt cursu, ut difficulter adsequi eos liceat: præterea incendium satis negotij incolis præbet, ut ab eo se liberare & expedire queant. Hæc sunt bellica Indorum stratagemata ad hostium oppida vastanda: verum quidem est damnum leve esse, quandoquidem solo novas ædes extruendi labore constat.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a title or header.

Main body of faint, illegible text, appearing to be a list or a series of entries.

QUÆTERVM vigilum negligentia oppido igne absumpto, ipsi hac ratione puniuntur. Rege in scamno sedente solo, reliquis etiam proxime post illum authoritatis aliud magnum scamnum hemicycli modo incurvum occupantibus, carnisex criminis reum coram Rege in genua procumbere jubet; deinde sinistro pede in dorsum ejus impresso, & utraque manu clavam ex ebano aut alio aliquo duro ligno factam lateribus in aciem desinentem, tanta vi illius verticem ferit, ut caput fere dividat. Simili supplicio etiam afficiuntur alterius criminis rei, quod capitale apud eos censetur: vidimus enim binos simili supplicio affici.

[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several lines across the middle of the page.]

25

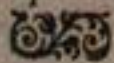
[Faint, mostly illegible text at the bottom of the page, possibly bleed-through or a separate section.]

BELLUM denunciaturus Rex aliquis alteri suo hosti, nullo feciali utitur qui bellum indicit; sed sagittas quarum summis capillorum promissorum flocci alligati, secundum publicas vias figere jubet: quemadmodum observavimus, cum Regem Outinam captum per ditionis ejus pagos circumducebamus, annonæ recuperandæ gratia.

Blank page with faint bleed-through text at the top.

Faint bleed-through text from the reverse side of the page, appearing as a block of illegible characters.

MORIS apud illos est primogenitum masculum Regi victimam offerre. Sacrificij autem die Regi significato, locum adit ad id destinatum, ubi scamnum in quo sedeat, & in media area truncus ligneus binos pedes altus, totidem crassus: ante hunc pueri mater calcaneis insidens, & manibus faciem tegens filij mortem deplorat. Cognatarum vel amicarum ejus primaria, puerum Regi venerabunda offert; deinde que matrem comitatae sunt femine in orbem conveniunt, & canendo saltant letabunde, mutuis manibus non apprehensis: quae puerum tenet, in medium illarum se infert saltans, & in Regis laudem quaedam accinens. Interea sex Indi ad id munus delecti separatim in aere quadam parte stant, & inter eos medius sacrificus cum magnificentia quadam clavam tenens. Peractis ceremoniis sacrificus infantem capiens, Regi, coram omnibus, in ligneo illo trunco maetat. Nobis presentibus semel peracta est similis victima.

REX Outina subditi singulis annis paulo ante ipsorum ver, nempe sub Februarij finem, maximi, quem capere potuerunt, cervi pellem cornua retinentem sumunt, eam omni selectissimarum, quae apud ipsos nascuntur, stirpium genere impletam denuo consuunt, cornibus, gutturi, & reliquo corpori, selectiores fructus in corollas vel longas tantias nexos appendunt. Ea sic exornata ad fistularum & cantionum harmoniam in amplissimâ & elegantissimam planiciem defertur, & altissimae istic arbori imponitur, capite & pectore ejus ad Orientem solem obversis, subinde precibus ad Solem repetitis, ut in eorum ditione similia quae illi oblata sunt bona renasci faciat: Rex cum suo Mago proximus est arbori, & verba praet, vulgo, quod longius abest, respondente. Deinde Rex & reliqui salutato Sole, abeunt pelle istic relicta in sequentem annum: singulis annis repetuntur ejusmodi ceremoniae.

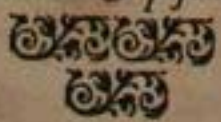

1772
The ...
...

APUD illos cursu adolescentes exercentur, constituto inter ipsos certo premio, quod, qui diutius cursuram
 continuare potest, aufert: arcu etiam frequenter exercentur. Deinde pila ludunt in hunc mo-
 dum: in media area praefigitur arbor octo aut novem orgyias alta, & summo fastigio
 quadrum quoddam e viminibus contextum sustinens, quod qui pila se exer-
 cendo tetigerit, premio decoratur. Delectantur praeterea
 venationibus & piscationibus.

1774
LIVRE DE RECETTES
1774

1774
LIVRE DE RECETTES
1774

Qua pompa Regina delecta ad Regem
deferatur, XXXVII

37

DICTVS uxorem Rex, ex nobiliorum puellarum cœtu, pulcerrimam maximamque deligere jubet: deinde duobus validis longuriis sede aptata, quæ rarioris alicujus animalis pelle tecta est, & posteriore ejus parte ornata ramis supernè nutantibus, ut sedentis caput tegant, Regnam delectam sedi imponentes, longurios sublevant quatuor viri robusti, & humeris sustinent, singuli ligneam furcam manu gerentes, ut longurijs subponant quando quiescendum est: duo alij utrinque ad Reginæ latera progrediuntur rotunda umbracula elegantissimè confecta in oblongis baculis gestantes ad Reginam à Solis ardoribus tuendam: præeunt alij tubas ex arboris cortice confectas instantes supernè angustas, infernè laxiores, duobusque dum taxat foraminibus, supero & infero, præditæ, quibus appensæ sunt ovales spherule aureæ, argenteæ, & reæ ad majorem concentum. Pone sequuntur puellæ omnium formosissima, eleganter ornatæ torquibus & armillis ex margaritis, singulæ canistrum selectioribus fructibus plenum manus ferentes, & sub umbilicum supraque coxendices cinctæ certarum arborum musco ad obscœna tegendum. Eas sequuntur prætoriani.

G 2

Hac pompâ defertur ad Regem Regina, in locum ad eam rem destinatum, in quo tabulatum extructum è lignis rotundis satis amplum, ad ejus autem latera, longum utrimque scamnum adpositum, in quo proceres sedeant. Rex igitur in tabulati dextra parte sedens, Regina, quæ in sinistra parte collocatur, adventui gratulatur, & cur eam in primariam uxorem accipiat, exponit: illa verecunda quadam majestate flabellum manu tenens, Regi quam honestissimè, & ut à natura edocta est, respondet. Tum puellæ in orbem se componunt, manibus non connexæ & cultu ab alijs differentes: nam capillos sub occipite ligantes, per humeros, & dorsum deinde spargi sinunt, sub umbilico cinctæ lato cingulo, è quo anteriore parte veluti marsupium quoddam propendet ad pudenda tegendum: per reliquum deinde cingulum appensæ sunt ovales formule ex auro & argento, ad coxendices demissæ, ut strepitum in saltu excitent dum laudes Regis & Reginae canunt: in hoc saltu, una manum attollente, reliquæ sublevant; demittente, etiam demittunt. Omnes autem viri & feminae extimis auriculis perforatis oblongiusculas piscium vesiculas imponunt, quæ inflatæ unionum instar splendent, rubro colore tinctæ, dilutioribus carbunculis sunt similes. Mirum homines adeo barbaros tam venustis inventis præditos.

100

Regis & Reginae prodeambulatio recreandi XXXIX
animi gratia.

RODIT interdum Rex sub vesperam deambulatum in proximam sylvam solus cum primaria conjugē, tectus cervina pelle tam eleganter parata, & variis coloribus picta, ut nihil elegantius depictum conspici queat. Bini adolescentes latera ejus claudentes, flabella ad ventulum faciendum gestant, tertius globulis aureis & argenteis è cingulo pro-pendentibus ornatus, pone sequitur, pellem ne terram verrat, sustinens. Regina & ejus pedissequæ ornatae sunt ex humeris propendente velear cingente musci quodam genere in nonnullis arboribus nascente, tenuibus staminibus in vicem coherentibus catenularum modo prædito, viridis in caeruleum tendentis coloris, adeo venusti, ut sericea stamina videantur. lucundum præbent spectaculum hoc musco oneratae arbores: nam è summis nonnumquam ramis etiam præaltae arboris ad terram usque demittitur. In venationem aliquando profectus cum aliquot commilitonibus in sylvas habitationi Regis Saturioua vicinas ipsum cum Regina ita comptos reperi.

Porro monendus lector, omnes istos Regulos, eorumque uxores, corporis cutem puncturis quibusdam varias picturas imitantibus ornare (ut ex sequentibus iconibus videre licet) sic ut interdum in aegritudinem septem vel octo dierum incidant: puncta tamen loca, herba quadam fricant, quæ tincturam addit indelebilem. Ornatus etiam & magnificentiae gratia, digitorum in manibus & pedibus ungues crescere sinunt, quorum latera scabentes cõcha aliqua, acutissimos reddunt: oris etiam circumferentiam caeruleo colore pingere soliti.

40

DE FUNCTO aliquo Rege ejus Prouinciæ, magna solennitate sepelitur, & ejus tumulo crater, è quo bibere solebat, imponitur, defixis circa ipsum tumulum multis sagittis. Filius subditi toto triduo, tribusque noctibus in continuo sunt luctu, & cibo abstinent. Omnes Reges illi amici similiter lugent, & in amoris quo illum prosequiebantur testimonium, plus quam dimidiatam comam refecant cum viri tum feminae. Sex praterea lunis subsequens, deleta quedam mulieres singulis diebus magno ululatu Regis mortem ter lugent, diluculo, meridie, & sub noctis crepusculum. Tota Regis supellectile in ipsius domum illata, ignis inicitur, & sic omnia incendio absumuntur.

Similiter eorum Sacerdotes defuncti in suis adibus defodiuntur, ædesque cum tota supellectile, igne injecto, conflagent.

100

[Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page]

ROCVL ab eo loco, in quo nostra arx extructa fuit, magni sunt montes, Indorū lingua, Apalatcy cognominati, è quibus, ut ex topographica charta videre licet, oriuntur tres magni rivi, provolvantes arenam, cui multum auri, argenti & avis admixtum est. Eam ob causam illius regionis incolæ fossas in riuis faciunt, ut provoluta ab aqua arena, in eas propter gravitatem cadat: diligenter inde educātam in certum locum deferunt, & aliquanto post tempore, denuo fossis arenam quæ incidit exhaurientes, colligunt, & cymbis impositam per ingens flumen devehunt, à nostris Maii nomine insignitum, quod in mare sese exonerat. Opes quæ inde proveniunt, nunc Hispani in suum usum convertere norunt.

111
The first part of the book is devoted to a history of the
city of London from its foundation to the present time.

The second part of the book is devoted to a description of the
city of London and its environs. It contains a detailed account of
the city's streets, buildings, and public works. It also describes the
city's government, its laws, and its customs. The third part of the
book is devoted to a description of the city's history and its
monuments. It contains a detailed account of the city's history
from its foundation to the present time. It also describes the
city's monuments and its public works. The fourth part of the
book is devoted to a description of the city's government and its
laws. It contains a detailed account of the city's government
and its laws. It also describes the city's customs and its
public works.

PETRI cujusdam Gambie in Compendio meminimus, qui accepta à Laudonniero potestate, suas merces per regionem deferendi negotiationis gratia, tam probè negotiatus erat, ut non modo mediocres opes adquisierit, sed etiam affinitatem cum illius provincie quodam Regulo contraxerit. Illo desiderio captus in nostram arcem ad suos redeūdi, tantum apud affinem egit, ut potestatem faceret in arcem proficiscendi, ea tamen conditione, ut intra tot lunas ad ipsum rediret: cymba insuper data, & duo Indi additi qui deducerēt. Translatis autem in cymbam quas adquisiverat opibus, Indi comites eum in itinere mactant, dum se inclinat ad ignem excitandum, partim vindictæ causa (nam alter illorum fustibus ab eo regia negotia per Regis absentiam administrante) cæsus fuerat, partim avaritia vidēti, earum opum quas miles in cymba habebat: quibus direptis fugerunt, quæ res multo tempore celata.

Hæc pictura, ne præcedentium seriem perturbaret, in postremum locum est rejecta: nec expressa fuisset, nisi Compendij auctor illius meminisset.

H

DE QVARTA

GALLORVM IN
FLORIDAM NAVIGA-
TIONE SVB GOVRGVESIO,

Anno 1567.

GOURGVESIVS nobilis Burdegalensis, iniuriæ atque ignomi-
niæ genti suæ ab Hispanis illatæ vlciscendæ cupiditate impul-
sus, pecuniam ab amicis suis mutuo sumit, ac partem bono-
rum suorum vendit, vnde tres naues mediocres sibi comparat,
rebusque omnibus necessariis communit, quibus 150. milites
cum octoginta nautis sub centurione Casenouo legato suo, ac
Francisco Burdegalensi nauclero imponit. Deinde cum vigesimo secundo
die Augusti, anno 1567. portu soluisset, atque aliquandiu cum ventis ac
tempestatibus aduersis certasset, tandem ad insulam Cubæ appulit: Inde ad
promontorium S. Antonij quod est in extremo illius insulæ peruenit, quod
abest à Florida circiter ducentas leucas: vbi præfectus consilium suum, quod
hactenus suos celaverat, illis aperit, rogans atque adhortans eos, ne se hostibus
tam propinquum, ipsi tam bene rebus omnibus muniti, ac in tali occasione
deserent. Quod illi omnes iureiurando polliciti sunt, tãto cum ardore, vt ple-
nilunium expectare non possent ad fretum Bahamiæ transeundum. Sic ergo
Floridam petiuerunt, quæ paucis post diebus ipsis apparuit: Hispani autem ex
castris suis eos duob. tormentis æneis explosis salutauerunt, arbitantes eos esse
suæ gentis: Gourguesius vero Hispanos pariter resalutauit, quo eos in illo errore
confirmaret, ac commodius incautos opprimeret: præternavigans tamen alio
se se ire simulauit, donec à loci illius conspectu sese subtraxisset: Dein de nocte
in terram descendit quindecim leucis procul à castris, è regione fluminis Taca-
tacouou, fluuius quod Galli Sequanam dixerunt, quia illis Sequanæ Galliæ si-
mile videbatur. Cumq; ripam Barbaris armatis arcubus & sagittis refertam vi-
disset, præter signum pacis quod illis ex navibus ostendi iussit, rubicinem suum
ad eos mittit, qui ipsos securos redderet, affirmaretq; se non aliam ob causam
venisse, quam ad amicitiam societatemque antiquam Gallorum cum iis reno-

Narratio de IV. Gallorum in Floridam

uandam. Quod tubicen ille tam bene exequutus est (habitauerat enim antea in istis regionibus sub Laudonniero) ut à Rege Satourioua, qui reliquis maior erat & potentior, præter amicitia & societatis promissa, capream aliosq; cibos ad milites reficiendos & recreandos reportaret. Illi autem tripudiantes in signum lætitiæ discesserunt, ad Reges omnes Satouriouæ cognatos certiores faciendos, ut eo loci postridie conuenirent ad amicitiam cum Gallis contrahendam: quorum præfectus interea vadum fluminis bolide tentabat ut suis navibus prospiceret, commodiusq; cum istis Barbaris negotiaretur. Postridie mane Rex magnus Satourioua, Tacadocorou, Halmacanir, Athore, Harpaha, Helmacape, Helycopile, Molona, alijq; illius cognati & affines conuenerunt cum armis suis consuetis: dein miserunt oratum Præfectum Gallorum ut ad se descenderet: quod ille fecit cum gladiis & pyxidibus æneis, quas tamen ut sui deponerent, iussit: postquam Barbari, qui de eo conquerebantur, hortatu Gourguesij sua arma pariter deposuissent, ac auferri iussissent in mutuæ fiducia testimonium, ita ut Galli solos gladios retinerent. Quod cum factum esset, Satourioua ad ipsum progressus, eum ad dexteram suam sedere fecit, in sede lentiscina musco tecta, suæ similibi: postea duo ex senioribus sentes herbasque alias, quæ coram ipsis erant, euulserunt, ac loco bene purgato omnes in orbem supra terram sederunt. Hic cum Gourguesius loqui vellet, Satourioua præoccupat, enarrans ipsi mala incredibilia, continuasq; iniurias, quas omnes Barbari cum vxoribus & liberis, ab Hispania inde ab eorum adventu, aliorumq; Gallorum strage perpeffi essent, seq; testatur cōtinuo desiderio flagrare tam insignem proditionem nō minus seuerè vlciscendi quam proprias offensas, propter firmam illam amicitiam, quam erga Gallos semper gesserint, si modo sibi auxilium præstaretur. In quam rem cum Gourguesius iureiurando opem & auxilium suum promississet, societatemque ipsi mutuo inter se iurassent, Gourguesius quædam munera illis dedit nempe pugiones, cultros, specula, secures, annulos, tintinnabula, & alia similia nobis quidem ridicula & vilia, regibus vero illis valde pretiosa: qui præterea, cum illis plura offerrentur, petiuerunt quisq; sibi indusium, quo diebus tantum solennibus induerentur, ac cum quo post mortem sepelirentur. Quod cum impetrassent, ac vicissim rex Satourioua duo fila granis argenteis plena, & singuli reges pelles aliquas ceruinas, suo more paratas & ornatas, præfecto Gourguesio dedissent, discesserunt illi tripudiantes ac læti valde, postquam promississent se omnia occulta habituros, ac in eundem locum validas copias ex suis subditis egregie armatis collectas ad vindictam de Hispanis sumendam adducturos. Interea Gourguesius cum diligenter de omnibus interrogasset Petrum de Bré Gallum natum ex oppido, quod Haure de grace dicitur, (qui superioribus annis è castris aufugerat per sylvas, dum Hispani alios Gallos interficiebant, atque ab eo tempore à Satourioua educatus fuerat, qui eum tunc huic Præfecto dedit) eius relationibus & consiliis multum vitur, mittitq; aliquot ex suis qui castra statimq; hostium explorent, quos duci iubet ab Olotocara Satouriouæ nepote, quem hic in eum finem illi dederat, atque ut esset obses in locum Estampesij nobilis Comingensis & aliorum, quos ad hostium statum explorandum mittebat. Præterea

Nauigatione sub Gourguesio, anno 1567.

terea dedit etiam ipsi filium suum nudum, quales sunt omnes, atque ex suis vxorib. eam quam magis diligebat, natam 18 annos, musco arborum indutam: qui simul per tres dies in nauibus asseruati fuerunt, donec illi ab exploratione rediissent, ac Reges quæ polliciti erant, impleuissent.

Cum tempus proficiscendi constitutum esset, locusque vbi omnes præsto esse deberent Barbaris assignatus vltra flumen Salinacani, quod à nostris *Somme* vocatur, biberunt omnes magna cum solemnitate potionem illam (quæ *Casine* dicitur, fitque ex quarumdam herbarum succo) quam consuerunt bibere quotiescumque in aliquem locum periculosum profecturi sunt: talique virtute prædita est, ut illis famem & sitim per viginti quatuor horas tollat, fuitque Gourguesio necesse simulare se de illa quoque bibere: postea manus sustulerunt, iuraruntque omnes se ipsum numquam deserturos. Sequutus est ipsum Olotocara hastam manu tenens, omnesque præsto fuerunt ad flumen Saranala, [al. Sarauahi] non sine maximo labore, propter pluuias, & loca aquosa per quæ trāsire necesse fuit: quæ impedimenta iter ipsorum remorantia, famem augebant, quod nihil reperirent in via quod ederent, nec adhuc descenderat scapha cum comæatu, qui ex nauibus aduehebatur, ad quarum custodiam & refectiōem relictus erat Burdegalensis cum reliquis nautis. Intellexerat autem præfectus Hispanos esse quadringentos, distributos in tres arces, quæ erecta & munita, ac egregie instructa erant supra Maii flumen, ac præsertim arx maior prius à Gallis extrui cœpta, deinde ab Hispanis perfecta: ad cuius primarium ac periculosiorem accessum duabus leucis inferius ac propius fluminis ostiū alias duas minores arces construxerāt, quæ flumine interiecto propugnabantur à 120. militibus, aliquot tormentis bellicis, & aliis munitionibus quas in eas contulerant. Inde à Saracary vsq; ad minores illas arces duarum leucarum erat iter, quod valde incommodum & molestum illis fuit propter pluuias continuas. Dehinc à flumine Tacatourou proficiscitur Gourguesius cum decem pyxidariis ad explorandā primam arcem eāque postridie summo mane aggrediendā: quod tamen perficere propter cæli iniuriam & noctis obscuritatem non potuit. Rex Helicopile cum videret eum ægre ferre quod voto frustratus esset, promittit certo se eum per facilius & commodius, quamuis longius iter, ducturū: ac eum per sylvas ductans in prospectu arcis collocat, vnde animadvertit locum quendam in quo quædam tantum fossarum initia apparebant. Quare postquam rivum qui illac præterfluit tentare iussisset, exspectat donec æstus maris, qui tum ascendebat, defluisset, ac milites suos traducit circiter horam decimam matutinam in locum vbi conspexerat syluulam quandam inter riuum & arcem (ne ab Hispanis conspiceretur dum milites traduceret ac in ordinem cogeret) iubens vascula illa militaria pulveri tormentario gerendo idonea ad galeas alligari, ac enses & pyxides æneas manu sublatas ferri, ne aqua quæ ad cingulum vsque pertingebat madererent; in qua ingentem multitudinem ostreorum magnorum repererunt, quorum testæ tam acutæ erant vt plurimi iis læsi fuerint, alii calceos suos amiserint. Verum tamen simul ac transissent, ardore Gallico parant se ad pugnam, pridie diei qui Quasimodo dicitur, mense Aprili anno 1568. Gourguesius igitur

Narratio de quarta Gallorum in Floridam

cum hunc animi feruorem clangescere non sinendum iudicaret, Legato suo Casenouo viginti pyxidarios dat, & decem nautas cum poculis & vasis ad ignem iniiciendum paratis, quibus portam incenderent. ipse ex altera parte arcem aggreditur, habita prius breui oratione, qua suos monebat de inaudita prodicione, qua Hispani erga eorum socios vsu fuerant. Sed cū adhuc abessent ducentis passibus à castris, conspicerenturque cum impetu ruere, bombardarius vallo castrorum conscenso, postquam ad arma conclamasset, vociferans Gallos esse, emittit aduersus eos duo fulmina colubrinæ arma Gallica gestatis ac Laudonniero ereptæ. Cum autem tertio iterare vellet, Olotocara ordinem suum seruare haud edoctus, seu potius ira commotus, vallum conscendit, ac hastam per medium corpus iacentis traiecit. Gourguesius tum progrediens, cum Casenouum audisset clamantem Hispanos, qui tumultu audito armati concurrerant, fugere, illuc se confert, ac eos inter se & legatum ita includit, vt ex sexaginta hominibus ne vnus quidem effugerit, quorum quindecim seruati sunt ad eandem pœnam, qua antea Gallos affecerant. Hispani interea qui in opposita arce erant, indefinenter tormentis fulminabant; vnde oppugnantes plurimum incommodi accipiebant, quamuis quatuor machinas in primis castris repertas ex aduerso iam collocassent, ac in eos direxissent. Quo animaduerso, Gourguesius cum 80 pyxidariis se in scapham coniicit quæ opportune tunc ibi occurrit, vt traiceret in syluam arci proximam, probe coniiciens obsessos beneficio huius syluæ in maiorem arcem, quæ vna leuca tantum inde distabant, effugere conaturos. Barbari vero reditum scaphæ præ impatientia haud expectare valentes, in aquam se coniiciunt, arcus & sagittas vna manu extra aquam tollentes, & alio brachio natantes. Hispani autem vtramque ripam tanta hominum multitudine refertam animadvertentes, in siluam fugere cogitant, sed à Gallis sclopis petiti, dein à Barbaris ad quos confugere volebant, repulsi, vita illis prius tollebatur, quam pro eius conseruatione orare possent. In summa, omnes ad vnum concili sunt, exceptis quindecim qui ad publicam & insignem pœnam seruabantur. His peractis Gourguesius præfectus cum iussisset omnia quæ in secunda arce inuenta erant in primam transferri, in qua se continere volebat, ad consilium capiendum aduersus maiorem arcem cuius statum nondum habebat exploratum: tandem certior fit ab vno ex captiuis in maiore illa arce milites esse circiter trecentos rebus omnibus instructos sub præfecto magnanimo & generoso, qui obsidionem & impetum sustenturus esset, donec illi suppetiæ ferrentur. Cum autem ab illo situm, altitudinem, munitiones, & aditus cognouisset, deinde octo scalas firmas parasset, ac totam regionem aduersus Hispanum commouisset, ne alicunde nuncium vel auxilium aut perfugium haberet, egredi constituit. Interea arcis præfectus Hispanum quendam Barbari habitu mittit ad statum Gallorum explorandum: qui ab Olotocara detectus omnibus modis persuadere conabatur, se in secunda arce fuisse, inde effugisse, ac cum vndiq; Barbaros cerneret, plus misericordiae sperasse à Gallis: venisse autem in habitu Barbari, ne ab illis Barbaris agnitus trucidaretur. Sed collatus cū supra memorato captiuo, ac conuictus quod
ex ma-

Nauigatione sub Gourguesio, anno 1567.

ex maiori arce esset, ad poenam cum aliis seruatus est: cum tamen prius Gourguesio narrasset rumorem esse in arce cum duo millia Gallorum secum habere, quorum metu ducenti sexaginta Hispani qui in illa maiore arce erant reliqui, valde percellabantur. Quare Gourguesius eos in tali consternatione aggredi constituens, ac signiferum suum cum quindecim pyxidariis ad arcis & fluminis ostii custodiam relinquens, Barbaros de nocte proficisci, ac sese ultra citraque flumē in insidiis collocare iubet; ipse mane egreditur, secum supra memoratos captiuos duos ducens, qui illi reipsa ostenderent quæ prius tantum verbis & pictura delineauerant. Cum in itinere essent, Olotocara deuotus Barbarus qui Præfectum numquam deserabat, sic eum affatur: Se illi semper bene inserviisse, ac quicquid iussisset præstitisse, sibi certum esse mori in maioris arcis oppugnatione, à qua tamen nullo modo abesse velit: Vnum tantum orare, vt uxori suæ daret quod accepturus esset ab ipso si euaderet, quo simul cum eo sepeliretur, ac in animarum locum lætius reciperetur. Cui præfectus Gourguesius postquam fidelem eius fortitudinem, amorem coniugalem, ac generosam honoris immortalis curam laudasset, respondit se malle eum viuum quam mortuum honore afficere, ac sperare Deo iuuante se eum victorem reducturum. Simul ac arx in conspectu fuit, Hispani fulminibus tormentorum non pepercerunt, præsertim duarū dupliciū Colubrinarū quæ in edito propugnaculo collocatæ, totum fluminis tractum impetebant, quæ præfectum Gourguesium coegerunt statim montem syluis obsitum petere: à cuius imo arx initium capiebat, ad extremum autem alterum sylua se protendebat: ita vt satis tectus esset ad tuto, & sine damno accedendum. Illic autem quietus manere constituerat ad matutinum vsq; tempus, quo decreuerat Hispanos scalis admotis aggredi ab ea mōtis parte vbi fossa non satis à latere munita ad defensionem videbatur, & vnde pars suorum in obsessos qui ad vallum defendendum sese obicerent eiaculari posset, interea dum reliqui conscenderent. Sed Præfectus Hispanus infortunium suum accelerās, emisit è castris sexaginta pyxidarios qui clam iuxta fossam progressi, numerum atque animum Gallorum exploraturi propius accedunt: Galli autem viginti numero sub Casenouo inter arcē & Hispanos egressos sese collocant ad eos à reditu arcendos, interea Gourguesius reliquis iubet in eos à fronte impetum facere, nec nisi de propinquo loco & certis ictibus sclopos emitte-re, vt deinde facilius gladiis peterentur & interficerentur. Illi vero subito in fugam versiac à legato Casenouo in angustias redacti, omnes ad vnū perierunt. Quo factō, reliqui obsessi ita consternati fuere vt nihil ad conseruandam vitam suam consultius sibi videretur quam in syluas proximas fugere, in quib. nihilominus Barbarorum qui eos ibi exspectabant sagittis (quarum vna sagitta scutum & corpus Hispani cuiusdam ita transfixit, ut statim mortuus caderet) petiti quidam faciem obuerrere coacti sunt, Gallorum eos persequentium manu occumbere præferentes: haud ignari se apud neutram gentem misericordiæ locum inventuros, quod vtramque pari & atroci iniuria affecissent. Nec sane vlli ex illis reliqui facti sunt præter eos qui in exemplum futurum seruantur. Arx capta est rebus omnibus necessariis instructa, nominatim quinque du-

Narratio de quinta Gallorum in Floridam

plicibus colubrinis, & quatuor mediocribus cū multis aliis minorib. tormentis omnis generis, 18 doliis pulueris tormentarii, omnique genere armorum; quæ Gourguesius statim scaphæ imponi iussit, non autem puluerē aliamq; supelle-ctilē, quia hæc igne corrupta sunt, imprudentia cuiusdam Barbari, qui pisces co-quens, ignem admouit pulueri tormentario sparso & abscondito ab Hispanis ad Gallos primo insultu excipiēdos: qui puluis igne accensus, armamentarium reliquasq; ædes, quæ lignææ erant subuertit. Hispani qui reliqui facti sunt cū superioribus adducti, postquam præfectus illis iniuriā insignē qua totam gentem Gallicā immerito affecissent exprobrasset, omnes suspēsi sunt è ramis earūdem arborū, è quibus Galli prius suspensi ab iis fuerant; quorū vnus qui quinq; Gallos strangulauerat culpā agnoscens, iustum Dei iudicium sibi meritas pœnas irrogantis confitebatur. Sed loco tituli quem Petrus Melēdez iis imposuerat, his verbis Hispanice scriptis, (Hoc non facio tamquam Gallis, sed tamquā Lutheranis,) Gourguesius tabulæ abietinæ ferro candenti inscribi iussit, (Hoc non facio tamquā Hispanis vel nautis, sed tamquam proditoribus, homicidis & latronibus.) Postea cū videret sibi nimis paucos homines superesse ad arces illas præsidio muniendas metuēs etiam ne vel Hispani qui proximas terras obtinebant, eas rursus occuparent, vel Barbari aduersus Gallos, si quos Rex eo mittere vellet iis sese munirent, eas subvertere decreuit. Proinde cum reges omnes congregasset, iisq; illud persuasisset, statim iussu eorum subditi vndique tanto cum animi ardore accurrerunt, vt vno die tres illæ arces funditus euersæ & solo adæquatae sint. Quibus peractis, Gourguesius cum ad naues redire vellet quas in flumine Sequana, Tacatacourou dicto, quindecim leucis illinc distante reliquerat, Casenouum & tormenta bellica mari præmittit, ipse cum octoginta pyxidatis armatis & quadraginta nautis hastatis, quod parum fideret Barbaris, per terram semper acie ordinata incedit, viasque Barbaris plenas inuenit qui eum muneribus & laudibus onerabant, tamquam regionum omnium vicinarum liberatorem: Inter quos anus quædam dicebat sibi non amplius mori fore molestum, quandoquidem Hispanis pulsus adhuc semel Gallos in Florida conspexisset. Denique cum ad naues venisset, easque instructas, & ad nauigationem paratas inuenisset, Reges hortatur vt in amicitia & foedere quod cum Rege Galliaë qui eos aduersus omnes gentes defensurus esset contraxerant, perseuerent. Quod omnes illi polliciti sunt, lachrymas ob eius discessum large profundentes, ac præsertim Olotocara. Quos vt solaretur, promisit ipsis se intra 12. Lunas (sic enim menses numerant) rediturum, ac Regem suum ipsis exercitum, & cultros & multa alia munera resque necessarias missurum. Itaq; iis dimissis, suis autem congregatis, & gratiis actis Deo de præteritis, precibusq; factis pro reditu prospero, tertio die Maii 1566, omnia parata fuere: locus vbi omnes præsto essent assignatus, anchoræq; sublatae ad nauigandum tam opportune, vt intra septemdecim dies vndecies centum leucas confecerint: vnde continuātes tandem Rupellam appulerūt sexto die Iunii, qui erat tricesimus quartus ab eorum discessu a flumine Maii: sine vlla alia iactura quam vnus nauigii & octo hominum qui intus erant, cum quibusdam nobilibus & aliis qui in oppugnationibus ca-

Nauigatione sub Gourguesio, anno 1567.

bus castrorum occubuerant. Postquam autem à Rupellensibus læte & laute exceptus fuisset, tandem Burdegalam nauigat, & inde equis celeribus ad D. Monlucium contendit, quo eum de superioribus omnibus certiore faceret. Inter ea nūciatur illi Hispanos certiores factos de rebus Floridēsis, ac scientes eum Rupellæ esse, cum 18 nauigijs quæ *Pataches* dicuntur & vna nave *Roberge* dicta ducentorum doliuorum capace, usq; ad locum qui *Che. de baye* dicitur peruenisse eodem die quo inde ille profectus erat, ac Blayam vsq; eum persecutos esse, vt ab ipso nauigationis eius rationem, aliam ab ea qua multos Gallos exhilarauerat, exposcerent. Sed id frustra iam enim Burdegalam pervenerat. Ab eo tempore Rex Catholicus certior factus Gourguesium non potuisse capi, ingentem pecuniæ summam decernit illi, qui caput eius adferret: præterea Regem Carolum orat vt de tam cruenti facinoris authore ac fœderis inter se initi violatore supplicium sumat. Quare cum Lutetiam venisset vt se Regi offerret, ac eum edoceret non tantum nauigationis suæ prosperum successum, sed & rationes quibus facile posset omnes illas regiones eius imperio subiicere, ad quam rem se vitam suam omnesque suas facultates libenter impensurum protestabatur: tam varie exceptus est, vt tandem occultare se diu coactus sit in curia Rothomagensi, anno circiter 1570. ac nisi illi à Præside Marignyo, in cuius ædibus aliquādiu mansit, & Quæstore de Vacquieulx qui semper illi verus & fidus amicus fuit subuentum foret, in magno discrimine versabatur. Quod Dominicus ille Gourguesius animo reputas quam bene meritus esset de hoc rege Gallia & aliis qui eum proxime præcesserant, quamq; indignam mercedem referret, grauissime tulit. Natus erat ille monte Marsano in Aquitania, ac Regibus Christianissimis in omnibus expeditionib; quæ abhinc 25 aut 30 annis factæ fuerant in seruiert: tandem ad Ducis militum munus & dignitatem euectus, impetū vnus partis exercitus Hispani cum 30 mil. tibus sustinuit quodam in loco iuxta Sienam: quo vi capto, ac reliquis interfectis, ipse in testimonium rari fauoris Hispanici, triremi imponitur: quæ cum in Siciliam nauigaret, à Turcis capitur, & Rhodum, ac inde Constantinopolim ducitur, paucis post diebus à Romeguasio exercitus Maltensis duce rursus capitur. Hac ratione ille domū reuertitur, nauigationem in Africam instituit, inde in Bresiliam, & mare quod *del Su* dicitur, se conuertit. Dein cupidus Gallici nominis vindicandi, in Floridam contēdit eo cū successu quē vidimus. Ita vt continuis facinoribus bellicis tū terrestribus tum maritimis factus non minus intrepidus Dux quam nauta peritus, Hispanis formidabilis euaserit, Regina vero Angliæ ob virtutum suarum meritū expetendus. Deniq; anno 1582 à Domino Anthonio eligitur ad ducendā cum dignitate Thalassiar-chæ classē, quam constituerat mittere aduersus Regē Hispaniæ, qui anno superiore Portugalliam occupauerat tamquam propinquior atq; aptior ad succedendum D. Sebastiano, regi vltimo qui in pugna aduersus Regē Fegium in Barbaria occubuerat. Sed Lutetia Turonas profectus ad certi aliquid de negotio constituendum, morbo corripitur, ac tandem magno cum dolore omnium quibus erat notus moritur.

F I N I S.

INDEX RERVM PRÆCIPVE
MEMORABILIVM IN HAC
HISTORIA CONTENTARVM.

A		Cuba infula	3.
Adelano regulus		D	
Admiralius Castilioneus		15. Didacus Columbus parerg.	1. a.
Aduſta rex		6. D. Georgii manica	27.
America quarta orbis pars		18. D. Ioan. de portu diuite infula parerg.	
à quo dicta		1. 1. a. 2. b.	
eius diuifio		E	
Americus Vespucius Florentinus		1. 2. Edelano infula	19.
Antillæ infulæ		1. Enecaque	19.
Apalatcy Floridæ montes		2. Ferdinandus Rex Parerg.	2. a. b.
Arlacius Laudonnicri Signifer	15. 19.	Ferdinandus Sottus Parerg.	3. a.
Aſtatlan provincia	13.	Florida descriptio	1.
B	2.	fertilitas	2. 3.
Bahama infula		inuentio Parerg.	1. a. b.
Biminia infula Parerg.	1. b. 2. b.	ſitus Parerg.	1. b.
Boriguena infula Parerg.	1. a. 2. b.	F	
Brasilia	1.	Francia antarctica	2.
C		Francia nova	1. 2. 7.
Cailius primipili centurio Laudonnicri	11. 13. 20	Franciſcus I. Gall. Rex	2.
eius oratio ad Laudonnicrum	11.	G	
Calos rex	16. 17.	Gallorum in Florida crudelis cædes	25.
Canada provincia	2.	29.	
Cannaveral	17.	2. Gamas ſinus	2.
Carolina arx	9.	17. Gratianus portus	6.
ab Hiſpanis occupatur	25.	9. Grotaut	15. 19.
Carolus IX. Gall. Rex		H	
Caffina, è cuius foliis potio		6. Hable de grace	6.
Cevola provincia		18. Hauana portus	18. 19. 30.
Chriſtophorus Colonus		2. Havvquins naucleri Angli humanitas	
Chilili		1. 21.	
Choya		19. Henricus VII. Angl. Rex Parerg.	1. b. 2.
		19. a. b.	
		Hionacara	

INDEX

Hionacara regis vidua	18.	Onachaquara regulus	16.
Hispaniola insula	2.	Onatheaqua regulus	12.
I		Ottignius Laudonnicri legatus	8. 13.
Jacobus Carterius	2.	Oustaca regulus	12. 19.
Ioannes Pontius parerg. 1. a. b. 2. b. 3. a.		Outina regulus	12. 14. 17.
Ioannes Verrazanus	2.	P	
Isabella Castellæ Regina parerg. 2. a. b.		Patchica regulus	19.
Isabella insula	2.	Peru prouincia	2.
Iuventutis fons fabulosus parerg. 1. b.		Petrus Gambie	14.
L		Potanou regulus	12.
Laudonnierus classis Gallicæ præfe-		Q	
ctus	2.	Quinira prouincia	2.
in eum coniuratio	12.	R	
in vincula coniicitur	13.	Ribaldus classis præfectus	7. 8. 22.
in eum coniurantes Cubam de-		eius classis ad scopulos alliditur	24.
prædantur.		Robervallus	2.
in eum coniurantium capita sup-	21	Rocheferrierius	12. 14. 15.
plicio afficiuntur		S	
cum quibusdam è manu Hispa-	25.	Sartopelacus	17.
norum elabitur		Saturioua regulus	7. 9. 17.
Lucaya insula	2.	Sebastianus Gabotus Venetus parerg.	
Ludouicus Cancellus parerg.	3. b.	2. a. b.	
M		T	
Maius fl.	7. 9.	Terra Papagalli	1.
Marracon regulus	16.	Tetlichichimichi prouincia	2.
Martyres scopuli formidabiles	16.	Themistitan	2.
Mathiaca regulus	16. 19.	Timogua	14.
Mexicanus sinus	2.	Typhones venti	23.
N		Villagagnonus	2.
Norumbega prouincia	2.		
O			
Oathkaqua regulus	17.		

INDEX

P A R E R G O N.
DE AVTORE ET OCCASIONE
HVIVS HISTORIÆ.

IACOBVS *l* Moyne, aliàs MORGENSIS, natione Gallus, pictor egregius, qui in Historiæ contextu nomine Iacobi Morguesii citatur, unus ex XV. illis, qui cum Laudonniéro ex cæde euaserant, spectator & totius actus pars, rem actam Regi Galliarum redux ipse exposuit ordine; ab quo ut in tabulas referret admonitus, eam in suæ linguæ idiomate optima fide prosecutus est: sed priuatim sibi suisque asseruans, hætenus eam in publicum prodire noluit.

Verum paucis ab hinc annis cum LONDINI in ANGLIA versaretur honestus vir THEODORICVS de BRY Leodiensis & ciuis apud FRANCFORTENSES, cum Morguesio illo non vulgarem familiaritatem contraxit, & simul de rebus plurimis ad Historiam hanc pertinentibus instructus est, adeo ut de ea publicanda inter ipsos conueniretur.

Morgense interim è viuis sublato, ab eius vidua precio eam redemptam sibi mancipauit THEODORICVS prædictus, Anno 1587.

His ita se habentibus, omnibus notum esse cupimus, nos Historiam hanc nostram plane nouam, in lucem proferre, neque ex rumore aliquo, aut quouis fundamento futili, hinc inde eam compilasse, sed omnino nostri auctoris textum sanctè & religiose, obseruando exemplar Gallicè ab auctore ipso exaratum, Latino simul & Germanico sermone in publicæ utilitatis gratiam ad verbum expressisse.

Adumbrationes autem & rerum gestarum effigies atque imagines ad viuum expressas, per auctorem ipsum horum omnium spectatorem consignatas, & vbiuis cum mento textus congruentes affabre & artificiose in ære effinximus, & in gratiam ingeniosorum, ut res non narrari tantum, sed & geri coram luculenter videatur, publice proposuimus.

Qua in re si quid opera atque industria aut sumptibus etiam præstitum est, boni hoc atque æqui consulentes, vicissim honestum & ingeniosum virum THEODORVM de BRY Leodiensem, & ciuem apud inçlytam FRANCFORTENSIVM ad Mænum rempubl. cuius tum ipsius tum eiusdem etiam liberorum in idem artificium assidue & excellenter incumbentiũ ope atque opera, quidquid id est omne constat, amore & beneuolentia vestra prosequamini, & cum studio ac fauore vestro dignum, ad maioraque excitandum omnino existimetis.

P A R E R -

P A R E R G O N
C O N T I N E N S Q V Æ -
D A M , Q V Æ A D P R Æ C E -
D E N T I S N A R R A T I O N I S E L V C I D A T I O .
N E M , N O N E R V N T F O R S A N
I N V T I L I A .

Superiore narratione satis explicatum esse arbitror, quid Gallis (re-
petitis aliquot in FLORIDAM prouinciam nauigationibus) acciderit,
vt videlicet altera fuerit illis admodum funesta.

Existimaui autem non ab re fore, si de illius Prouinciæ prima ob-
seruatione nonnulla ad calcem adderemus; varia enim est de illis qui
primum illam aperuerint opinio.

De Inuentione FLORIDÆ.

*N*ON procul ab HISPANIOLA Insula in ea mundi parte, quæ à re-
centioribus nouæ Indiæ titulo celebratur, sita est & alia BORI-
QVENA dicta. Hæc, mutato nomine, nostra ætate ab Hispanis
vocatur Insula D. IOANNIS de Portu diuite.

Eam IOANNES PONTIUS Legionensis primus omnium
perhibetur inuenisse, & in ea Præfecturam obtinuisse. Sed cum
hanc sedem sibi non satis tutam stabilitamve existimaret, propter DIDACVM, ma-
gnistius & celebratissimi CHRISTOPHORI COLVMBI filium, Admiratum seu
Classis Præfectum Generalem, & Governatorem Regium per nouas Insulas (cuius po-
tentiam suspectam habens, metuebat ne ex inuidorum machinatione per ipsum ali-
quando pelleretur ea insula) tempori sibi de hostibus euitandis, deq; nouis sedibus inue-
stigandis consulere voluit.

Anno igitur salutis 1512, priuato sumptu instructis duobus celocibus com meatu & Anno 1512.
militibus, vela in altum dedit, & tamdiu continentis littus ad Septentrionem secutus
est, donec Insulam BIMINIAM offenderet, quæ versus polum Antarcticum,
non vsq; adeo à feracissima illa & amplissime insula CV-
BA est posita.

K

P A R E R G O N .

Fons Iuuentutis.

Circa hæc ipsa tempora constans rumor spargebatur de scaturigine seu fonte aque cuiusdam medicamentosæ, cuius tanta esset virtus & nature vis, ut si quis eam potaret, quantumvis decrepituus, & plane iam canis obsetus, vi & efficacia eius adeo iuuenesceret, ut adolescentis viginti annorum florem & vigorem referre videretur.

Huius fama celebratione PONTIVS illectus, multum diuq; circa hanc insulam vagabundus, inuestigationi mirandæ huius, sed fabulosæ interim scaturiginis, cuius tantæ virtutes predicabantur, miro ardore indulsit, viresque plus detruis: indies, quam eas repararit: nam ultra semestre varia circumuectus maria, varias molestias errando pertulit.

Toto itaq; iactatus pelago, & spes tantas frustra prosequens, tandem primus ipse delatus est in nouas, & antehac plane incognitas Indiæ Occidentalis oras mediterraneas, ex parte continenti iunctas.

De nomine Regionis FLORIDÆ.

Ingressus itaque Regionem hanc PONTIVS, eam nomine FLORIDÆ insignit, quod casu in ipso PALMARVM festo, quæ festiuitas Hispanorum consuetudine PASCHA FLORIDVM dicitur, huc appulisset, primusque eam obseruasset.

De situ seu positu Regionis FLORIDÆ.

Huius Regionis pars prominens seu anterior non dissimilis est manica, cuius cuspis longo tractu in mare excurrit.

Longitudo eius circiter centum, latitudo vero quinquaginta miliaria Gallica, seu leucas patet. Extremum promontorium viginti quinque gradus ab æquinoctiali linea distat; dehinc paulatim sese explicat & expandit versus Thraciam ventum, siue æstiualem Solis occasum. Vndosa sunt circa eam cuspidem seu promontorium loca plurimæque Insulæ, Martyres nuncupatæ, quæ Orientem spectat.

Corollarium de variatione autorum circa Inuentorem.

Autores de Inuentore eius variant. M. VRBANVS CALVETO in speciali tractatu suo Gallico, de Nouo orbe, quem collegit ex BENZONI Historia Italice scripta, originem inuentionis eius paulo antiquiorem facit, & eam ab Italis inuentoribus, sub REGIS Britannicæ HENRICI VII. auspicijs deducit; quanquam Hispani suæ genti fauentes, sibi eam arrogent. Eius verba subiiciam: Quantum ad inuentionem Floridæ (inquit) eius palmam Franciscus Lopezius de Gomara, Historicus Hispanus, suæ gentis hominibus ascribit, & Hispano cuidam Ioanni Pontio Legionensi attribuit; & hoc quidem eius rei gratia, ut axioma quod indubitatum esse sibi persuadet (cum tamen sit falsum) verum esse asserat; nempe omnes Indiæ Prouincias ab Hispanis inuentas esse, exceptis quas Christophorus Columbus Genuensis Italus obseruarit.

Histor. general.
lib. 1. cap. 1.

Gallorum in Floridam.

Qui vero hanc FLORIDENSIVM Regionem primus inuestigavit, is certo iudicio doceri potest, fuisse nauclerum Venetum, qui eam Anno 1496. primus observavit: 1496. quam rem se ita habere Italus quidam nobili familia natus, Philosophia insuper, & Mathematicarum scientiarum peritissimus constanter asseruit; qui se id ex ipsius Naucleri inuentoris ore audiuisse affirmabat, & tum cum hæc affirmaret, multos adhuc superstites eius navigationis comites, testes huius rei commonstrabat: qui quidem si vir hic nobilis falsum asseruisset, ipsum mendacij arguere potuissent.

Hæc autem sunt ipsius viri nobilis Philosophi verba, quæ magnificis quibusdam Venetis senatoribus dixit, cum de ratione inuehendorum aromatum ageretur. In commentario de Itineribus inuehendorum aromatum causa susceptis. An ignoratis inquit (erat autem sermo institutus de inuestiganda orientali India, quæ Thracias ventus flat) quid egerit civis quidam vester, vir rei Nauticæ & Cosmographiæ adeo peritus, ut hodie in tota Hispania sibi parem non habeat; eum autem peritia & industria in tantum euexit, ut Rex Hispaniæ ipsum præfecerit omnibus naucleris in Occidentalem Indiam navigationem instituentibus, à cuius etiam autoritate res nautica ita pendet, ut nemini, nisi ipsius permissu veleo nauigare vel rem nauticam exercere liceat. Vnde nomen Supremi Naucleri tulit. Hic est Dominus ille Sebastianus Gabotus, quem ante aliquot annos inuisi, cum essem Hispani; ipsumque deprehendi prudentem admodum & perhumanum. Nam honorificentissime me excipiens, plurima singularia mihi commonstravit; inter alia vero egregiam & artificiosissimam quandam tabulam Cosmographicam, in qua delineatæ erant omnes peculiæres navigationes Lusitanorum & Hispanorum.

Edocuit etiam me, qua occasione ad harum rerum cognitionem, & peritiam tam perfectam euectus esset, ut videlicet pater eius Venetiis in Angliam negociationis ergo nauigavit, & Londinum usque peruenerit, se admodum iuvene assumpto, non tamen adeo ignaro, quin iam humaniores artes & fundamenta Sphærica assecutus fuerit; patrem autem circa id tempus istic extremum diem obiisse, quo fama celeberrima percrebuerat, Magnum illum Christophorum Columbum magnanima indagazione sua aperuisse oras Indicas; & hæc fama adeo per Angliam, & in ipsa Regis Henrici septimi, qui tum rerum potiebatur, aula inclaruerat, ut non humana industria, sed plane numine quodam factum crederent, ut iter per occasum in ortum patere observatum esset. Henricus VII. Angliæ Rex.

Huius igitur fame gloria adeo inflammatus fui, ut ipse aliquod opus singulare & immortale animo conciperem: cum igitur adiuto mathematicum cognitione, sphærica ratione mihi perspectum esset, navigatione ad Thraciam ventum, qui medius est inter occasum & septentrionem, compendium itineris facturum ad Orientales Indias; Regiam Maiestatem de hoc proposito meo certiozem facere constitui. Rex Henricus septimus institutum meum summopere probauit, & naues duas suis sumptibus instructas mihi præbuit.

Anno igitur 1496, in principio veris ex Anglia solui, iter inter occasum & septentrionem dirigens. 1496. Nec animus erat ad ullam regionem appellere, priusquam ad Cataij oram maritimam peruenisssem; hinc ad Indiam descendere proponebam. Sed elapsis aliquot diebus me à scopo aberrasse animaduerti, & ad terram delatum, quæ ad Septentrionem tendebat; vix dici potest quam animo tum consternato fuerim: Nihil-

Historia luctuosæ expeditionis

minus propositum meum instanter vrgens, & oras legens Septentrionem versus, ipsum mihi scopum statuebam, sperans sinum aliquem me reperturum, qui se inter occasum & Septentrionem conuerteret, donec ad poli nostri antarctici 56. graduum altitudinem peruenirem.

Huc euectus obseruavi littus declinare versus ortum: itaque omnem spem abijciens me istuc fretum aliquod aut transitum reperturum, remensus sum iter confectum, vt littus ad equatorem tendens diligentius obseruarem, semper sperans fretum aliquod inuentum iri, per quod in Indiam penetrarem: atque tandem illud secutus sum, donec ad terram, quæ hodie nostris Florida dicitur, deferrer. huc profectus substiti, nec ulterius tetendi, quia commeatus deficiebat, & inde in Angliam redij.

Hic igitur Gabotus fuit, qui Regis Angliæ auspicijs primus FLORIDAM obseruauit, eaque ratione plus iuris in eam habent Angli, quam Hispani, si ad acquirendam Prouinciæ alicuius iurisdictionem sufficit primum omnium illam conspexisse. Porro hæc Gaboti profectio tantam illi laudem conciliauit, vt in Angliam rediens, eamque seditio-nibus & bellis civilibus turbatam reperiens, in Hispaniam concesserit, vbi à Catholicis Regibus Ferdinando & Isabella, humanissime exceptus fuit, traditisq; illi nauibus ad Brasiliæ regionis oram maritimam lustrandam missus, cum classe eo profectus eam per-lustrare non destitit, donec ad ingentem illum fluuium vulgo de PLATA, hoc est, argen-teum cognominatum perueniret, quem aduersum ad sexcentas leucas subiit, existimans fretum quodpiam esse, aut meatum marinum, qui ab altera continentis parte se in ma-re exoneraret, & illi iter præberet in Orientalem Indiam.

Proximus post Gabotum, qui ad Floridam prouinciam peruenit (quantum qui-dem resciri potest) fuit Ioannes Pontius Legionensis, cuius ante facta mentio.

Pars altera, quomodo administrata fuerit Florida.

Pontius igitur ea Prouincia dumtaxat salutata & exosculata, in Insulam D. Joannis de portu diuite reuertitur, ea spe vt classe isthic parata ad occupandam FLO-RIDAM proficisceretur. magnas enim opes se in ea Prouincia reperturum putabat, & florentem statum stabiliturum: itaq; magnis impensis in paranda Classe factis, Hi-spanias petijt, ad obtinendam à Rege Prouinciæ illius occupationem, & occupatæ ad-ministrationem. Eò cum peruenisset Regiam Maiestatem de maximis à se laboribus & diuturnis periculis in impetuoso mari exantlatis edocet, ab eademque vt pro tot tantu-que exhaustis laboribus gubernatione & Præfectura, tum Insule Biminiæ, tum Regio-nis FLORIDÆ donaretur anxie contendit. Sed egrè id obtinuit & intercessione magis amicorum, quam ex proprio merito & officijs à se fidelissime præstitis voti pe-titionisq; compos factus est. Postquam iam Prouinciam hanc à Regia Maiestate ob-tinuisset, iter in Boriquenam Insulam, aliàs S. Ioannis de portu diuite remittitur, & magnis impensis milites conscribens classẽ instruit, proponens animo suo per totam Biminiam Insulam & Regionem Floridensium nouas deducere colonias. Sed vbi littus FLORIDENSE vix contigisset, & socios, arma, commeatum, ac naualia ex-posuisset, iamque in loco opportuniore oppidum & arcem condere moliretur; barbaro-rum turba, attonita horum barbarorum hominum & peregrinorum nauigorum con-spectu,

Gallorum in Floridam.

Spectu, telis suis venenatis inopinato ipsos opprimunt, tantoque impetu in ipsos ea torquent, ut magna sociorum parte caesa, reliqui turpi fuga sibi consulerent, & nauibus conscensis abirent.

Infelix aduentus Pontij in FLORIDAM.

Pontius ipse in hoc tumultu iaculo infecto lethaliter vulneratus, vnus è fugientibus fuit, & vento Cubam Insulam delatus ex vulnere istuc expirauit. Sed nec solus Pontius vita exutus occidit, siquidem multi Hispanorum, quos huius expeditionis socios aduexerat ex telorum veneno grauer sauciati partim ocys, partim serius grauissimis & intolerabilibus cruciatibus prius excarnificati, animas efflarunt. Nec enim vlla medicina huius veneni inflammationi restinguenda sufficiens excogitari poterat, ita factum est vt tunc temporis, intacta & inculta relinqueretur, inuentori suo exitiosa quidem, sed ipsa ex eade ipsius nobilitate existens.

Ferdinandus Sottus FLORIDAM inuadit, Anno 1534.

Multo tempore deinceps propter Incolarum ferociam & fortitudinem intacta fuit, nec quisquam cū barbaris tam pugnacibus congrederi ausus fuit, donec multis annis post, Ferdinandus Sottus generalis Praefectus militum Hispanorum (qui ex praeda à Rege Peruano Atabalibe capta, magnis diuitiis auctus erat) animo iam ad maiora inflammato ab Imperatore Romano obtinisset, vt expeditionem in Prouinciam hanc susciperet, & deuicta dominaretur. Is circiter annum tricesimum quartum supra millesimum & quingentesimum, quingentorum militum, inter quos multi veterani, copijs instructus, vento secundo in eas oras delatus est: sed nihil aliud somnians, quam auri fodinas, hac illac vagari cepit: fodinas istas requirens, nulla interim sollicitudine ductus, urbem aliquam condendi, aut coloniam traducendi; verum non reperiens eas opes, quas iam animo deuorarat, milites in mediterranea abducens, excursionibus & impressionibus subinde factis miserè incolas diuexabat, & animum ad auri & gemmarum thesauros plane conuertens, passim earum fodinas perscrutabatur. Siquidem persuaserat sibi hanc Regno Peruano fertilitate auri & fodinorum vbertate non fore inferiorem.

Hinc aureos sibi montes pollicens, & immensas animo suo diuitias concipiens, non tantum de Imperatoriae Maiestatis fauore & gratia (ob redditus quos annuos Camerae Caesareae penderet) intime obtinenda: sed de nominis & fame etiam apud posteritatem immortalitate consequenda, magnam animo suo spem fidemque fecerat.

Ferdinandus Sottus spe sua deiicitur.

Postquam vero integrum quinquennium incolas in fodinis habuisset erummosissimos, neque quicquam commodi vel lucri inde ad se rediret, operamque & oleum, quod dicitur, perdidisset, non tantum socios spe mani laetatos fiducia deiicit, sed & ipse ob auaritiæ morbum, & consiliorum confusionem languescens contabuit:

Historia luctuosæ expeditionis

Videns enim se tanta spe & molimine cecidisse, impensis frustratum, & sibi cum dedecore ab incepto desistendum, æger ipse animo, seque excrucians ex mœtore tandem consumptus vitam finiit. Socij eius plerique omnes à barbaris attriti, & e medio sublati perierunt.

Hispani sollicitatores repulsam tulerunt.

Exitiale hoc Ferdinandi Sotti fatum, nihilo plus aliorum animos absterruit, quam minus & ipsi fortunam suam in barbaris hisce experirentur, & spe aureorum montium hoc profectiois tedium alleuarent.

1544. Anno 1544. multi existerunt, qui hanc Regionem domitam Hispanorum imperio adijcere sibi pollicerentur; Inter hos maxime claruit Julianus Samanus & Petrus Ahumada, qui de occupanda & administranda ea Maiestatem Regiam sollicitarent.

Sed nec Carolus V. Imperator, qui ea tempestate in Germania belligerabatur, nec Philippus huius filius, qui Hispanias absente patre imperio regebat, consentiente etiam his Camera seu Consistorio Indiano, cuiquam plenariam potestatem huius regni debellandi, aut nauigando exquirendi cõmiserunt: quippe subolebat ipsis, & vel indicibus, vel coniectura consequi poterant, Sottum cum socijs suis libertate & potestate insolenter abusos, & ex nimio habendi ardore miseris incolis in fodinas metallicas detrusis, tam crudeles tamque intolerabiles extitisse; quæ res conspirationi occasionem præbuerit, & Sottus cum socijs funditus exstirparetur, conducibiliusque esse duxerunt, Monachos eò mitti, qui concionibus hos feroces homines ad Christianam religionem amplectendam pellicerent, quàm milites, qui vi cogerent.

Dominicani precibus & suauiloquentia Barbarorum animos aucupari tentant.

Huc accedebat, quod Monachi quidam ex Occidentali India recens reuersi, publice per Hispaniam concionarentur, magnam iniuriam miseris illis fieri, dum milites eò ablegantur, qui ipsos ad seruitia pertrahunt, ipsos depraedarentur, atq; occiderent, cum ad veram DEI cognitionem adduci possent, si qui ipsorum lingua vernacula ipsis concionarentur. Ea de causa Monachi delecti, qui in FLORIDAM aliasq; prouincias mitterentur, ad Barbaros & feroces istos blandimētis potius, & verborum lenocinio demulcendos alliciendosq; quàm armorum truculentia, & suppliciorum rigore prouocandos, aut in furorem agitandos esse; cum insuper vltro fidem facerent, se autoribus hoc negocium ita confieri posse, neq; se solum precibus & suauiloquentia, hos Christianæ fidei atque religioni, sed etiam Romanæ Cæsareæ Maiestatis imperio lucrifacituros; Hinc Monachorum orationi, Imperator & Consistorij Indici assessores facile persuasi assenserunt, & probantes consilium tam salutare, hanc prouinciam ipsis commiserunt.

1549. Anno itaque 1549. Frater Ludouicus Cancellus de Baluastre Ordinis Sancti Dominici, adiunctis sibi quatuor ex eodem ordine itineris sui comitibus & negociorum socijs, peregrinationem hanc sumptibus Cæsareæ Maiestatis publicis ingreditur. Vbi

PARERGON.

Ubi iam fausto alite perfecisset iter, placide ad littus adremigant, & loco ouationis, & moris à nauarchis recepti (quo tormentis bellicis magno fragore boantibus insuetis, & hominibus feris terrorem incutiunt) nostri hi religiosi, nil præter cruces rubentes in pacis signum manibus præferunt.

Frater Ludouicus socijs & nautis quibusdam comitatus, terra sese exponit inermem nullogq; telorum præsidio munitum, ut qui pacis Euangelium denunciare, nec armorum vim, aut gladiatorum aciem precibus suis obtendere præsumat.

Monachi à Barbaris discerpti.

Exorditur Euangelij prædicationem Ludouicus, sperans barbarorum animos consolatione Euangelica mitigari posse: quod quidem non abs re fuisset, nisi animi eorū diuturnis vexationibus adeo exasperati fuissent, ut plane intractabiles redditi fuerint (sunt enim huius Regionis Incolæ reliquis barbaris paulo mansuetiores, nec ut reliqui, humana carne vescuntur.) Ergo ut primum in conspectum venerunt, illi accelerantes confertim accurrere, & gregatim eos circumfluere, non quidem ut Euangelicæ prædicationi auscultarent, sed ut fustibus tanquam insanos eos mulctarent, & prostratos perderent. Ludouicus quantum oratione, quantumq; verborum suauitate atq; eloquentia valebat, animos eorum demulcere, illi tanquam surdo fabula caneretur, obturatis auribus contra tendere, irritere, vociferari. Hic ergo inani verborum strepitu auras ventosq; laceffens à tumultuantibus vrgeri, obrui, & vna cum duobus ex socijs in conspectu reliquorum misere discerpi, vitæque breui momento priuari.

Reliqui conterriti hoc spectaculo, & tam tragico suorum exitu, fuga sibi ocyns prospiciunt, satius existimantes inter ordinis sui confratres pietatis laude consenescere, quam apud hos tam inhumanos, & moribus plane rusticis præditos, corona martyrij insigniri, naues conscendunt, vela ventis implent, & re infecta Hispanias repetunt.

Corollarium.

Quidam domesticorum Ferdinandi Sotti, qui à morte Domini sui in istis locis vitam degerat, & in Monachorum nauem fuga euaserat, pro comperto retulit barbaros Ludouico comitibusque occisis cutem integram detraxisse, suorumq; idolorum in delubris ad æternam rei gesta memoriam suspendisse.

Conclusio.

Hæc ergo ea est Regio Florida, de qua in nostro præcedente fusius actum est Compendio: que olim ob clades Hispanis illatas inter reliquas Indiæ prouincias claruit; nostra vero ætate ob Gallorum in ea fatum lamentabile, & cum summa iniuria eiectionem per Hispanos factam, longe clarior euasit, multoque nobilior.

